

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

۶

فَقَا

احکام روزہ

پانچواں ایڈیشن
۲۰۱۷ء

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

احکام روزه

نویسنده:

اداره پاسخ گویی به سؤالات دینی آستان قدس رضوی

ناشر چاپی:

انتشارات قدس رضوی

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۱	احکام روزه
۱۱	مشخصات کتاب
۱۱	اشاره
۱۵	فهرست
۲۷	درآمد
۲۸	حکمت روزه گرفتن
۲۹	فصل اول تعریف روزه و اقسام آن
۳۳	فصل دوم شروط وجوب روزه
۳۳	اشاره
۳۵	شرط اول: بالغ باشد
۳۷	شرط دوم: عاقل باشد (مجنون نباشد)
۳۸	شرط سوم: بیهوش نباشد
۳۹	شرط چهارم: چنانچه روزه دار زن است، از حیض و نفاس پاک باشد
۴۰	شرط پنجم: روزه گرفتن ضرر نداشته باشد
۴۷	شرط ششم: محذور شرعی دیگری مثل ضرر بر عرض و مالش، بر روزه گرفتن مترتب نشود
۴۸	شرط هفتم: مسافر نباشد
۴۹	شرط هشتم: فرد از جمله کسانی نباشد که رخصت در افطار دارند
۵۷	فصل سوم شروط صحت روزه
۵۷	اشاره
۵۹	شرط اول: مسلمان باشد
۶۲	شرط دوم و سوم و چهارم: مجنون یا مست یا بیهوش نباشد
۶۳	شرط پنجم: چنانچه روزه دار زن است، از حیض و نفاس پاک باشد
۶۶	شرط ششم: روزه گرفتن ضرر نداشته باشد

۶۷	شرط هفتم: مسافر نباشد
۶۷	شرط هشتم: مفطرات روزه را ترک نماید
۶۷	شرط نهم: نیت روزه توأم با قصد قربت و اخلاص باشد
۹۰	فصل چهارم مفطرات روزه
۹۰	اشاره
۹۳	اولین مفطر: خوردن و آشامیدن
۱۰۴	دومین مفطر: جماع
۱۱۰	سومین مفطر: استمناء
۱۱۷	چهارمین مفطر: بقای بر جنابت تا اذان صبح
۱۲۹	پنجمین مفطر: بقای بر حیض و نفاس بقای عمدی بر حیض و نفاس
۱۳۴	ششمین مفطر: دروغ بستن به خدا و پیامبر و اهل بیت علیهم السلام
۱۳۸	هفتمین مفطر: رساندن عمدی غبار به حلق
۱۴۳	هشتمین مفطر: فروبردن سر در آب
۱۴۷	نهمین مفطر: اماله کردن (شیاف مایع)
۱۴۹	دهمین مفطر: قی کردن
۱۵۲	فصل پنجم احکام روزه قضا
۱۵۲	اشاره
۱۵۴	جایی که قضا و کفاره هیچ کدام واجب نیست
۱۵۶	مفطراتی که فقط موجب ثبوت قضا می شوند و کفاره ندارند
۱۵۷	نماز و روزه کسانی که در قطب و مانند آن هستند
۱۶۰	نماز و روزه کسانی که دارای روزها یا شب های طولانی هستند
۱۶۱	خواب ماندن جنب
۱۶۲	مفطری انجام نداده، ولی نیت روزه نیز نکرده است
۱۶۲	فراموشی غسل جنابت بحثش
۱۶۲	با تحقیق یا بدون تحقیق در اینکه صبح شده، مفطری را انجام داده و بعد فهمیده صبح بوده
۱۶۳	اعتماد به ساعت یا رادیو

- کسی بگوید صبح نشده و انسان به گفته او، روزه را باطل کند ۱۶۴
- کسی بگوید صبح شده، ولی از گفته او یقین حاصل نشود ۱۶۴
- کسی بگوید مغرب شده است ۱۶۵
- افطار به واسطه تاریکی در هوای صاف ۱۶۵
- افطار به واسطه تاریکی در هوای ابری ۱۶۶
- فرورفتن آب در هنگام مضمضه کردن ۱۶۶
- افطار به سبب اکراه تفصیل ۱۶۶
- افطار به سبب تقیه ۱۶۷
- خروج منی بدون قصد ۱۶۸
- افطار به سبب حیض یا نفاس ۱۶۸
- روزه زن مستحاضه ۱۶۸
- افطار به علت بیماری ۱۶۸
- افطار به علت عذری غیر از بیماری مثل سفر ۱۶۹
- عدم وجوب فوری روزه قضا ۱۷۰
- افطار عمدی روزه قضا ۱۷۱
- افطار عمدی روزه قضای استیجاری ۱۷۲
- افطار عمدی روزه واجب موسع ۱۷۲
- ترتیب به جا آوردن روزه قضا ۱۷۳
- معین نکردن روزه قضا ۱۷۴
- رعایت موالات در روزه های قضا ۱۷۴
- فراموشی تعداد روزه های قضا ۱۷۴
- نیت ما فی الذمه در قضای روزه ۱۷۶
- عدم تمکن از گرفتن روزه قضا ۱۷۶
- روزه های فوت شده پدر ۱۷۷
- منظور از پسر بزرگ تر ۱۸۱
- به جا آوردن روزه های پدر توسط غیر پسر بزرگ تر ۱۸۱

۱۸۲	پرداخت ۷۵۰ گرم طعام به جای گرفتن روزه های پدر
۱۸۲	روزه های فوت شده مادر
۱۸۴	فصل ششم احکام روزه مسافر
۱۸۴	اشاره
۱۸۶	حکم روزه طلب حاجت در مدینه برای شخص مسافر
۱۸۷	روزه در اماکن تخییر
۱۸۷	حکم روزه در موارد جمع بین قصر و تمام
۱۸۸	روزه نذری در سفر
۱۸۸	برخی از شروط دخیل در صحت نذر روزه مستحبی در سفر
۱۹۰	مسافرت رفتن در روزه نذر معین
۱۹۰	مسافرت قبل از ظهر
۱۹۱	مسافرت بعد از ظهر
۱۹۱	رسیدن مسافر به وطن و محل اقامت، بعد از ظهر
۱۹۱	رسیدن مسافر به وطن قبل از ظهر
۱۹۲	شک در رسیدن به وطن قبل از ظهر
۱۹۲	معیار مکانی جواز افطار روزه و عدم جواز آن برای فرد مسافر
۱۹۳	رسیدن مسافر به حد ترخص
۱۹۴	جهل به بطلان روزه مسافر
۱۹۴	فراموشی بطلان روزه مسافر
۱۹۶	فصل هفتم کفاره روزه و روزه کفاره
۱۹۶	اشاره
۱۹۸	شروط وجوب کفاره
۱۹۸	وجوب کفاره بر جاهل به مفطرت
۲۰۰	وجوب کفاره بر جاهل به مفطرت همراه علم به حرمت آن چیز
۲۰۰	روزه های کفاره دار
۲۰۱	کفاره روزه نذر و عهد و قسم معین و روزه اعتکاف

- ۲۰۱ - ..... مفطرات کفاره دار
- ۲۰۲ - ..... خلاصه نظرات مراجع عظام تقلید درباره وجوب کفاره برای برخی از مفطرات
- ۲۰۵ - ..... معیار زمانی در وجوب کفاره
- ۲۰۶ - ..... چگونگی ادای کفاره ها
- ۲۰۹ - ..... اشباع در کفاره فدیة و کفاره تأخیر
- ۲۱۰ - ..... پرداخت چند کفاره تأخیر به یک فقیر
- ۲۱۰ - ..... پرداخت کفاره به کمتر از شصت فقیر
- ۲۱۲ - ..... کیفیت ۶۰ روز روزه کفاره
- ۲۱۳ - ..... لزوم رعایت استمرار در روزه های پی در پی
- ۲۱۴ - ..... کفاره جمع
- ۲۱۴ - ..... کفاره دروغ
- ۲۱۵ - ..... انجام کار حرام پس از بطلان روزه به حلال
- ۲۱۵ - ..... تکرار کفاره با تکرار مفطر
- ۲۱۶ - ..... مسافرت بعد از افطار عمدی
- ۲۱۷ - ..... پیش آمدن عذر قهری بعد از افطار عمدی
- ۲۱۸ - ..... تأخیر روزه کفاره
- ۲۱۸ - ..... تصرف در کفاره توسط فقیر
- ۲۱۸ - ..... دادن کفاره غیرهاشمی به هاشمی
- ۲۱۹ - ..... جنس کفاره
- ۲۲۰ - ..... دادن پول در کفاره به جای غذا یا به جای لباس
- ۲۲۱ - ..... پرداخت کفاره از طرف شخص دیگر
- ۲۲۱ - ..... ناتوانی در پرداخت کفارات متعدد ماه رمضان
- ۲۲۳ - ..... پرداخت کفاره واجب النفقه
- ۲۲۳ - ..... پرداخت کفاره به واجب النفقه
- ۲۲۵ - ..... فصل هشتم روزه های حرام
- ۲۲۵ - ..... اشاره

- ۲۲۷ ----- روزه مستحبی زن، بدون اذن شوهر -----
- ۲۲۸ ----- روزه مستحبی زن با نهی شوهر -----
- ۲۲۸ ----- روزه واجب غیرمعتین زن بدون اذن شوهر -----
- ۲۲۹ ----- روزه واجب غیرمعتین زن همراه نهی شوهر -----
- ۲۲۹ ----- روزه مستحبی اولاد، با اذیت شدن پدر یا مادر -----
- ۲۲۹ ----- روزه مستحبی اولاد با جلوگیری پدر یا مادر -----
- ۲۳۰ ----- روزه مستحبی اولاد، بدون اجازه پدر یا مادر -----
- ۲۳۱ ----- فصل نهم روزه های مکروه -----
- ۲۳۵ ----- فصل دهم روزه های مستحب -----
- ۲۳۵ ----- اشاره -----
- ۲۳۸ ----- افطار روزه مستحبی -----
- ۲۳۹ ----- فصل یازدهم چگونگی تشکیل هلال -----
- ۲۳۹ ----- اشاره -----
- ۲۴۲ ----- راه های ثابت شدن اول ماه -----
- ۲۴۵ ----- اتحاد و اختلاف افق ها -----
- ۲۴۶ ----- منظور از اتحاد افق -----
- ۲۴۸ ----- اموری که اول ماه به واسطه آن ها ثابت نمی شود -----
- ۲۵۱ ----- درباره مرکز -----

احکام روزه

مشخصات کتاب

عنوان و نام پدیدآور: احکام روزه/ تهیه و تدوین اداره پاسخ گویی به سوالات دینی معاونت تبلیغات و ارتباطات آستان قدس رضوی.

مشخصات نشر: مشهد: انتشارات قدس رضوی، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری: ۱۱۴ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۹۹۱۶۶-۹

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: کتابنامه به صورت زیرنویس.

موضوع: روزه (اسلام) -- پرسش ها و پاسخ ها

موضوع: فتواهای شیعه -- قرن ۱۴

شناسه افزوده: آستان قدس رضوی. اداره پاسخگویی به سوالات دینی و اطلاع رسانی

رده بندی کنگره: BP۱۸۸/۱/الف ۳ ۱۳۹۳

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۵۴

شماره کتابشناسی ملی: ۳۵۱۲۱۴۶

ص: ۱

اشاره

ص: ۳

رہیافت

احکام روزہ

ویژہ استادان

پاسخگویی بہ سوالات شرعی

فهرست

درآمد.. ۱۱

حکمت روزه گرفتن... ۱۲

فصل اول: تعریف روزه و اقسام آن.. ۱۳

فصل دوم: شروط وجوب روزه. ۱۵

شرط اول: بالغ باشد.. ۱۵

شرط دوم: عاقل باشد (مجنون نباشد) ۱۷

شرط سوم: بیهوش نباشد.. ۱۸

شرط چهارم: چنانچه روزه دار زن است، از حیض و نفاس پاک باشد ۲۰

شرط پنجم: روزه گرفتن ضرر نداشته باشد.. ۲۰

شرط ششم: محذور شرعی دیگری مثل ضرر بر عِرض و مالش، بر روزه گرفتن مترتب نشود ۲۸

شرط هفتم: مسافر نباشد.. ۲۹

شرط هشتم: فرد از جمله کسانی نباشد که رخصت در افطار دارند ۲۹

فصل سوم: شروط صحت روزه. ۳۹

شرط اول: مسلمان باشد.. ۳۹

شرط دوم و سوم و چهارم: مجنون یا مست یا بیهوش نباشد ۴۲

شرط پنجم: چنانچه روزه دار زن است، از حیض و نفاس پاک باشد ۴۳

شرط ششم: روزه گرفتن ضرر نداشته باشد.. ۴۶

شرط هفتم: مسافر نباشد.. ۴۷

شرط هشتم: مفطرات روزه را ترک نماید.. ۴۷

شرط نهم: نیت روزه توأم با قصد قربت و اخلاص باشد ۴۷

فصل چهارم: مفطرات روزه. ۷۱

اولین مفطر: خوردن و آشامیدن.. ۷۲

دومین مفطر: جماع.. ۸۳

سومین مفطر: استمناء ۸۹

چهارمین مفطر: بقای بر جنابت تا اذان صبح.. ۹۶

پنجمین مفطر: بقای بر حیض و نفاس..... ۱۰۸

ششمین مفطر: دروغ بستن به خدا و پیامبر و اهل بیت (علیهم السلام) ۱۱۳

هفتمین مفطر: رساندن عمدی غبار به حلق... ۱۱۷

هشتمین مفطر: فروبردن سر در آب... ۱۲۲

نهمین مفطر: اماله کردن (شیاف مایع). ۱۲۶

دهمین مفطر: قبی کردن.. ۱۲۸

فصل پنجم: احکام روزه قضا ۱۳۱

جایی که قضا و کفاره هیچ کدام واجب نیست.... ۱۳۱

مفطراتی که فقط موجب ثبوت قضا می شوند و کفاره ندارند ۱۳۳

نماز و روزه کسانی که در قطب و مانند آن هستند.. ۱۳۴

نماز و روزه کسانی که دارای روزها یا شب های طولانی هستند ۱۳۷

خواب ماندن جنب.... ۱۳۸

مفطری انجام نداده، ولی نیت روزه نیز نکرده است.... ۱۳۹

فراموشی غسل جنابت.... ۱۳۹

با تحقیق یا بدون تحقیق در اینکه صبح شده، مفطری را انجام داده و بعد فهمیده صبح بوده ۱۳۹

اعتماد به ساعت یا رادیو. ۱۴۰

کسی بگوید صبح نشده و انسان به گفته او، روزه را باطل کند ۱۴۱

کسی بگوید صبح شده، ولی از گفته او یقین حاصل نشود ۱۴۱

کسی بگوید مغرب شده است.... ۱۴۲

افطار به واسطه تاریکی در هوای صاف... ۱۴۲

افطار به واسطه تاریکی در هوای ابری... ۱۴۳

فرورفتن آب در هنگام مضمضه کردن.. ۱۴۴

افطار به سبب اکراه. ۱۴۴

افطار به سبب تقیه. ۱۴۴

خروج منی بدون قصد.. ۱۴۵

افطار به سبب حیض یا نفاس..... ۱۴۵

روزه زن مستحاضه. ۱۴۵

افطار به علت بیماری... ۱۴۵

افطار به علت عذری غیر از بیماری مثل سفر. ۱۴۷

عدم وجوب فوری روزه قضا ۱۴۸

افطار عمدی روزه قضا ۱۴۸

افطار عمدی روزه قضای استیجاری... ۱۴۹

افطار عمدی روزه واجب موسع.. ۱۵۰

ترتیب به جا آوردن روزه قضا ۱۵۰

معین نکردن روزه قضا ۱۵۱

رعایت موالات در روزه های قضا ۱۵۱

فراموشی تعداد روزه های قضا ۱۵۲

نیت ما فی الذمه در قضای روزه. ۱۵۳

عدم تمکن از گرفتن روزه قضا ۱۵۴

روزه های فوت شده پدر. ۱۵۴

منظور از پسر بزرگ تر. ۱۵۸

به جا آوردن روزه های پدر توسط غیر پسر بزرگ تر. ۱۵۹

پرداخت ۷۵۰ گرم طعام به جای گرفتن روزه های پدر. ۱۵۹

روزه های فوت شده مادر. ۱۶۰

فصل ششم: احکام روزه مسافر. ۱۶۱

حکم روزه طلب حاجت در مدینه برای شخص مسافر. ۱۶۲

روزه در اماکن تخییر. ۱۶۳

حکم روزه در موارد جمع بین قصر و تمام. ۱۶۳

روزه نذری در سفر. ۱۶۳

برخی از شروط دخیل در صحت نذر روزه مستحبی در سفر ۱۶۴

مسافرت رفتن در روزه نذر معین... ۱۶۵

مسافرت قبل از ظهر. ۱۶۶

مسافرت بعد از ظهر. ۱۶۷

رسیدن مسافر به وطن و محل اقامت، بعد از ظهر. ۱۶۷

رسیدن مسافر به وطن قبل از ظهر. ۱۶۷

شک در رسیدن به وطن قبل از ظهر. ۱۶۷

معیار مکانی جواز افطار روزه و عدم جواز آن برای فرد مسافر ۱۶۸

رسیدن مسافر به حد ترخص..... ۱۶۹

جهل به بطلان روزه مسافر. ۱۶۹

فراموشی بطلان روزه مسافر. ۱۷۰

فصل هفتم: کفاره روزه و روزه کفاره. ۱۷۱

شروط وجوب کفاره. ۱۷۱

وجوب کفاره بر جاهل به مفطرت... ۱۷۱

وجوب کفاره بر جاهل به مفطرت همراه علم به حرمت آن چیز ۱۷۳

روزه های کفاره دار. ۱۷۳

کفاره روزه نذر و عهد و قسم معین و روزه اعتکاف... ۱۷۴

مفطرات كفاره دار. ۱۷۴

خلاصه نظرات مراجع عظام تقلید درباره وجوب كفاره برای برخی از مفطرات ۱۷۶

معیار زمانی در وجوب كفاره. ۱۷۷

چگونگی ادای كفاره ها ۱۷۸

اشباع در كفاره فدیة و كفاره تأخیر. ۱۸۲

پرداخت چند كفاره تأخیر به یک فقیر. ۱۸۲

پرداخت كفاره به کمتر از شصت فقیر. ۱۸۳

کیفیت ۶۰ روز روزه كفاره. ۱۸۴

لزوم رعایت استمرار در روزه های پی در پی... ۱۸۵

کفاره جمع.. ۱۸۶

کفاره دروغ.. ۱۸۷

انجام کار حرام پس از بطلان روزه به حلال.. ۱۸۷

تکرار کفاره با تکرار مفطر. ۱۸۸

مسافرت بعد از افطار عمدی... ۱۸۹

پیش آمدن عذر قهری بعد از افطار عمدی... ۱۹۰

تأخیر روزه کفاره. ۱۹۰

تصرف در کفاره توسط فقیر. ۱۹۰

دادن کفاره غیرهاشمی به هاشمی... ۱۹۱

جنس کفاره. ۱۹۱

دادن پول در کفاره به جای غذا یا به جای لباس..... ۱۹۳

پرداخت کفاره از طرف شخص دیگر. ۱۹۳

ناتوانی در پرداخت کفارات متعدد ماه رمضان.. ۱۹۴

پرداخت کفاره واجب النفقه. ۱۹۵

پرداخت کفاره به واجب النفقه. ۱۹۶

فصل هشتم: روزه های حرام. ۱۹۷

روزه مستحبی زن، بدون اذن شوهر. ۱۹۸

روزه مستحبی زن با نهی شوهر. ۱۹۸

روزه واجب غیرمعین زن بدون اذن شوهر. ۱۹۹

روزه واجب غیرمعین زن همراه نهی شوهر. ۱۹۹

روزه مستحبی اولاد، با اذیت شدن پدر یا مادر. ۱۹۹

روزه مستحبی اولاد با جلوگیری پدر یا مادر. ۲۰۰

روزه مستحبی اولاد، بدون اجازه پدر یا مادر. ۲۰۰

فصل نهم: روزه های مکروه. ۲۰۱

فصل دهم: روزه های مستحب... ۲۰۳

افطار روزه مستحبی... ۲۰۴

فصل یازدهم: چگونگی تشکیل هلال.. ۲۰۵

راه های ثابت شدن اول ماه. ۲۰۶

اتحاد و اختلاف افق ها ۲۰۹

منظور از اتحاد افق... ۲۱۰

اموری که اول ماه به واسطه آن ها ثابت نمی شود. ۲۱۲

بسم الله الرحمن الرحيم

پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم):

«أَجْوَدُكُمْ مِنْ بَعْدِي رَجُلٌ عَلِمَ عِلْمًا فَنَشَرَ عِلْمَهُ» (۱)

(=بخشنده ترین شما پس از من، کسی است که دانشی بیاموزد؛ آنگاه دانش خود را بپراکند.)

استاد گرامی، سلام

آنچه پیش رو دارید، تلاشی است در جهت ارتقای علمی و یکسان سازی پاسخهای استادان. محترم اداره پاسخگویی به سؤالات دینی آستان قدس رضوی. این کتاب را پس از تدوین، با اشراف استادان محترم هیئت علمی بررسی کرده و پس از تأیید، در این قالب در اختیار شما قرار داده ایم. این مجموعه کتابها را در چهار دسته موضوعی، تدوین و ارائه میکنیم: رهیافت احکام، رهیافت اعتقادی، رهیافت تربیتی و رهیافت ترکیبی (مرکب از هر سه موضوع).

مجموعه پیش رو با عنوان احکام روزه در قالب رهیافت احکام تقدیم حضور میشود.

بی شک بررسی دقیق و نگاه نقادانه شما فرهیخته گران قدر، ما را در جهت بهبود کیفی این مجموعه یاری خواهد کرد.

جبهه خضوع به درگاه قدسی احدیت میساییم که توفیق خدمت در بارگاه سراسر نور و ملکوتی حضرت رضا (علیه السلام) را ارزانیمان فرمود. امید است بتوانیم به پاس این افتخار و با استعانت از محضر آن امام همام (علیه السلام) به مصداق

روایت نورانی فوق، جرعه ای از علم و معرفت حقیقی را نوشیده، و به تشنگان راستین آن بنوشانیم.

گروه علمی اداره پاسخگویی به سؤالات دینی

درآمد

(یا ایها الذین آمنوا کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم لعلکم تتقون) (۱) (=ای کسانی که ایمان آوردید، روزه بر شما نوشته شده است (واجب شده است)؛ همچنان که بر پیشینیان قبل از شما نوشته شده بود (واجب شده بود)؛ شاید که باتقوا و پرهیزکار شوید.)

امام صادق (علیه السلام) می فرماید: «من افطر يوماً من شهر رمضان خرج روح الايمان منه.» (۲) (=هرکس یک روز ماه رمضان را [بدون عذر] بخورد، روح ایمان از او جدا می شود.)

قال الصادق (علیه السلام): «من صام لله عز و جل يوماً فی شده الحر فاصابه ظما وکل الله به الف ملک یمسحون وجهه و یشرونه حتی اذا افطر.» (۳) (=هرکس که در روز بسیار گرم برای خدا روزه بگیرد

۱- ۱. بقره، ۱۸۳.

۲- وسائل الشیعه، ج ۷، ص ۱۸۱، حدیث ۵ و ۴؛ من لا یحضره الفقیه، ج ۲، ص ۷۳، حدیث ۹.

۳- کافی، ج ۴، ص ۶۴، حدیث ۸؛ بحار الانوار، ج ۹۳، ص ۲۴۷.

و تشنه شود، خداوند هزار فرشته را می گمارد تا به چهره او دست بکشند و او را بشارت دهند؛ تاهنگامی که افطار کند.

حکمت روزه گرفتن

روایت شده است که امام رضا (علیه السلام) درباره علت وجوب روزه فرمود: «روزه برای این است که مردم رنج گرسنگی و تشنگی را لمس کنند و به نیازمندی خود در آخرت پی ببرند. روزه دار بر اثر گرسنه و تشنه بودن که برایش به وجود می آید، خاشع و ذلیل و مأجور و طالب رضا و ثواب خدا و اهل معرفت و صابر شده و بدین سبب، مستوجب ثواب الهی می شود. به علامه اینکه روزه موجب پرهیز از شهوات بوده و پندگو و موعظه گر رزوه داران در دنیاست و ایشان را در راه انجام دادن تکالیفشان رام و ورزیده می کند و راهنمای آنان در رسیدن به اجر است تا اینکه [روزه داران] ناراحتی فقرا و نیازمندان را که در مضیقه اقتصادی هستند، درک کنند و حقوقی را که خداوند متعال در اموال و دارایی هایشان واجب فرموده است، به ایشان بپردازند.»^(۱)

همچنین در حدیث نقل شده است که امیرمؤمنان (علیه السلام) فرمود: «خداوند... روزه را برای آزمودن اخلاص بندگان واجب کرد...»^(۲)

۱- علل الشرایع، ج ۲، ص ۲۷۰، حدیث ۹، باب ۱۸۲، علل الشرایع و اصول الاسلام.

۲- غرر الحکم و درر الکلم، فصل ۳، ص ۱۷۶، حدیث ۲۳۷۶.

فصل اول تعريف روزه و اقسام آن

۱. روزه چیست و بر چند قسم است؟ (۱)

روزه یعنی شخص تصمیم داشته باشد برای انجام دادن فرمان خداوند، از اذان صبح تا مغرب (۲) کاری که روزه را باطل می کند، انجام ندهد و (۳) چهار قسم است: الف. روزه واجب؛ ب. روزه مستحب؛ ج. روزه حرام؛ د. روزه مکروه.

اما روزه های واجب اقسامی دارد، از جمله:

۱. روزه ماه مبارک رمضان؛

۲. روزه قضا؛

۳. روزه کفاره؛

۴. روزه ای که به واسطه نذر یا عهد یا قسم واجب شده است؛

۱- عروه الوثقی، ابتدای کتاب صوم.

۲- در اینکه انتهای وقت روزه غروب است یا مغرب، در مبحث نیت می آید.

۳- از باب مقدمه علمی، برای اینکه فرد یقین کند تمام مدت اذان صبحتا مغرب را روزه بوده است، باید مقدار کمی پیش از اذان صبح و مقدار اندکی هم بعد از مغرب، از انجام دادن کاری که روزه را باطل می کند، خودداری کند. گفتنی است وجوب امساک لحظه ای قبل از اذان صبح، به جهت رعایت مقدمه علمی، به شخصی اختصاص دارد که زمان دقیق اذان صبح و طلوع فجر را می داند و شامل شخصینی شود که زمان اذان صبح را نمی داند و شک دارد که فجر طلوع کرده است یا نه و بر وی واجب نیست تازمانی که یقیناً اطمینان نکرده یا به طریق شرعی مُحَرَز نشده کهورز (طلوع فجر) فرا رسیده است، از ارتکاب مفطرات اجتناب کند؛ مگر اینکه شخص بداند اگر امساک مذکور را رعایت نکند، خوردن یا آشامیدن وی مثلاً هر چند در بعضی از روزهایی که روز هب او واجب است، بعد از اذان صبح واقع می شود که در این صورترعایت احتیاط مذکور لازم است. اما درباره فردی که شک دارد مغرب شده است یا نه، در هر حال، باید از ارتکاب مفطرات تازمانی که یقیناً اطمینان نکرده یا به طریق شرعی مُحَرَز نشده که شب فرارسیده است، اجتناب کند (نک: عروه الوثقی، فصل فی الزمانالذی یصح الصوم).

۵. روزه ای که به واسطه اجاره یا شرط ضمن عقد واجب شده است؛(۱)

۶. روزه عوض از قربانی حج تمتع که توضیح آن در بحث روزه مسافر می آید؛

۷. روزه روز سوم ایام اعتکاف؛

۸. روزه های فوت شده پدر که برعهده پسر بزرگ تر است.(۲)

۱- بحث آن در سؤال ۵۰ و ۱۶۹ می آید.

۲- بحث آن در سؤال ۱۷۸ و ۱۷۹ می آید.

ص: ۱۹

فصل دوم شروط وجوب روزه

اشاره

۲. بر هر انسانی واجب است ماه مبارک رمضان را با تحقق شروطی روزه بگیرد. آن شروط چیست؟

شروط وجوب روزه از قرار زیر است: (۱)

۱. بالغ باشد؛

۲. عاقل باشد؛

۳. بیهوش نباشد؛

۴. زن از حیض و نفاس پاک باشد؛

۵. روزه برای او ضرر نداشته باشد؛

۶. محذور شرعی دیگری بر روزه گرفتن مترتب نشود؛

۷. مسافر نباشد؛

۸. فرد از جمله کسانی نباشد که رخصت در افطار دارند.

شرط اول: بالغ باشد

۳. آیا روزه بچه نابالغ مشروعیت دارد؟ (۲)

روزه بچه ممیز نابالغ مشروع و صحیح است؛ ولی واجب نیست (تمام مراجع عظام تقلید).

آماده سازی کودکان برای روزه در قبل از بلوغ

مسئله: مستحب است پسران و دخترانی که هنوز به سن بلوغ نرسیده اند را بر حسب طاقتشان امر به روزه نمایند، به اینکه برای مدت نصف روز یا کمتر یا بیشتر امساک نمایند تا تدریجاً توانایی روزه گرفتن کامل پیدا نموده و عادت

۱- عروه الوثقی، فصل فی شرائط وجوب الصوم.

۲- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، مسئله ۲.

به روزه گرفتن نمایند (حضرت امام و آیات عظام خوئی، گلپایگانی، فاضل، نوری، مکارم، سیستانی(۱)).(۲).

بلوغ بعد از اذان صبح

۴. اگر شخص بعد از اذان صبح بالغ شود، آیا واجب است روزه آن روز را بگیرد؟(۳)

روزه آن روز و همچنین امساک از مفطرات تا آخر روز بر او واجب نیست و قضا هم ندارد (حضرت امام و آیات عظام خوئی، تبریزی، فاضل، سیستانی، زنجانی و وحید).

اگر پیش از ظهر بالغ شود و مفطری به جا نیاورده باشد، بنا بر احتیاط واجب، آن روز را قصد روزه کند و تمام نماید (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

اگر پیش از ظهر بالغ شود و از اول صبح نیت روزه نداشته، بنا بر احتیاط واجب، آن روز را قصد روزه کند و تمام نماید و بعداً قضای آن روز را نیز بگیرد؛ ولی اگر از اول صبح نیت روزه داشته، روزه آن روز او صحیح است و قضا ندارد (آیت الله بهجت).

اگر تا آن موقع مفطری به جا نیاورده باشد، بنا بر احتیاط واجب، آن روز را قصد روزه کند و تمام نماید و بعد هم قضا کند (آیت الله مکارم).

اگر تا آن موقع، مفطری به جا نیاورده باشد، روزه آن روز واجب است (آیت الله اراکی).

۱- آیت الله سیستانی درباره پسران می فرماید: «در پسران از هفت سال به بعد مستحب است.»

۲- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، مسئله ۲.

۳- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، مسئله ۲ و فصل فی احکام القضاء و فصل فی اقسام الصوم، مسئله ۳، الخامس؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۶۲؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۷۰.

شرط دوم: عاقل باشد (مجنون نباشد)

۵. حکم روزه مجنون چیست؟

الف. کل روز مجنون است: (۱) اگر فرد مجنون شود و عارضه مذکور موجب اخلاص به نیت معتبر در روزه گردد، روزه بر او واجب نیست. به عنوان مثال، فردی که قبل از اذان صبح نیت روزه داشته است، سپس مجنون شده است و بعد از اذان مغرب عاقل شده است، روزه آن روز بر وی واجب نبوده است و بعداً نیز لازم نیست قضای آن را انجام دهد (حضرت امام و آیات عظام خوئی، گلپایگانی، فاضل و سیستانی).

ب. قسمتی از روز مجنون است: (۲)

چنانچه شخص قبل از اذان صبح نیت روزه کرده، سپس دیوانه شده، بنا بر احتیاط مستحب، روزه آن روز را تمام کند و اگر تمام نکرد، بنا بر احتیاط مستحب، قضای آن را به جا آورد (حضرت امام و آیات عظام خوئی، فاضل و نوری).

چنانچه شخص قبل از اذان صبح نیت روزه کرده، سپس دیوانه شده، بنا بر احتیاط واجب، روزه آن روز را تمام کند و اگر تمام نکرد، قضای آن را به جا آورد (آیت الله سیستانی).

چنانچه شخص قبل از اذان صبح نیت روزه کرده، سپس دیوانه شده و قبل از اذان ظهر عاقل شود، بنا بر احتیاط واجب، روزه آن روز را تمام کند و اگر تمام نکرد، قضای آن را به جا آورد (آیات عظام گلپایگانی و مکارم).

۱- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم الثانیو فصل فی شرائط وجوب الصوم.

۲- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم الثانیو فصل فی شرائط وجوب الصوم.

شرط سوم: بیهوش نباشد

۶. حکم روزه بیهوش چیست؟

الف. کل روز بیهوش است: (۱) اگر فرد بیهوش (۲) شود و عارضه مذکور موجب اخلال به نیت معتبر در روزه گردد، روزه بر او واجب نیست. به عنوان مثال، فردی که قبل از اذان صبح نیت روزه نداشته است، سپس بیهوش شده است و بعد از اذان مغرب به هوش آمده است، روزه آن روز بر وی واجب نبوده و بعداً نیز لازم نیست قضای آن را انجام دهد؛ چه قبل از بیهوش شدن نیت روزه گرفتن داشته باشد و چه نداشته باشد (حضرت امام و مقام معظم رهبری و آیات عظام خویی، گلپایگانی، فاضل و سیستانی).

ب. قسمتی از روز بیهوش است: (۳)

۱. پیش از اذان صبح نیت روزه نکرده و بیهوش شده:

روزه اش صحیح نیست و قضا هم ندارد (حضرت امام و آیات عظام خویی، فاضل و سیستانی).

اگر قبل از ظهر به هوش بیاید، بنا بر احتیاط واجب، روزه آن روز را تمام کند و اگر تمام نکرد،

۱- عروه الوثقی، فصل فی احکام القضاء، قبل از مسئله ۱؛ استفتای کتبی خصوصاً مقام معظم رهبری.

۲- قدر متیقن از مسئله مذکور، بیهوشی غیراختیاری قهری است و درباره بیهوشی که مقدمات آن اختیاری است، مسئله اختلافی است. برخی از فقها مثل مقام معظم رهبری و مرحوم فاضل می فرمایند: «حکم قهری را دارد؛ بنابراین قضا لازم ندارد» و برخی مثل آیت الله سیستانی قائل اند: «بنابر احتیاط واجب، حکم قهری را ندارد و قضا احتیاطاً لازم است» و برخی مثل آیت الله صافی قائل اند: «حکم قهری را ندارد؛ بنابراین قضا واجب است» (استفتای خصوصی کتبی از مراجع).

۳- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۵۸؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۶۶؛ عروه الوثقی، شرائط وجوب الصوم الثالث؛ عروه، شرائط صحه الصوم الثاني؛ عروه الوثقی، فصل فی احکام القضاء قبل از مسئله ۱.

قضای آن را به جا آورد (آیت الله گلپایگانی).

۲. پیش از اذان صبح نیت روزه داشته و بعد از آن بیهوش شده:

بنا بر احتیاط واجب، روزه آن روز را تمام کند و اگر تمام نکرد، قضای آن را به جا آورد (حضرت امام و آیات عظام سیستانی، خویی، زنجانی، گلپایگانی، صافی، نوری و تبریزی).

روزه آن روز باطل است (آیت الله اراکی).

احتیاط واجب، آن روز را تمام کند و سپس قضا نماید (آیات عظام وحید، مکارم، بهجت: به شرطی که قبل از ظهر به هوش آید).

شرط چهارم: چنانچه روزه دار زن است، از حیض و نفاس پاک باشد

۷. حکم روزه های حائض و نفسا چیست؟

بر زنی که حائض یا نفسا است، روزه واجب نیست؛ هرچند حیض یا نفاس در قسمتی از روز باشد و بعد از برطرف شدن عذر، واجب است آن ها را قضا نماید؛ مگر در همان ماه مبارک رمضان بمیرد (۱) (مشهور). (۲)

۱- برخی از فقها مثل آیات عظام سیستانی و وحید در ادامه می فرمایند: «یا بعد از تمام شدن ماه و قبلاز تمکن از قضا بمیرد.»

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۰۲؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۱۰.

شرط پنجم: روزه گرفتن ضرر نداشته باشد

۸. اگر روزه برای انسان ضرر داشته باشد، وظیفه شخص چیست؟ (۱)

الف. ضرر مهم:

اگر انسان یقین یا اطمینان داشته باشد که روزه برایش ضرر قابل توجهی دارد که عادتاً قابل تحمل نیست یا چنین ضرری را احتمال بدهد و از آن احتمال، خوف و ترس برای او پیدا شود، چنانچه احتمال او در نظر عقلاً بجا باشد، نباید روزه بگیرد و اگر روزه بگیرد، صحیح نیست (مشهور).

اگر انسان یقین یا اطمینان داشته باشد که روزه برایش ضرر قابل توجهی دارد که عادتاً قابل تحمل نیست یا چنین ضرری را احتمال بدهد و از آن احتمال، خوف و ترس برای او پیدا شود، چنانچه احتمال او در نظر عقلاً بجا باشد، واجب نیست روزه بگیرد؛ بلکه اگر آن ضرر موجب هلاکت و مرگ یا جنایت بر نفس، مثل نقص عضو شود، روزه حرام است و در عدم وجوب روزه فرقی نیست که روزه موجب حدوث بیماری و ضرر قابل توجه گردد یا موجب شدیدتر شدن آن یا طولانی شدن دوره درمان آن گردد (آیت الله سیستانی).

ب. ضرر مختصر: ضررهای خفیف و مختصر، مجوز افطار روزه نیست و در این صورت روزه بر فرد واجب است؛ بنابراین اگر روزه موجب می شود

۱- عروه الوثقی، فصل فی شرایط صحه الصوم، الأمر السادس؛ خویی و وحید و تبریزی و سیستانی، منهاج الصالحین، مسئله ۱۰۲۹؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۴۴.

که مختصری تغییر در مزاج فرد ایجاد شود یا اندکی دمای بدنش افزایش یابد یا احساس ضعف و سستی در بدنش نماید یا باعث کاهش نور چشم به مقدار متعارف گردد، به گونه ای که یکی دو ساعت بعد از افطار عارضه مذکور به کلی برطرف گردد یا سایر ضررهای خفیف مشابه که عقلاً از آن پرهیز نمی کنند و عرف مردم عادتاً آن را تحمل می نمایند، موارد مذکور عذر شرعی محسوب نشده و روزه بر چنین افرادی واجب است (مشهور).

روزه دختر بچه یا کسانی که کارهای سخت دارند ۹. آیا روزه ماه رمضان بر دخترانی که تازه به سن بلوغ رسیده اند یا کسانی که کارهای سخت دارند، واجب است؟ (۱)

چنانچه روزه گرفتن در ماه مبارک رمضان برای آنان ضرر قابل توجه دارد و موجب مریض شدن آنان می شود یا خوف مریض دارند، احکام مریض در مورد آنان جاری می شود؛ اما اگر روزه گرفتن برای آنان ضرر ندارد، لکن به علت مثلاً طولانی بودن روز و شدت گرما اتمام روزه بر آنان حرجی است و مشقت فوق العاده دارد که عادتاً قابل تحمل نیست، باید روزه بگیرند (۲) و

- ۱- توضیح المسائل مراجع، اقتباس شده از مسئله ۱۵۸۱ و ۱۵۸۳؛ عروه الوثقی، فصلی شرایط صحه الصوم، الأمر السادس؛ خویی و وحید و تبریزیو سیستانی، منهاج الصالحین، مسئله ۱۰۲۹ و ۱۰۳۰؛ صافی، هدایه العباد، مسئله ۱۳۵۲، گلپایگانی، هدایه العباد، مسئله ۱۳۵۳؛ استفتائات امام، ج ۱، ص ۳۱۹؛ گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۲۸۳؛ استفتائات جدید رهبری، سؤال ۶۸.
- ۲- برخی از مراجع مثل آیت الله سیستانی فرموده اند: «باید به قصد قربت مطلقه روزه بگیرند».

هنگامی که به خاطر ضعف شدید یا احساس تشنگی زیاد، ادامهٔ روزهٔ ماه مبارک رمضان بر آنان حَرَجی شد، می توانند آب بیاشامند یا غذا بخورند؛ ولی روزهٔ آن ها باطل می شود و باید (۱) در بقیهٔ روز نیز از انجام کاری که روزه را باطل می کند، خودداری نمایند (تمام مراجع عظام تقلید).

اما دربارهٔ مقدار خوردن و آشامیدن: (۲)

باید در خوردن و آشامیدن تنها به مقدار ضرورت اکتفا نمایند (آیات عظام وحید و صافی).

بنا بر احتیاط لازم، در خوردن و آشامیدن تنها به مقدار ضرورت اکتفا نمایند (مقام معظم رهبری و آیات عظام خویی، تبریزی و سیستانی).

می توانند به قدری که سیر نشوند، آب بیاشامند (آیت الله زنجانی).

باید در آشامیدن تنها به مقدار ضرورت اکتفا نمایند (۳) (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، فاضل، نوری و بهجت).

روزهٔ دختر بچه یا کسانی که کارهای سخت دارند با خوردن سحریِ مُقَوّی ۱۰. اگر دخترانی که تازه به سن بلوغ رسیده اند یا کسانی که کارهای سخت دارند، می توانند با استفاده از راه های متعارف برای تقویت، مثل سحری

۱- برخی از مراجع مثل مقام معظم رهبری و آیات عظام خویی و سیستانی امساک را بنا بر احتیاط واجب، لازمی دانند.

۲- نک: توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۸۱؛ خویی و تبریزی و وحید و سیستانی، منهاج الصالحین، مسئله ۱۰۳۰؛ استفتایکتبی خصوصی از مقام معظم رهبری و آیت الله صافی.

۳- به رأی و نظری از مراجع مذکور دربارهٔ مقدار خوردن دست نیافتیم؛ اما براساس قاعده، حکم خوردن و آشامیدن یکیاست.

مقوی خوردن یا کاهش فعالیت بدنی در طی روز یا استراحت بیشتر بدون داشتن ضرر و حرج، روزه ماه مبارک رمضان را بگیرند، آیا این کار لازم است؟ (۱)

واجب است این کار را انجام دهند (آیات عظام سیستانی، وحید و صافی).

قضای روزه دختر بچه در صورت عدم توانایی تا سال بعد ۱۱. دختر بچه هایی که به خاطر ضعف بنیه نمی توانند روزه بگیرند و تا سال بعد هم به خاطر ضعف بنیه نمی توانند قضای آن را بگیرند، آیا قضای این روزه بر آن ها واجب است؟ (۲)

باید قضای آن را بگیرند (مقام معظم رهبری و آیات عظام فاضل و بهجت).

باید قضای آن را بگیرند و برای تأخیر هر روز تا رمضان بعد باید یک مد طعام که تقریباً ده سیر است، به فقیر بدهند؛ مگر آنکه در تأخیر معذور باشند و پس از آن اگر تأخیر شد، چیزی بر آن ها نیست (حضرت امام).

قضا واجب نیست؛ ولی باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهند (آیات عظام خویی، تبریزی و مکارم).

اگر روزه موجب مریض شدن آنان می شود یا خوف مرض دارند، احکام مریض در مورد آنان جاری می شود؛ اما اگر روزه گرفتن برای آنان ضرر

۱- استفتای کتبی خصوصی از آیات عظام سیستانی، وحید و صافی.

۲- مکارم، استفتائات، ج ۲، سؤال ۴۳۹؛ خویی و تبریزی، صراط النجاه، ج ۲، سؤال ۴۵۸؛ خامنه ای، اجوبهها لاستفتائات، س ۷۳۱؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۵۶۸؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۲۸۹۳ و ۲۸۹۴؛ فاضل، مسائل جدید، ج ۳، سؤال ۱۰۷؛ استفتائات امام، ج ۱، بحث روزه، سؤال ۸۸.

ندارد، لکن به علت مثلاً طولانی بودن روز و شدت گرما، اتمام روزه بر آنان حَرَجی است و مشقت فوق العاده دارد که عادتاً قابل تحمل نیست، باید قضای آن را بگیرد (آیت الله سیستانی).

روژه افراد معتاد مسئله: اشخاص معتاد که ترک برای آن ها محال یا بسیار سخت است، واجب است روزه را بگیرند و با فرض اضطرار در کشیدن تریاک، تکلیف آن ها این است که از مفطرات غیر از کشیدن تریاک امساک کنند و آن را هم به مقدار ضرورت اکتفا نمایند (حضرت امام و آیت الله گلپایگانی). (۱)

گفتار پزشک مبنی بر ضرر داشتن روزه یا ضرر نداشتن آن ۱۲. کسی که می داند یا اطمینان دارد روزه برای او ضرر قابل توجهی ندارد، هر چند پزشک بگوید ضرر دارد، یا کسی که یقین یا گمان دارد یا احتمال عقلایی می دهد که روزه برایش ضرر قابل توجهی دارد، هر چند پزشک بگوید ضرر ندارد، وظیفه اش چیست؟

نباید به حرف پزشک اعتنا کند (مشهور). (۲)

روژه بیمار با علم به ضرر و کشف خلاف آن ۱۳. اگر بیمار با علم و اعتقاد به ضرر، به امید عدم ضرر، به قصد قربت روزه گرفت و بعداً کشف شد که روزه برایش ضرر نداشته است، حکم

۱- گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، سؤال ۹۷؛ روح الله خمینی، توضیح المسائل، ج ۲، بخش استفتائات، ص ۸۰۰، سؤال ۱۴.

۲- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، الأمر السادس؛ خوئی و وحید و تبریزی و سیستانی، منهاج الصالحین، مسئله ۱۰۲۹.

روزه اش چیست؟ (۱)

روزه اش صحیح است (حضرت امام و آیات عظام خویی، وحید و تبریزی).

احتیاط واجب قضا کند (آیت الله بهجت).

اگر ضرری که به آن اعتقاد داشته، موجب هلاکت یا نقص عضو در اعتقادش می شده، روزه اش باطل؛ و گرنه چنانچه رجائاً گرفته باشد، روزه اش صحیح است (آیت الله سیستانی).

روزه بیمار با علم به عدم ضرر و کشف خلاف آن ۱۴. اگر شخص عقیده اش این است که روزه برایش ضرر ندارد و بعد از مغرب بفهمد روزه برای او ضرر داشته، حکم روزه اش چیست؟ (۲)

باید قضای آن را به جا آورد (حضرت امام و آیات عظام وحید، زنجانی و نوری).

بنا بر احتیاط واجب باید قضای آن را به جا آورد (آیات عظام گلپایگانی، تبریزی، سیستانی، صافی، فاضل و مکارم).

روزه اش صحیح است (آیت الله اراکی).

روزه اش صحیح است؛ ولی در صورتی که ضرر به مرتبه ای باشد که با علم و عمد، ارتکاب آن حرام است، بنا بر احتیاط واجب، باید قضای آن را به جا آورد (آیت الله خویی).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۴۳ و ۱۷۴۴؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۵۲، وسیله النجاه، مسئله ۱۱۴۰؛ خویی وحید و تبریزی، منهاج الصالحین، مسئله ۱۰۳۱.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۴۵؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۵۳؛ خویی، منهاج الصالحین، مسئله ۱۰۳۱.

خوب شدن مریض قبل از ظهر ۱۵. اگر مریض در ماه رمضان قبل از اذان ظهر خوب شود، وظیفه اش چیست؟ (۱)

الف. تا آن موقع مفطری انجام داده:

روژه آن روز و همچنین امساک از مفطرات تا آخر روز بر او واجب نیست (مشهور).

روژه آن روز بر او واجب نیست و چنانچه روزه از اول روز برایش ضرر داشته باشد، امساک در بقیه روز واجب نیست (آیت الله زنجانی).

ب. تا آن موقع، مفطری انجام نداده است:

باید نیت روزه کند و روزه آن روز را بگیرد (حضرت امام و آیات عظام نوری، اراکی، بهجت و فاضل).

باید نیت روزه کند و روزه آن روز را بگیرد و احتیاطاً قضا هم بنماید (آیت الله مکارم).

نیت روزه واجب نیست و امساک هم واجب نیست (آیات عظام صافی، گلپایگانی، خویی، تبریزی و وحید).

واجب بودن روزه و صحیح بودنش خالی از وجه نیست (آیت الله بهجت).

بنا بر احتیاط واجب، نیت روزه کند و باید بعداً آن را قضا هم بکند (آیت الله سیستانی).

اگر روزه از اول روز برایش ضرر داشته باشد، فقط قضا واجب است و روزه آن روز و امساک در بقیه روز واجب نیست (آیت الله زنجانی).

۱- عروه الوثقی، فصل فی شرائط وجوب الصوم الرابع؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۶۷ و ۱۷۴۹؛ خویی و وحید، منهاج، مسئله ۱۰۳۳ و ۱۵۶۷.

خوب شدن مریض بعد از ظهر ۱۶. اگر مریض در ماه رمضان بعد از اذان ظهر خوب شود، وظیفه اش چیست؟ (۱)

روژه آن روز و همچنین امساک از مفطرات تا آخر روز بر او واجب نیست؛ ولی باید بعداً آن را قضا کند (مشهور).

چنانچه روزه از اول روز برایش ضرر داشته باشد، فقط قضا واجب است و روزه آن روز و امساک در بقیه روز واجب نیست (آیت الله زنجانی).

شرط ششم: محذور شرعی دیگری مثل ضرر بر عِرض و مالش، بر روزه گرفتن مترتب نشود

۱۷. اگر فرد از ضرر بر نفسش با روزه گرفتن ایمن باشد، لکن خوف از ضرر بر عِرض و آبرو یا مالش داشته باشد، یا روزه گرفتن، با واجب دیگری که در درجه اهمیت مساوی با روزه یا مهم تر از آن باشد تراحم نماید، مثل اینکه فرد خوف ضرر بر نفس یا عِرض یا مال فرد دیگری داشته باشد و حفظ مورد مذکور شرعاً بر او واجب باشد و پیشگیری از آن متوقف بر ترک روزه و افطار آن باشد، وظیفه شخص چیست؟

روزه بر او واجب نیست؛ لکن در همه این موارد، واجب است بعداً قضای آن را به جا آورد (حضرت امام و آیات عظام خویی، فاضل، گلپایگانی، سیستانی، مکارم و نوری). (۲)

۱- عروه الوثقی، فصل فی شرائط وجوب الصوم الرابع؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۶۷ و ۱۷۴۹؛ خویی و وحید، منهاج الصالحین، مسئله ۱۰۳۳ و ۱۵۶۷.

۲- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، الأمر السادس.

حکم روزه در صورت داشتن محذور شرعی مثل ضرر بر عِرض و مالش ۱۸. در فرض مسئله بالا- که باید فرد، آن واجب را انجام بدهد و روزه را ترک کند، اگر شخص، واجب را ترک کند و روزه اش را بگیرد، حکم روزه اش چیست؟ (۱)

روزه اش صحیح است؛ ولی اگر واجب دیگر اهم باشد، گناه کرده است (حضرت امام و آیات عظام خوئی، فاضل، سیستانی و نوری).

روزه اش باطل است (آیت الله گلپایگانی).

صحت روزه اش محل اشکال است (آیت الله مکارم).

شرط هفتم: مسافر نباشد

۱۹. روزه از کدام مسافر ساقط است؟ (۲)

مسافری که باید نمازهای چهاررکعتی را در سفر دو رکعت بخواند، نباید روزه بگیرد و مسافری که نمازش را تمام می خواند، مثل کسی که شغلش مسافرت یا سفر او سفر معصیت است، واجب است در سفر روزه بگیرد (مشهور).

روزه در اماکن تخیر ۲۰. مسافری که در اماکن تخیر، مخیر است نمازش را دورکعتی یا چهاررکعتی بخواند، آیا می تواند روزه بگیرد؟ (۳)

۱- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، الأمر السادس.

۲- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، الأمر الخامس.

۳- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، الأمر الخامس.

خیر، حکم تخییر به نماز اختصاص دارد و شامل روزه نمی شود (مشهور). (۱)

شرط هشتم: فرد از جمله کسانی نباشد که رخصت در افطار دارند

۲۱. بر چند گروه روزه گرفتن واجب نیست؟ (۲)

بر چهار گروه روزه گرفتن واجب نیست؛ بلکه در بعض موارد آن، روزه گرفتن جایز نیست: ۱. سالمند؛ ۲. کسی که زیاد تشنه می شود؛ ۳ و ۴. زن حامله یا شیردهی که به واسطه حمل یا شیردادن، روزه گرفتن برای خودش یا بچه اش ضرر دارد (مشهور).

سالمند ۲۲. کسی که به خاطر پیری نمی تواند روزه بگیرد یا برای او مشقت دارد، وظیفه اش نسبت به روزه اش چیست؟ (۳)

روزه گرفتن بر او واجب نیست؛ اما:

الف. نسبت به قضای آن در صورت توانایی بدون مشقت:

احتیاط واجب قضا کند (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی و مکارم).

به احتیاط مستحب قضا کند (آیات عظام خویی،

۱- سایر احکام مربوط به روزه مسافر در فصل ششم: احکام روزه مسافر می آید.

۲- عروه الوثقی، فصل فی موارد جواز الافطار.

۳- عروه الوثقی، فصل فی موارد جواز الافطار؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۲۵ و ۱۷۲۶، وحید، توضیح المسائل،

مسئله ۱۷۳۳ و ۱۷۳۴؛ منهاج الصالحین، کتاب الصوم، ذیل مسئله ۱۰۴۱؛ المسائل المنتخبه، مسئله ۴۷۴.

سیستانی، فاضل، صافی، تبریزی، وحید و نوری).

باید قضا کند (آیات عظام اراکی، زنجانی، بهجت).

ب. نسبت به پرداخت فدیة:

در صورت مشقت باید برای هر روز یک مد طعام گندم یا جو و مانند این ها به فقیر بدهد (حضرت امام و آیات عظام خوبی، تبریزی، سیستانی، وحید، زنجانی، مکارم).

در صورت مشقت، باید برای هر روز یک مد طعام گندم یا جو و مانند این ها به فقیر بدهد؛ بلکه در صورت عدم توانایی نیز بنا بر احتیاط لازم، یک مد طعام بدهد (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

در صورتی که نتواند تا رمضان بعد روزه را قضا کند یا توانایی قضای روزه را داشته، ولی به سبب ندانستن حکم، قضای آن را تا رمضان بعد تأخیر انداخته، واجب است برای هر روز یک مد طعام از گندم یا جو یا مانند این ها صدقه بدهد (آیت الله بهجت).

بیماری عطش ۲۴. کسی که به بیماری عطش مبتلاست، یعنی اینکه زیاد تشنه می شود و نمی تواند تشنگی را تحمل کند یا برای او مشقت دارد، در ماه مبارک وظیفه اش نسبت به روزه اش چیست؟ (۱)

روزه گرفتن بر او واجب نیست؛ اما:

الف. نسبت به مقدار آشامیدن:

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۲۷؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۳۵، منهاج الصالحین، الفصلا لخاص: ترخیص الافطار، ذیل مسئله ۱۰۴۱.

بنا بر احتیاط واجب بیشتر از مقدار ضرورت، آب نیشامد (حضرت امام و آیت الله نوری).

بنا بر احتیاط مستحب، بیشتر از مقدار ضرورت آب نیشامد (آیات عظام خویی، گلپایگانی، تبریزی، زنجانی، فاضل، صافی، وحید، سیستانی و مکارم).

ب. نسبت به فضای روزه در صورت توانایی:

باید بگیرد (آیات عظام بهجت، اراکی، گلپایگانی، صافی، فاضل، زنجانی: بدون مشقت).

بنا بر احتیاط واجب بگیرد (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی و مکارم).

بنا بر احتیاط مستحب بگیرد (آیات عظام نوری، سیستانی و وحید).

ج. نسبت به پرداخت فدیة:

در صورت مشقت باید برای هر روز یک مد طعام گندم یا جو و مانند این ها به فقیر بدهد (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، زنجانی و مکارم).

در صورت مشقت، باید برای هر روز یک مد طعام گندم یا جو و مانند این ها به فقیر بدهد؛ بلکه در صورت عدم توانایی نیز بنا بر احتیاط لازم یک مد طعام بدهد (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

باید برای هر روز یک مد طعام گندم یا جو و مانند این ها به فقیر بدهد (آیت الله فاضل).

زن حامله ۲۵. حکم روزه زن حامله را بیان کنید. (۱)

زن حامله ای که به واسطه حمل، روزه گرفتن برای خودش یا بچه اش ضرر دارد، روزه بر او واجب نیست؛ اما باید قضای آن ها را به جا آورد و نسبت به پرداخت فدیة: (۲)

۱. زایمان او نزدیک نیست (حامل غیرمقرب):

فدیة واجب نیست (آیات عظام سیستانی و نوری).

اگر احتمال عقلایی ضرر بدهد و خوف ضرر حاصل گردد، حکم حامل مقرب را دارد که نظراتشان در آنجا بیان می شود (مقام معظم رهبری و آیات عظام فاضل، بهجت، صافی و مکارم).

در صورتی که روزه بر او حرجی باشد، افطار می کند و احتیاطاً فدیة هم باید بدهد (۳) (آیت الله تبریزی).

۲. زایمان او نزدیک است (حامل مقرب):

الف. روزه برای حمل ضرر دارد:

برای هر روز یک مد طعام نیز به فقیر بدهد (مشهور).

فدیة واجب نیست (آیت الله فاضل).

ب. روزه برای خودش ضرر دارد:

۱- عروه الوثقی، فصل فی موارد جواز الافطار، الرابع؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۲۸؛ وحید، توضیح المسائل،

مسئله ۱۷۳۶؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۳، ص ۲۰۴، سؤال ۶۳۹؛ استفتای کتبی خصوصی از مراجع عظام تقلید.

۲- کفارة فدیة طبق نظر مشهور فقها ۷۵۰ گرم طعام است و زمان وجوب آن از همان وقتی است که روزه را نگرفته است.

۳- پرداخت فدیة در جایی است که روزه برایش ضرر داشته باشد.

برای هر روز یک مد طعام نیز به فقیر بدهد (آیات عظام سیستانی، فاضل و بهجت).

احتیاط واجب، برای هر روز یک مد طعام نیز به فقیر بدهد (حضرت امام، مقام معظم رهبری و آیت الله گلپایگانی).

احتیاط مستحب، برای هر روز یک مد طعام نیز به فقیر بدهد (آیات عظام خویی، تبریزی، وحید، زنجانی، مکارم و صافی).

زن شیرده ۲۶. حکم روزه زن شیرده را بیان کنید. (۱)

زن شیرده‌ای که به واسطه شیردادن، روزه گرفتن برای خودش یا نوزاد شیرخوارش ضرر دارد، روزه بر او واجب نیست؛ اما باید قضای آن‌ها را به جا آورد و نسبت به پرداخت فدیة:

الف. روزه برای بچه ضرر دارد:

باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد (مشهور و مقام معظم رهبری).

فدیة واجب نیست (فاضل).

ب. روزه برای خودش ضرر دارد:

به احتیاط واجب، یک مد طعام به فقیر بدهد (حضرت امام).

باید یک مد طعام به فقیر بدهد (آیات عظام سیستانی، فاضل، بهجت، گلپایگانی و صافی).

به احتیاط مستحب، یک مد طعام به فقیر بدهد (مقام معظم رهبری و آیات عظام خویی، تبریزی،

۱- عروه الوثقی، فصل فی موارد جواز الافطار، مورد الخامس؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۲۹؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۳۷؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۳، ص ۲۰۴، سؤال ۶۳۸، اجوبه الاستفتائات، سؤال ۸۰۶.

زنجانی، وحید، مکارم).

خلاصه اقوال فقها در مورد فدیة زن حامل مقرب و زن شیرده چنانچه روزه برای بچه ضرر دارد، مشهور فقها به جز آیت الله فاضل قائل به وجوب فدیة شده اند؛ ولی اگر روزه برای خود زن ضرر دارد، سه نظر است: برخی مثل حضرت امام قائل به وجوب بنا بر احتیاط واجب، برخی مثل آیت الله سیستانی قائل به وجوب بنا بر فتوا و برخی دیگر مثل آیت الله مکارم قائل به عدم وجوب فدیة شده اند (تفصیل آن در سؤال ۲۶ و ۲۷ ذکر شد).

به جای آوردن روزه ها توسط زن شیرده یا حامله تا رسیدن ماه رمضان جدید ۲۷. زن حامله یا شیرده که در ماه مبارک رمضان نتوانسته روزه بگیرد، چنانچه قضای روزه ها را تا رسیدن ماه رمضان جدید به جا نیاورد، وظیفه اش چیست؟ (۱)

الف. نسبت به قضای روزه ها:

قضای آن روزه ها (۲) ساقط نمی شود (مشهور).

- ۱- استفتای کتبی خصوصی از آیات عظام مکارم، صافی، بهجت، سیستانی و نوری؛ تبریزی، استفتائات جدید، ج ۲، ص ۱۳۴، سؤال ۶۲۵؛ اجوبه الاستفتائات، سؤال ۸۰۶؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۰۵ و ۱۷۰۳؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۱۱ و ۱۷۱۳؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۳، ص ۲۰۳ و ۲۰۴، سؤال ۶۳۷ و ۶۳۸؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، ص ۱۴۳، سؤال ۵۱۰.
- ۲- برخی از مراجع مثل مقام معظم رهبری و آیات عظام مکارم می فرمایند: «اگر تا آخر سال روزه گرفتن برای او (نه طفلش) ضرر داشته است، روزه های او قضا ندارد و دادن یک فدیة کفایست» (استفتای کتبی خصوصی از آیت الله مکارم؛ سیدعلیخامنه ای، استفتائات جدید، سؤال ۶۶).

ب. نسبت به فدیة:

بحثش در سؤال ۲۵ و ۲۶ گذشت.

ج. نسبت به كفارة تأخیر:

۱. بدون عذر قضای روزه ها را نگرفته است:

كفارة تأخیر واجب است (مشهور).

۲. به علت داشتن عذر، قضای روزه ها را نگرفته است:

كفارة تأخیر واجب نیست؛ بلکه پرداخت آن احتیاط مستحب است (حضرت امام، مقام معظم رهبری و آیات عظام مکارم و نوری).

كفارة تأخیر واجب است (آیات عظام بهجت و صافی).

بنا بر احتیاط واجب، كفارة تأخیر واجب است (آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی، وحید و فاضل).

روژه زن شیرده با وجود شیرخشك یا مرضعه ۲۸. زن شیردهی که شیرش کم است، اگر بتواند از شیر خشك یا شیر گاو یا كمك گرفتن از زن شیرده دیگری برای شیردادن بچه استفاده نماید، آیا لازم است این کار را بکند و روزه های ماه رمضان را بگیرد؟^(۱)

الف. كمك از مرضعه دیگر:

اگر کسی پیدا شود که بی اجرت بچه را شیر دهد، یا برای شیردادن بچه از پدر یا مادر بچه یا از کس دیگری که اجرت او را بدهد، اجرت

۱- استفتای کتبی خصوصی از مراجع؛ گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۴، ص ۱۶۹، سؤال ۴۸۲؛ تبریزی، صراط‌النجاه، ج ۱، سؤال ۳۴۴؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۲۸ و ۱۷۲۹؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۳۷.

بگیرد:

احتیاط واجب آن است که بچه را به او بدهد و روزه بگیرد (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، صافی و سیستانی).

واجب است که بچه را به او بدهد و روزه بگیرد (آیات عظام خویی، تبریزی، بهجت، فاضل، مکارم و وحید).

ب. کمک از شیرخشک یا مانند آن:

برای جواز افطار، عدم امکان استفاده از غذاهای غیر شیر مادر شرط نیست؛ یعنی با امکان سیر کردن طفل با شیرخشک و امثال آن نیز می تواند برای دادن شیر کافی، اگر روزه برای او یا بچه ضرر دارد، روزه را افطار کند (مقام معظم رهبری و آیت الله گلپایگانی).

احتیاط واجب آن است که این کار را انجام دهد و روزه هایش را بگیرد؛ مگر ضرری برای بچه داشته باشد (آیات عظام مکارم، صافی، سیستانی و تبریزی).

واجب آن است که این کار را انجام دهد و روزه هایش را بگیرد؛ مگر ضرری برای بچه داشته باشد (آیات عظام خویی و وحید).

ص: ۴۳

فصل سوم شروط صحت روزه

اشاره

مسئله: برای اینکه روزه ماه مبارک رمضان صحیح باشد و نیاز به قضا، چه قضای حقیقی و چه قضا از باب عقوبت نداشته باشد، باید انسان دارای شرایط ذیل باشد (مشهور): (۱)

۱. مسلمان باشد؛

۲. مجنون نباشد؛

۳. مست نباشد؛

۴. بیهوش نباشد؛

۵. زن از حیض و نفاس پاک باشد؛

۶. روزه برای او ضرر نداشته باشد؛

۷. مسافر نباشد؛

۸. نیت روزه، توأم با قصد قربت و اخلاص داشته باشد؛

۹. مفطرات روزه را ترک نماید.

شرط اول: مسلمان باشد

۲۹. اگر کافر یا مرتد یا سنی روزه بگیرند، روزه هایشان صحیح است؟ (۲)

روزه از فرد کافر و مرتد صحیح نیست؛ ولی سنی اگر برطبق مذهب خودش صحیح گرفته است، حال که شیعه شده است، لازم نیست دوباره آن ها را به جا آورد (مشهور).

۱- عروه الوثقی، فصلی شرائط صحه الصوم.

۲- عروه الوثقی، فصلی شرائط صحه الصوم و فصل فی احکام القضا، مسئله ۴؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئله ۱۶۷.

همچنین اگر با قصد قربت در همان زمان برطبق مذهب حقه اثناعشریه روزه گرفته باشد، حال که شیعه شده است، لازم نیست دوباره آن‌ها را به جا آورد (حضرت امام و آیات عظام سیستانی، مکارم، بهجت و نوری).

روزه های فوت شده از کافر و مرتد و سنی در زمان غیرشیعه بودنشان ۳۰. اگر شخص کافر یا مرتد مسلمان شوند یا شخصی که سنی بوده، شیعه شود، روزه هایی که از آن‌ها فوت شده، قضا دارد؟ (۱)

روزه های فوت شده ایام کفرش (۲) قضا ندارد؛ به خلاف سنی و مرتد (فطری و ملی) (۳) که باید همه روزه های فوت شده را قضا نمایند (مشهور).

مسلمان شدن کافر در بین روز ۳۱. اگر کافر در روز ماه رمضان، مسلمان شود و از اذان صبح تا آن وقت، کاری که روزه را باطل می کند، انجام نداده باشد، وظیفه اش چیست؟ (۴)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۶۹۵.

۲- وجوب القضاء علی الکافر و عدم وجوبه مبنی علی کون الکفار مکلفین بالفروع و عدمه (مدار کتحریر الوسیله، الصوم، ص ۳۲۲).

۳- لا- یخفی: أنالأدله القائمه علی سقوط القضاء عن الکافر لا تشمل المرتد؛ لانصرافها إلی الکافرالأصلی و لو من جهة فهم الأصحاب. و لا فرق فی المرتد بین الفطری و الملی. إنقلت: إن المرتد الفطری لا تقبل منه التوبه؛ فلا یتمکن من القضاء؛ لکونه محکوماً بالقتل. قلت: المرتد الفطری لا- تقبل توبته ظاهراً أی لا ترتفع آثار الارتداد بالتوبه؛ من القتل و بینونه الزوجه و تقسیم الترحه بین الورثه و أما قبول توبته واقعاً بمعنی کونه مشمولاً لعفو ربّه الغفور الرحیم فلا مانع منه؛ و حیثیذ یتوجب علیه قضاء ما فات منه حال ارتداده ما دام حیاً و لم یقتل (مدار کتحریر الوسیله، الصوم، ص ۳۲۵).

۴- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۶۶ و ۱۶۹۵ و ۱۷۴۹؛ وحید و خویی، منهاج الصالحین، شرائط صحه الصوم؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئله ۱۱۳۹؛ استفتای خصوصی کتبی از آیت الله صافی؛ صافی، رساله عملیه، چاپ جدید، مسئله ۱۵۷۵ و ۱۷۰۴.

الف. قبل از ظهر اسلام آورده است، درحالی که تا آن موقع مفطری انجام نداده است:

نمی تواند روزه بگیرد و امساک در بقیه روز هم واجب نیست و قضا هم ندارد (حضرت امام و آیت الله گلپایگانی).

در صورتی که مفطری انجام نداده باشد، به احتیاط واجب باید نیت روزه کند و روزه را تمام کند و اگر آن روز را روزه نگیرد، قضای آن را به جا آورد (آیت الله صافی).

به احتیاط واجب، باید نیت روزه کند و روزه را تمام کند و اگر آن روز را روزه نگیرد، قضای آن را به جا آورد (آیات عظام تبریزی، مکارم، فاضل و زنجانی).

به احتیاط واجب، به قصد ما فی الذمه تا آخر روز امساک کند و اگر آن روز را امساک نکرد، قضای آن را به جا آورد (آیت الله سیستانی).

به احتیاط واجب، تا آخر روز از مبطلات روزه پرهیز کند (آیت الله اراکی).

روژه آن روز صحیح نیست و امساک هم در بقیه روز واجب نیست (آیات عظام خوئی و وحید).

به احتیاط مستحب، نیت روزه کند و روزه را تمام کند (آیت الله بهجت).

ب. بعد از ظهر اسلام آورده:

روژه آن روز واجب نیست و امساک هم در بقیه روز واجب نیست (مشهور).

به احتیاط واجب، به قصد ما فی الذمه تا آخر روز امساک کند. و اگر آن روز را امساک نکرد، قضای آن را به جا آورد (آیت الله سیستانی).

شرط دوم و سوم و چهارم: مجنون یا مست یا بیهوش نباشد

۳۲. آیا روزه از فرد مجنون یا مست یا بیهوش صحیح است؟ (۱)

در صورتی که اخلال به نیت معتبر در روزه وارد شود، صحیح نیست (مشهور).

به هوش آمدن مست در بین روز ۳۳. اگر فرد پیش از اذان صبح نیت روزه کند، سپس مست شود و در بین روز به هوش آید، وظیفه اش چیست؟

احتیاط واجب آن است که روزه آن روز را تمام کند و قضای آن را هم به جا آورد (حضرت امام و آیات عظام خوئی، گلپایگانی، فاضل، سیستانی و مکارم). (۲)

به هوش آمدن بیهوش یا عاقل شدن مجنون در بین روز در مبحث شروط وجوب روزه گذشت.

۱- عروه الوثقی، فصلفی شرائط صحه الصوم، الثانی.

۲- عروه الوثقی، فصلفی شرائط صحه الصوم، الثانی.

شرط پنجم: چنانچه روزه دار زن است، از حیض و نفاس پاک باشد

۳۵. آیا روزه از زنی که حائض یا نفسا است، صحیح است؟ (۱)

خیر، صحیح نیست؛ هر چند حیض یا نفاس این خانم در قسمتی از روز باشد. بنابراین، زنی که بعد از اذان صبح ماه رمضان از حیض یا نفاس پاک شده، نمی تواند آن روز را روزه بگیرد. همچنین زنی که پاک بوده و روزه گرفته، چنانچه در عصر روز ماه مبارک رمضان مثلاً ده دقیقه به غروب آفتاب مانده، حیض یا نفاس شده باشد، روزه آن روز وی باطل است (مشهور).

سن یائسگی در زن ها ۳۴. یکی از شرایط صحت روزه، پاک بودن زن از خون حیض است. آیا برای دیدن خون حیض سن خاصی ملاک است؟ (۲)

بلی، خون هایی که زن قبل از بلوغ و همچنین بعد از سن یائسگی می بیند، خون حیض نیستند و زنی که یائسه است؛ اگرچه خونی که می بیند نشانه های حیض را داشته باشد، واجب است روزه هایش را در همان اوقات خون ریزی بگیرد (مشهور).

۱- عروه الوثقی، فی شرائط صحه الصوم.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۴۳۵ و ۴۳۶؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۴۴۱ و ۴۴۲ و ۴۴۴؛ مکارم شیرازی، رساله جدید، مسئله ۴۲۸ و ۴۲۹؛ راهنمای فتاوا، سؤال ۳۲.

اما سن بلوغ در دخترها با تمام شدن نه سال قمری،^(۱) دخترها بالغ می شوند (مشهور).

سن یائسگی در زن ها تعیین سن یائسگی محل تأمل و احتیاط است. بانوان می توانند در این مسئله به مجتهد جامع الشرایط دیگر مراجعه کنند (مقام معظم رهبری).

زنان سیده بعد از تمام شدن شصت سال قمری و زنان غیرسیده بعد از تمام شدن پنجاه سال قمری یائسه می شوند (حضرت امام و آیات عظام فاضل، بهجت، اراکی، گلپایگانی و صافی).

زنان، چه سیده و چه غیرسیده، بعد از تمام شدن شصت سال قمری یائسه می شوند^(۲) (آیت الله سیستانی).

زنان، چه سیده و چه غیرسیده، بعد از تمام شدن

۱- دخترانی که تاریخ تولدشان به سال قمری مشخص نیست، اما تاریخ تولد آنان به سال شمسی معلوم است، برای تبدیل سال شمسی به قمری، کافی است ابتدا، روزی را که ۹ سال شمسی آنان کامل می شود، مشخص کرده، سپس ۹۷ روز از آن کسر کنند تا روز کامل شدن ۹ سال قمری آنان تعیین شود. برای مثال، دخترخانمی که در تاریخ ۱۰ مرداد ۱۳۸۱ به دنیا آمده است، در تاریخ ۱۰ مرداد ۱۳۹۰، ۹ سال شمسی اش کامل می شود. چنانچه ۹۷ روز از این تاریخ کم کند، تاریخ ۶ اردیبهشت ۱۳۹۰ به دست می آید که بیانگر تاریخ کامل شدن ۹ سال قمری او و رسیدن به سن تکلیف است. گفتنی است به سبب وجود موقیعت های جغرافیایی متعدد و یکسان نبودن تعداد روزهای ماه های سال، گاه محاسبه مذکور، یک یا دو روز خطا دارد؛ از این رو تا حدّ دو روز، احتیاط در محاسبه مذکور رعایت شود و محاسبه دقیق تر به محاسبه اختصاصی موکول است (مشورت با برخی از متخصصان علم نجوم).

۲- آیت الله سیستانی قائل است سن یائسگی برخی از خانم ها، براساس عده پنجاه سال قمری است؛ بنابراین تمام شدن پنجاه سال قمری، لازم نیست عده نگه دارند. آن ها کسانی هستند که بعد از پنجاه سال قمری خون ندیده اند و امید دوباره دیدن خون را هم ندارند.

پنجاه سال قمری یائسه می شوند؛ مگر اینکه آنچه می بینند، تمام شرایط حیض را داشته باشد که در این صورت باید مطابق آن عمل کنند (آیت الله مکارم).

زنان، چه سیده و چه غیرسیده، بعد از تمام شدن شصت سال قمری، یائسه می شوند و بین پنجاه تا شصت را بنا بر احتیاط واجب، جمع کنند بین احکام یائسه و غیر یائسه؛ یعنی اگر خونی با نشانه های حیض دید یا در روزهای عادتش خون دید، بنا بر احتیاط واجب، بین تروک حائض و افعال مستحاضه جمع کند (آیات عظام خوبی، تبریزی و وحید).

زنان غیرسیده بعد از تمام شدن پنجاه سال قمری، یائسه می شوند و زنان سیده بعد از تمام شدن شصت سال قمری یائسه می شوند و بین پنجاه تا شصت سال را بنا بر احتیاط واجب جمع کنند بین احکام یائسه و غیر یائسه؛ یعنی اگر خونی با نشانه های حیض دید یا در روزهای عادتش خون دید، بنا بر احتیاط واجب بین تروک حائض و افعال مستحاضه جمع کند (آیت الله نوری).

زنان قرشیه بعد از تمام شدن شصت سال قمری و زنان غیرقرشیه بعد از تمام شدن پنجاه سال قمری یائسه می شوند. باید توجه داشت که زن های سیده یکی از اقسام زن های قرشیه هستند (آیت الله زنجانی).

شک در سن یائسگی مسئله: خانمی که شک دارد یائسه شده یا نه، اگر خونی ببیند و نداند حیض است یا نه، باید بنا بگذارد بر اینکه یائسه نشده است (مشهور). (۱)

خوردن قرص برای جلوگیری از عادت ماهانه ۳۶. اگر زن برای اینکه حیض نشود و بتواند روزه بگیرد، قرص جلوگیری از عادت ماهانه مصرف کند و به واسطه استعمال آن، عادت نشود، روزه اش چه حکمی دارد؟ (۲)

روزه اش صحیح است (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، صافی، سیستانی و فاضل).

شرط ششم: روزه گرفتن ضرر نداشته باشد

۳۷. آیا روزه از فرد مریض یا سالمی که روزه برایش ضرر قابل توجهی دارد که عادتاً قابل تحمل نیست و عقلاً از آن پرهیز می نمایند، صحیح می باشد؟

خیر، صحیح نمی باشد؛ هرچند به حدّ ضرر حرام، مثل مرگ یا نقص عضو نرسد؛ اما اگر به قصد قربت روزه بگیرد و بعد معلوم شود روزه ضرر نداشته، بحثش در شرط پنجم از موارد وجوب گذشت (مشهور). (۳)

کسی که عقیده اش این است که روزه برای او ضرر ندارد، اگر روزه بگیرد و بعد از مغرب بفهمد

۱- توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۴۳۹.

۲- بر کرانه فقه، ص ۱۲۳، سؤال ۲۸۸، به نقل از رساله نوین امام، ج ۱، ص ۱۱۳؛ استفتای کتبی خصوصی از آیت الله سیستانی؛ گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۲۸۴، سؤال ۹۹؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، ص ۱۴۳، سؤال ۵۱۲؛ جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۵۰، سؤال ۵۶۳؛ بهجت، توضیح المسائل، مسائل متفرقه جدید، مسئله ۷.

۳- عروه الوثقی، فصلی شرائط صحه الصوم، مورد السادس.

روزه برای او ضرر قابل توجهی داشته، بحثش در شرط پنجم از موارد وجوب گذشت.

شرط هفتم: مسافر نباشد

۳۸. مسافری که باید نمازهای چهاررکعتی را در سفر دو رکعت بخواند، روزه اش صحیح نیست و مسافری که نمازش را تمام می خواند، مثل کسی که شغلش مسافرت یا سفر او سفر معصیت است، روزه اش صحیح است (۱) (مشهور). (۲)

شرط هشتم: مفطرات روزه را ترک نماید

۳۹. آیا شخص باید علم تفصیلی به تمام مبطلات داشته باشد؟

لازم نیست روزه دار علم تفصیلی به تمام مبطلات و مفطرات داشته باشد؛ بلکه اگر نیت کند که از تمام مبطلات و مفطرات امساک کند، کافی است (تمام مراجع عظام تقلید). (۳)

شرط نهم: نیت روزه توأم با قصد قربت و اخلاص باشد

۴۰. اگر فرد ریائاً روزه بگیرد، روزه اش چه حکمی دارد؟

فردی که روزه می گیرد، باید آن را به قصد قربت انجام دهد و در قصد خویش اخلاص را رعایت کند؛ بنابراین اگر فرد ریائاً روزه بگیرد، روزه اش

۱- تفصیل مسئله در «فصل ششم: احکام روزه مسافر» می آید.

۲- عروه الوثقی، فصلی شرائط صحه الصوم، مورد الخامس.

۳- عروه الوثقی، ابتدای کتاب الصوم و فصل فی النیه، مسئله ۳.

باطل است (تمام مراجع عظام تقلید). (۱)

مواردی که مستحب است انسان از کارهایی که روزه را باطل می کند، خودداری نماید مسئله: مشهور فقها می فرمایند برای چند نفر مستحب است در ماه رمضان، هرچند روزه نیستند، از کاری که روزه را باطل می کند، خودداری نمایند: (۲)

۱. مسافری که در سفر، کاری که روزه را باطل می کند، انجام داده باشد و پیش از اذان ظهر به وطنش یا به جایی که می خواهد ده روز در آنجا بماند، برسد.

۲. مسافری که بعد از اذان ظهر به وطنش یا به جایی که می خواهد ده روز در آنجا بماند، برسد.

۳. مریضی که بعد از اذان ظهر خوب شود و همچنین است اگر پیش از اذان ظهر خوب شود و کاری که روزه را باطل می کند، انجام داده باشد.

۴. زنی که در بین روز از خون حیض یا نفاس پاک شود.

۵. کافری که مسلمان شود و قبلاً کاری را که روزه را باطل می کند، انجام داده باشد.

۱- عروه الوثقی، فصل فی النیه.

۲- توضیح المسائل، مسئله ۱۷۴۹؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۵۷.

تظاهر به روزه خواری پرسش: در مواردی که مستحب است انسان از مفطرات خودداری نماید، آیا می تواند آشکارا روزه خواری کند؟ (۱)

پاسخ: تظاهر به روزه خواری جایز نیست و در مواردی موجب حد یا تعذیر است (مقام معظم رهبری).

حرام است و اگر معتقد باشد گناهی نکرده (و درحقیقت منکر روزه باشد، انکاری که به انکار خدا یا پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) باز گردد) حکمش قتل است و چنانچه معتقد به روزه باشد و اعتراف به گناهش نماید، در بار اول و دوم، حاکم شرع او را تعزیر می نماید و در بار سوم حکمش قتل است و کسانی که معذور از روزه گرفتن هستند، مانند مسافر یا مریض نباید تظاهر به روزه خواری کنند و حتی برای آن ها مکروه است در روز ماه رمضان در خوردن و آشامیدن، خود را کاملاً سیر کنند. همچنین جماع برای آن ها مکروه است (آیت الله تبریزی).

به طور کلی تظاهر به روزه خواری و لو برای معذورین جایز نیست و با تشخیص مجتهد جامع الشرایط تعذیر می شود (آیت الله صافی).

تظاهر به روزه خواری حرام است و اگر نزد حاکم شرع ثابت شود، در صورتی که عذر شرعی نداشته باشد، حد بر او جاری می کند و اگر عذر شرعی داشته باشد، به خاطر تظاهر به روزه خواری اش او

را مجازات (تعزیر) می کند (آیت الله فاضل).

افطار عمدی روزه و تظاهر به روزه خواری حرام است و اگر معتقد باشد گناهی نکرده (و درحقیقت منکر روزه باشد، انکاری که به انکار خدا یا پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) باز گردد) حکمش قتل است و چنانچه معتقد به روزه باشد و اعتراف به گناهی نماید، حاکم شرع او را تعزیر می نماید و کسانی که معذور از روزه گرفتن هستند، مانند مسافر یا مریض، نباید تظاهر به روزه خواری کنند و حتی برای آن ها مکروه است در روز ماه رمضان در خوردن و آشامیدن، خود را کاملاً سیر کنند. همچنین جماع برای آن ها مکروه است (آیت الله مکارم).

نیت روزه ۴۱. نیت روزه چگونه باید باشد؟ (۱)

لازم نیست شخص نیت را از قلب خود بگذراند و یا بر زبان جاری کند؛ بلکه همین قدر که بنا داشته باشد برای انجام فرمان خداوند عالم، از اذان صبح تا مغرب کاری که روزه را باطل می کند، انجام ندهد، کافی است (مشهور).

شایان ذکر است مکلف می تواند در هر شب از ماه رمضان برای روزه فردای آن نیت کند و بهتر است شب اول ماه هم نیت همه ماه را بنماید (مشهور).

یوم الشک ۴۲. یوم الشک چه روزی است و روزه در این روز چه حکمی دارد؟

یوم الشک روزی است که مکلف شک دارد اول ماه رمضان است یا آخر ماه شعبان و روزه در این روز واجب نیست (مشهور) (۱)

نیت روزه یوم الشک ۴۳. اقسام نیت روزه در یوم الشک را بیان کنید و کدام صور آن صحیح و کدام صور آن اشتباه است؟

نیت در یوم الشک چهار صورت دارد: (۲)

۱. اگر روزه قضا ندارد، نیت روزه مستحبی کند؛ مثل آخر ماه شعبان و اگر روزه قضا دارد، نیت روزه قضا نماید و همچنین می تواند نیت روزه نذر و مانند آن داشته باشد. در تمام این صور اگر بعد بفهمد رمضان بوده، کافی از رمضان است و جزء روزه ماه رمضان حساب می شود (مشهور).

۲. نیت روزه رمضان کند که در این صورت باطل است؛ اگر چه بعداً بفهمد رمضان بوده است (مشهور).

۳. اگر مرد نیت کند، یعنی بگوید که اگر ماه رمضان است، روزه رمضان و اگر ماه رمضان نیست، روزه قضا یا مانند آن باشد، اشکالی ندارد و روزه آن صحیح است (حضرت امام و آیات عظام سیستانی، فاضل، مکارم، زنجانی و گلپایگانی).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۶۸ و ۱۵۶۹؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۷۶ و ۱۵۷۷؛ عروه الوثقی، فصل فی النیه، مسئله ۱۶.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۶۸، عروه الوثقی، فصل فی النیه، مسئله ۱۷؛ وحید، منهاج الصالحین، مسئله ۹۷۹.

نیت به طریق مورد سوم اشکال دارد و روزه باطل است (آیات عظام خویی، وحید، بهجت و تبریزی).

۴. اینکه نیت مافی الذمه (یا امر واقعی) کند، یعنی قصد کند آنچه را که فعلاً خداوند از او خواسته است، انجام می دهد، (۱) در این صورت هم اشکالی ندارد (مشهور و مقام معظم رهبری (۲)).

مشخص شدن ماه مبارک در یوم الشک ۴۴. اگر در بین روز معلوم شود که ماه رمضان است، وظیفه شخص چیست؟ (۳) مفطری را انجام داده:

باید قضای آن را بعداً به جا آورد و تا مغرب به احترام ماه رمضان کارهایی که روزه را باطل می کند، انجام ندهد (مشهور).

باید قضای آن را بعداً به جا آورد و تا مغرب بنا بر احتیاط واجب، امساک کند (آیت الله سیستانی).

مفطری را انجام نداده:

۱. قبل از ظهر متوجه می شود:

باید فوراً نیت روزه کند و روزه اش صحیح است (مشهور).

بنا بر احتیاط واجب، آن روز را به قصد قربت مطلقه

۱- فرق «۳» و «۴» در این است که «۳» تردید در نیت است؛ ولی «۴» تردید در منوی است.

۲- اجوبه الاستفتائات، سؤال ۸۱۵.

۳- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۶۱؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۶۹؛ عروه الوثقی، فصل فی النیه، مسئله ۱۸؛ خویی و تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، مسئله ۹۷۸ و ۹۷۹؛ سیستانی، المسائل المنتخبه، مسئله ۴۷۹؛ وسیله النجاه، ج ۱، نیتروزه، مسئله ۶؛ تبریزی، المسائل المنتخبه، مسئله ۴۷۶؛ گلپاگانی، هدایه العباد، ج ۱، مسئله ۱۲۷۲؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، مسئله ۱۲۷۱.

امساک کرده، سپس قضای آن را انجام دهد (آیات عظام وحید، خوبی، تبریزی و زنجانی).

۲. بعد از ظهر متوجه می شود:

باید قضای آن را بعداً به جا آورد و تا مغرب تأدباً امساک کند (حضرت امام و آیات عظام فاضل، خوبی، مکارم، وحید، تبریزی، بهجت و اراکی).

احتیاط واجب نیت روزه کند رجائاً و سپس قضا کند (آیات عظام سیستانی، گلپایگانی و صافی).

نیت روز اول در روز دوم ۴۵. اگر کسی در ماه مبارک رمضان، به نیت روز اول ماه روزه بگیرد، بعد بفهمد روز دوم یا سوم بوده، روزه اش چه حکمی دارد؟ (۱)

روزه او صحیح است (مشهور).

نیت روزه غیر ماه رمضان در ماه رمضان ۴۶. اگر شخص در ماه رمضان نیت روزه غیر ماه رمضان بکند، روزه اش چه حکمی دارد؟ (۲)

الف. به خاطر فراموشی یا ندانستن ماه رمضان نیت غیر ماه رمضان کرده، روزه ماه مبارک حساب می شود (مشهور).

ب. عمداً نیت غیر ماه رمضان کرده:

نه از رمضان حساب می شود و نه از غیر رمضان (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، صافی، بهجت، فاضل، نوری و مکارم).

نه از رمضان حساب می شود و نه بنا بر احتیاط

۱- عروه الوثقی، فصل فی النیه، مسئله ۲.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۵۶ و ۱۵۵۵؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۶۴ و ۱۵۶۳؛ عروه الوثقی، فصل فی النیه، بالای مسئله ۱.

واجب از غیررمضان (آیات عظام خویی، تبریزی، وحید و زنجایی).

روزه ای که قصد کرده، حساب نمی شود و همچنین روزه ماه رمضان حساب نمی شود، اگر آن قصد منافات با قصد قربت داشته باشد؛ بلکه اگر منافات هم نداشته باشد، بنا بر احتیاط واجب، روزه ماه رمضان حساب نمی شود (آیت الله سیستانی).

خلاصه نظر مراجع به نوع فتوا یا احتیاط واجب: شخص نمی تواند در ماه رمضان با علم به اینکه ماه رمضان است، عمدتاً نیت غیر از روزه ماه رمضان بکند و اگر چنین کند، روزه او صحیح نیست؛ نه از ماه رمضان حساب می شود و نه از غیر ماه رمضان.

انتهای نیت روزه در حالت عادی ۴۷. شخصی که عذری ندارد، انتهای نیت روزه برای این شخص چه زمانی است؟ (۱)

الف. روزه واجب معین مثل ماه رمضان و نذر معین:

تا اذان صبح فرصت دارد نیت کند (مشهور).

بنا بر احتیاط واجب، تا اذان صبح فرصت دارد نیت کند (آیت الله سیستانی).

در روزه نذر معین خودش تا مغرب فرصت دارد نیت کند و در غیر آن، از واجبات معین مثل ماه

۱- عروه الوثقی، فصل فی النیه، مسئله ۱۲؛ توضیح المسائل مراجع، مسائل ۱۵۵۲ و ۱۵۵۳ و ۱۵۶۴ و ۱۵۶۵؛ منهاج الصالحین، العبادات، مسئله ۹۷۶.

رمضان تا اذان صبح فرصت دارد نیت کند و اگر تا آن موقع نیت نکرد، به روزه آن روز اکتفا نکند (آیت الله زنجانی).

ب. روزه واجب غیرمعین، مثل روزه قضا و کفاره و نذر مطلق:

اگر مبطلی انجام نداده تا اذان ظهر فرصت دارد نیت کند؛ ولی بعد از ظهر نمی تواند نیت نکند (مشهور).

در قضا ماه رمضان و نذری خودش تازمانی که به اندازه نیت کردن به مغرب مانده باشد و در غیر دو مورد ذکر شده، تا اذان صبح فرصت دارد نیت کند (آیت الله زنجانی).

اگر مبطلی انجام نداده، تا اذان ظهر فرصت دارد نیت کند؛ ولی بعد از ظهر، بنا بر احتیاط واجب، نیت نکند (آیات عظام سیستانی، وحید و گلپایگانی).

ج. روزه مستحبی:

تازمانی که به اندازه نیت کردن به مغرب یا غروب (به حسب اختلاف فتاوا) مانده باشد. (۱)

انتهای نیت روزه ماه رمضان برای معذور ۴۸. انتهای نیت روزه برای کسی که نمی داند یا فراموش کرده ماه رمضان است یا بدون نیت خوابیده و خواب مانده است، چه زمانی است؟ (۲)

۱- و قد ذکر غیر واحد من الفقهاء: ان وقت النهی تمتد فيه إلى أن يبقى إلى الغروب زمان يمكن تجديدها فيه، و لكن نسب إلى المشهور انحال المندوب حال الفريضة من التحديد إلى الزوال، غاية أنه يثاب بمقدار إمساكه (المستند في شرح العروه الوثقى، الصوم، مسئله ۱، ص ۵۵).

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۶۱؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۶۹.

اگر مبطلی انجام نداده، تا اذان ظهر فرصت دارد فوراً نیت کند و روزه اش صحیح است؛ ولی اگر بعد از اذان ظهر متوجه شود، باید قضای آن را بعداً به جا آورد و تا مغرب تأدباً امساک کند (حضرت امام و آیات عظام فاضل، خوبی، مکارم، وحید، تبریزی، بهجت و اراکی).

اگر مبطلی انجام نداده، تا اذان ظهر فرصت دارد فوراً نیت کند و روزه اش صحیح است؛ ولی اگر بعد از اذان ظهر متوجه شود، احتیاط واجب نیت روزه کند رجائاً و سپس قضا کند (آیات عظام سیستانی، گلپایگانی و صافی).

تا اذان صبح فرصت دارد نیت کند؛ (۱) ولی اگر

۱- المشهور و المعروف بل ادعى عليه الاجماع فيكلام غير واحد من الأصحاب ان الجاهل بكون اليوم من شهر رمضان أو الغافل أو الناسي يجدد النية ما بينه وبين الزوال، فيتسع وقت النية في حق هؤلاء الى ما بعد العلمو الالتفات. ويستدل للمشهور بوجوه: أحدها ما ورد في المريض و المسافر من أنه إذا برئ من مرضه أو قدم أهله قبل الزوال و لم يتناول المفطر يجدد النية و يصوم و يحسب له، مع ان المريض و المسافر لم يكونا مكلفين بالصوم من أول الأمر، و كان يجوز لهما استعمال المفطر، غير أنهما من باب الاتفاق لم يستعملاه، فكيف بمن هو مكلف به واقعا و ان لم يعلم به فعلا كالجاهل و الناسي، فإن الحكم حينئذ ثابت بطريق أولى. وللمناقشه فيه مجال واسع: فان مبدء الصوم في المريض و المسافر زمان ورود البلد، أو برء المريض لا طلوع الفجر الذي هو مبدء الصوم لغيرهما من سائر المكلفين، ففيالحقيقه هما مكلفان بنيه الإمساك خلال تسع ساعات مثلا، و غيرهما خلال ست عشره ساعه مثلا، أي طول النهار من مبدئه إلى منتهاه، و قد ثبت بالدليل الخاص أن هذا بمنزله الصوم من طلوع الفجر، فهما، ليسا مكلفين بالإمساك حتى واقعا إلا من الآن، و هذا بخلاف الجاهل و نحوه فإنه مأمور بالإمساك من طلوع الفجر و ان لم يعلم به و لم يأت بهذا الأمر به حسب الفرض، لخلو قطعه من الزمان عن النية، استنادا إلى الاستصحاب بالذي هو حكم ظاهري. و معه كيف يجتزئ بهذا الناقص عن الأمر به الواقعي، فإن ما كان واجبا عليه و هو الإمساك من طلوع الفجر عن نية لم يأت به، و ما أتى به و هو نية الإمساك من الآن لم يكن مأمورا به. فبأي دليل يكون مجزئا؟! نعم هو مأمور بالإمساك لا بالصوم. و على الجملة دليل الاجزاء خاص بمورده، و هو من لم يكن مأمورا بالإمساك من طلوع الفجر أعنى المريض و المسافر، فكيف يتعدى إلى غيره ممن هو مأمور به من الأول، فإن ذاك الدليل لا يقتضى مثل هذا التعدى بوجه. ثانيها: التمسك بحديث الرفع، بدعوى ان اعتبار النية في هذا المقدم من الزمان اعنى حال الجهل و النسيان مرفوع بالحديث، و المفروض مراعاتها في الباقي فيحكم بالصحة. وفيه... ان حديث الرفع شأنه رفع التكليف لا وضعه و إثباته بالإضافة إلى الباقي ليدل على صحته و الاجتزاء به. ثالثها: ما روى مرسلا من ان ليله الشك أصبح الناس فجاء أعرابي فشهد برؤيه الهلال فأمر مناديا ينادى «من لم يأكل فليصم، و من أكل فليمسك». و هذه الروايه غير صحيحه عندنا لأنها مرويه من طرق العامه. فهي مرسله عاميه لا يمكن التعويل عليها بوجه... على أن الروايه في نفسها غير قابله للتصديق، فان الهلال لا يثبت بشاهد واحد، فضلا عن أعرابي مجهول، فكيف اعتمد النبي على قوله. فمضمونها مما يطمئن بكذبه. رابعها: الروايات الآتية الواردة في غير شهر رمضان من القضاء أو النذر أو الصوم المستحب المتضمنه لجواز تجديد النية قبل الزوال فيدعى استفادة حكم رمضان منها. و هذا الوجه يتلو الوجوه السابقه في الضعف، إذ تلك النصوص وردت في موارد خاصه، و ليست لدينا ولا- روايه ضعيفه تتضمن الاطلاق الشامل لشهر رمضان، فكيف يتعدى عن موارد.

إذا مقتضى القاعدة ان لا- يجتري بهذا الصوم و ان وجب الامساك بقيه النهار كما عرفت، فان جواز تجديد النيه يحتاج إلى الدليل و لا- دليل. و حينئذ فإن تمّ الإجماعا لتعبدى الكاشف عن رأى المعصوم (عليه السلام) عليا لتجديد كما ادعاه غير واحد فهو، و إلا- كما هو الصحيح، نظرا إلى احتمال استناد المجمعين إلى بعض الوجوه المتقدمه، حيث ان تطرق هذا الاحتمال غير قابل للإنكار وجدانا، و معه كيف يمكن تحصيل الاجماع القطعى- فالحكم بالاجزاء مشكل جدا، بلاظهار عدم الاجزاء فلا بد من القضاء، إذ قد فات عنه الصوم فى هذا اليوم (المستند فى شرح العروه الوثقى، الصوم، مسئلة ١، ص ٤٥ و ٤٦ و ٤٧ و ٤٨).

مبطلی انجام نداده و در بین روز ملتفت شود، بنا بر احتیاط واجب، آن روز را به قصد قربت مطلقه امساک کرده و قضای آن را نیز بگیرد (آیات عظام خوبی، تبریزی، وحید و زنجانی).

انتهای نیت روزه واجب معین برای معذور ۴۹. انتهای نیت روزه واجب معین برای شخصی که عذر دارد، چه زمانی است؟ (۱)
اگر مبطلی انجام نداده و قبل از اذان ظهر ملتفت شود، بدون تأخیر نیت کند، روزه اش صحیح است؛ ولی بعد از ظهر نمی تواند نیت کند (مشهور).

۱- عروه الوثقی، فصل فی النیه، مسئله ۱۲؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۶۴؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۷۲.

اگر مبطلی انجام نداده و قبل از اذان ظهر ملتفت شود، بدون تأخیر نیت کند، روزه اش صحیح است و اگر بعد از ظهر یادش بیاید، بنا بر احتیاط واجب رجائاً روزه بگیرد و روزه آن روز را نیز قضا نماید (آیت الله سیستانی).

در نذر معین اگر مبطلی انجام نداده تا مغرب و در غیر آن از واجبات معین تا اذان صبح و اگر تا آن موقع نیت نکرد، به روزه آن روز اکتفا نکند (آیت الله زنجانی).

انتهای نیت روزه نیابتی ۵۰. انتهای نیت برای روزه نیابتی قضای میت چه زمانی است؟ (۱)

الف. تبرعی و مجانی:

تا اذان ظهر می باشد (مقام معظم رهبری و آیات عظام سیستانی، صافی، بهجت، فاضل، مکارم و تبریزی).

باید موقع اذان صبح نیت داشته باشد و حکم روزه برای خودش را ندارد (آیات عظام خویی و گلپایگانی).

ب. استیجاری: (۲)

تا اذان ظهر می باشد (مقام معظم رهبری و آیات عظام سیستانی، صافی، بهجت، فاضل و مکارم).

۱- خویی، صراط‌النجاه، ج ۱، سؤال ۳۳۰؛ تبریزی، صراط‌النجاه، ج ۵، سؤال ۳۳۷؛ تبریزی، استفتائات جدید، ج ۱، سؤال ۶۶۷؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۵۳۹؛ اراکی، استفتائات، ص ۴۸، سؤال ۳؛ گلپایگانی، ارشاد السائل، سؤال ۱۷۴؛ استفتای کتبی از مراجع عظام تقلید.

۲- اگر در عقد اجاره شرط شود که اجیر از اذان صبح، نیت روزهداشته باشد و نیت را به تأخیر نیندازد یا اطلاق اجاره در عرفمکلف، انصراف به این مسئله داشته باشد، در وفای به عقد اجاره معتبر است که از اذان صبح نیت کند.

باید موقع اذان صبح نیت داشته باشد و حکم روزه برای خودش را ندارد (آیات عظام خویی و گلپایگانی).

باید موقع اذان صبح نیت داشته باشد و حکم روزه برای خودش را ندارد و چنانچه بخواهد در بین روز تا قبل از اذان ظهر نیت کند، کفایت فعل معذور از منوب عنه محل اشکال است (آیت الله اراکی).

تأخیر افطار ۵۱. آیا انسان می تواند بعد از اذان مغرب همچنان نیت روزه داشته باشد؟ (۱)

جایز نیست شب را جزء نیت روزه قرار داد؛ مگر به قصد مقدمیت و تأخیر انداختن افطار از اول اذان مغرب بدون قصد روزه:

مستحب است تا خواندن نماز مغرب و عشا (۲) تأخیر بیندازیم تا ثواب نماز روزه دار مکتوب گردد؛ مگر کسی برای افطار منتظرمان باشد یا موقع نماز خضوع قلب نداشته باشیم (مشهور).

۱- عروه الوثقی، فصل فی الزمان الذی یصح فیہ الصوم، مسئله ۱ و قبل از آن؛ مکارم، توضیح المسائل، مسئله ۱۴۷۳.

۲- إن مقتضی اطلاق موثقه زراره و فضیل (و هی موثقه باعتبار علی بن الحسن بن فضال) عن أبی جعفر علیها السلام الحاکمه بالبدءه بالصلاه و انها أفضل من الإفطار شمولاً للحکم للعشاءین معا لا شتراکهما فی الوقت بمقتضى قوله علیها السلام: فی بعض النصوص: و إذا غاب القرص فقد وجب الصلاتان إلا أن هذه قبل هذه كما تقدمت فی مبحث الأوقات من کتاب الصلاه، فنفس المناط الذی اقتضى تقديم المغرب يقتضى تقديم العشاء أيضاً، لتساویهما فی الوقت، و الإطلاق المزبور غیر قاصر الشمول لهما حسبما عرفت، و إن لم یرد تنصیص بذلك (المستند فی شرح العروه الوثقی، الصوم، مسئله ۱، ص ۴۲۱).

خواب یک روز کامل ۵۲. اگر کسی قبل از اذان صبح نیت کند و بخوابد و بعد از مغرب بیدار شود، روزه اش چه حکمی دارد؟ (۱)

روزه اش صحیح است (مشهور).

نیت روزه مستحبی با داشتن روزه قضا پرسش: کسی که روزه قضا دارد، آیا می تواند روزه مستحبی بگیرد؟ (۲)

پاسخ: خیر، نمی تواند (مشهور).

فراموشی روزه قضا و گرفتن روزه مستحبی ۵۳. اگر کسی فراموش کند که روزه قضا دارد و روزه مستحبی بگیرد، آیا روزه اش باطل است؟ (۳)

الف. قبل از ظهر یادش بیاید:

روزه مستحبی او به هم می خورد و می تواند نیت روزه قضا بنماید (مشهور).

ب. بعد از ظهر یادش بیاید:

روزه مستحبی او باطل است و نمی تواند نیت روزه قضا بنماید (مشهور).

بنا بر احتیاط، باطل است و نمی تواند نیت خود را به روزه واجب برگرداند (آیت الله سیستانی).

ج. بعد از مغرب یادش بیاید:

روزه اش صحیح است (حضرت امام و آیات عظام

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۶۰؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۶۸؛ عروه الوثقی، شرائط صحه الصوم، مسئله ۱.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۶۳؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۷۱؛ عروه الوثقی، شرائط صحه الصوم، مسئله ۳.

۳- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۶۳؛ عروه الوثقی، شرائط صحه الصوم، مسئله ۳؛ خویی و وحید، منهاج الصالحین، مسئله ۹۷۶.

خویی، اراکی، سیستانی، فاضل، تبریزی و نوری).

دلیلی بر صحت روزه اش نداریم (آیت الله مکارم).

معلوم نیست روزه اش صحیح باشد (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

نیت روزه مستحبی با داشتن روزه قضا برای مسافر در مدینه ۵۴. مسافری که در مدینه است و روزه قضا دارد، آیا می تواند سه روز روزه مستحبی در مدینه برای حاجت بگیرد؟

در جواب سؤال ۱۸۲ تفصیل آن می آید.

نیت روزه مستحبی با داشتن روزه استیجاری ۵۵. کسی که برای به جا آوردن روزه میتی اجیر شده، آیا می تواند روزه مستحبی بگیرد؟ (۱)

بلی، می تواند (مشهور).

بلی، می تواند روزه مستحبی بگیرد؛ ولی اگر وقت روزه استیجاری تنگ باشد، گناهکار است؛ ولی روزه او صحیح است (آیت الله زنجانی).

نیت روزه مستحبی با داشتن روزه واجب غیر قضای ماه رمضان ۵۶. کسی که روزه واجب دیگری از خودش (غیرقضای ماه رمضان) داشته باشد، (۲) آیا می تواند

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۶۳؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۷۱.

۲- برخی از مراجع مثل مقام معظم رهبری و آیات عظام صافی و فاضل و مکارم، در استفتائاتی که از ایشان شده است، فرموده اند: «این حکم شامل کفاره مخیره ماه مبارک نیز می شود.» برخی دیگر مثل آیت الله تبریزی نیز فرموده اند: «این حکم شامل کفاره مخیره ماه مبارک نمی شود.»

روزه مستحبی بگیرد؟ (۱)

نمی تواند (حضرت امام، مقام معظم رهبری، آیات عظام خویی، گلپایگانی، اراکی، تبریزی، صافی و مکارم).

بنا بر احتیاط واجب نمی تواند (آیات عظام فاضل و وحید).

می تواند (آیات عظام سیستانی و بهجت).

بنا بر احتیاط واجب نمی تواند روزه مستحبی بگیرد؛ مگر به جهتی نتواند روزه واجب بگیرد؛ ولی بتواند روزه مستحبی بگیرد؛ مثلاً در سفر باشد و نذر کرده باشد که روزه مستحبی بگیرد (آیت الله زنجانی).

نیت روزه مستحبی با داشتن روزه قضای پدر مسئله: پسر ارشدی که پدرش فوت کرده و روزه قضای پدرش بر او واجب است، می تواند روزه مستحبی بگیرد (آیات عظام رهبری، سیستانی، بهجت). (۲)

نیت روزه مستحبی با داشتن روزه نذر معین ۵۷. کسی که روزه نذر معین داشته باشد، آیا می تواند روزه مستحبی بگیرد؟ (۳)

مطلقاً می تواند روزه مستحبی بگیرد (آیات عظام

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۶۳؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۷۱؛ سیستانی، المسائل الممتخبه، مسئله ۴۷۳؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئله ۱۱۴۹؛ استفتای کتبی خصوصی از مراجع عظام تقلید.

۲- استفتائات جدید رهبری، سؤال ۷۰؛ سیستانی، المسائل الممتخبه، مسئله ۴۷۳؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئله ۱۱۴۹.

۳- استفتای کتبی خصوصی از مراجع عظام تقلید.

بهجت و سیستانی).

مطلقاً نمی تواند روزه مستحبی بگیرد (آیات عظام تبریزی و مکارم).

بنا بر احتیاط واجب نمی تواند (آیت الله وحید).

در روزه نذر معینی که هنوز وقت عمل به نذر نرسیده است، می تواند روزه مستحبی بگیرد (مقام معظم رهبری و آیات عظام فاضل و صافی).

نیت روزه نیابتی با داشتن روزه قضا ۵۸. آیا کسی که روزه قضا دارد، می تواند روزه هایی که یقیناً از میت قضا شده را به جا بیاورد؟^(۱)

الف. تبرعی و مجانی:

جایز است (مقام معظم رهبری و آیات عظام سیستانی و مکارم).

جایز نیست (آیات عظام خویی، تبریزی، بهجت و صافی).

ب. استیجاری:

جایز است (مقام معظم رهبری و آیات عظام خویی، صافی، فاضل، بهجت، سیستانی، مکارم، تبریزی و وحید).

نیت روزه نذر با داشتن روزه قضا ۵۹. آیا کسی که روزه قضا دارد، می تواند روزه مستحبی نذر کند؟^(۲)

این مسئله سه صورت دارد:

۱- بهجت، استفتائات، ج ۳، ص ۳۷۴، مسئله ۲۹۱۰؛ خویی، صراط النجاه، ج ۱، سؤال ۳۶۲ و ج ۲، ص ۱۵۰، سؤال ۴۷۰؛ خویی، استفتائات، سؤال ۳۶۶؛ سیستانی، المسائل المنتخبه، مسئله ۴۷۳؛ استفتای خصوصی کتبی از مراجع.

۲- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، مسئله ۳.

الف. نذرش مطلق است؛ یعنی معین نکرده است که در چه روزی روزه بگیرد. مثلاً- بگوید: «برای خدا بر من است که یک روز روزه بگیرم.»

ب. نذرش معین است؛ درحالی که فرصت کافی برای انجام روزه قضای ماه رمضان قبل از روزه مندور دارد و انجام روزه قضای قبل از روزه مندور نیز ممکن است.

ج. نذرش معین است، درحالی که فرصت کافی برای انجام روزه قضای ماه رمضان قبل از روزه مندور وجود ندارد و انجام روزه قضای قبل از روزه مندور نیز ممکن نیست.

پاسخ صورت الف و ب:

نذرش صحیح است؛ ولی انجام روزه مندور قبل از روزه قضا اشکال دارد و احتیاط واجب آن است که روزه مندور را بعد از روزه قضا انجام دهد؛ مگر آنکه وقت روزه نذری ضیق گردد (حضرت امام).

نذرش صحیح است؛ ولی انجام روزه مندور قبل از روزه قضا جایز نیست (آیت الله سیستانی).

نذرش صحیح است؛ ولی انجام روزه مندور قبل از روزه قضا اشکال دارد (آیت الله مکارم).

نذرش صحیح است و انجام روزه مندور قبل از روزه قضا نیز اشکال ندارد (آیات عظام خوئی و فاضل).

صحت نذر در هر دو مورد محل اشکال است (آیت الله گلپایگانی).

پاسخ صورت ج:

نذرش باطل است (حضرت امام و آیات عظام سیستانی و فاضل).

صحت نذر محل اشکال است (آیات عظام گلپایگانی و مکارم).

نذرش صحیح است (آیات عظام خویی و اراکی).

نیت قطع ۶۰. نیت یعنی چه و حکم آن چیست؟ (۱)

نیت قطع یعنی در بین روز قصد کند که دیگر روزه نباشد و با این کار روزه اش باطل می شود و چنانچه دوباره نیت روزه کند:

الف. روزه اش واجب معین است:

مبطل است؛ اگر چه دوباره نیت کند (مشهور).

اگر دوباره نیت روزه نماید، به احتیاط واجب، آن را تمام کند و قضای آن را هم به جا آورد (آیت الله سیستانی).

بنا بر احتیاط واجب، باطل می باشد؛ ولی اگر به خیال اینکه روزه اش مشکل پیدا کرده، نیت قطع کند، سپس متوجه شود، روزه اش مشکلی ندارد. دوباره نیت روزه کند، روزه اش صحیح است (آیت الله بهجت).

ب. روزه اش واجب غیر معین است، اگر تا قبل از ظهر نیت کند، روزه اش صحیح است (مشهور).

ج. روزه اش مستحبی است، اگر تا قبل از مغرب نیت کند، روزه اش صحیح است (مشهور).

۱- عروه الوثقی، فصل فی النیه، مسئله ۲۲؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۷۰ و ۱۵۷۱؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۷۸ و ۱۵۷۹؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئله ۱۰۸۳؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۲۷۹۰؛ اجوبه الاستفتائات، سؤال ۷۵۸.

نیت قاطع ۶۱. معنای نیت قاطع و حکم آن چیست؟ (۱)

نیت قاطع یعنی در بین روز قصد کند یکی از مبطلات روزه را عمداً انجام دهد و حکم آن به شرح ذیل است:

الف. در روزه مستحبی:

مبطل است؛ ولی اگر مجدداً تا قبل از انتهای وقت نیت کند، روزه اش صحیح است (مشهور).

مبطل نیست (امام، فاضل).

ب. در روزه واجب غیر معین:

مبطل است؛ ولی اگر مجدداً تا قبل از ظهر نیت کند، روزه اش صحیح است (مشهور).

مبطل نیست (حضرت امام و آیت الله فاضل).

ج. در روزه واجب معین:

مبطل نیست (حضرت امام و آیت الله فاضل).

مبطل است و اگر دوباره نیت روزه کند، احتیاط واجب آن است که روزه را تمام کند و بعداً قضای آن را به جا آورد (مقام معظم رهبری و آیت الله سیستانی).

مبطل است (آیات عظام وحید، خویی، بهجت، تبریزی، گلپایگانی، صافی و نوری).

اگر التفات به مفطربودنش داشته باشد، مبطل است (آیت الله مکارم).

اگر با التفات به مفطربودن چیزی، قصد کند آن را انجام دهد، حکم کسی را دارد که تا آن وقت قصد روزه نکرده است که در قضای ماه رمضان

۱- عروه الوثقی، فصل فی النیه، مسئله ۲۲؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۷۰ و ۱۵۷۱؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۷۸ و ۱۵۷۹؛ اجوبه الاستفتائات، سؤال ۷۵۸؛ بهجت، توضیح المسائل، مسئله ۱۳۲۸.

خودش و نذری خودش تا انتهای وقت فرصت دارد دوباره نیت کند و در غیر این دو، مبطل است (آیت الله زنجانی).

تردید در نیت قطع ۶۲. تردید در قطع یعنی چه و حکم آن چیست؟ (۱)

یعنی مردد باشد که روزه باشد یا نباشد و حکم آن به شرح ذیل است:

مبطل است؛ ولی در واجب غیرمعین اگر تا قبل از اذان ظهر و در مستحبی اگر تا قبل از انتهای وقت، دوباره نیت کند، روزه اش صحیح است (حضرت امام و آیات عظام خوئی، گلپایگانی، مکارم و اراکی).

مبطل است؛ ولی در ماه رمضان اگر دوباره نیت روزه کند، احتیاط واجب آن است که روزه را تمام کند و بعداً قضای آن را به جا آورد و در واجب غیرمعین، اگر تا قبل از اذان ظهر و در مستحبی اگر تا قبل از انتهای وقت دوباره نیت روزه کند، روزه اش صحیح است (مقام معظم رهبری و آیت الله سیستانی).

تردید در نیت قاطع ۶۳. تردید در نیت قاطع یعنی چه و حکم آن چیست؟ (۲)

یعنی مردد باشد که روزه را باطل کند یا نه و

۱- عروه الوثقی، فصل فی النیه، مسئله ۲۲؛ اجوبه الاستفتائات، سؤال ۷۵۸.

۲- عروه الوثقی، فصل فی النیه، مسئله ۲۲.

حکم آن به شرح ذیل است:

حکم قصد قاطع را دارد که در بالا ذکر شد (مشهور).

چنانچه به امید مطلوبیت از مبطلات روزه اجتناب کند، روزه اش صحیح است (آیت الله زنجانی).

عدول از یک روزه به روزه دیگر ۶۴. آیا شخص روزه دار می تواند در بین روز نیت روزه اش را عوض کند؛ مثلاً از استیجاری به قضای خودش یا از قضا، به کفاره و یا موارد دیگر عدول کند؟^(۱)

عدول از یک روزه به روزه دیگر مطلقاً صحیح نیست^(۲) (حضرت امام و آیات عظام فاضل، اراکی، گلپایگانی و مکارم).

عدول از یک روزه به روزه دیگر صحیح است؛ به شرط آنکه وقت آن روزه دیگر باقی باشد (آیات عظام خویی، تبریزی و وحید).

۱- عروه الوثقی، فصل فی النیه، مسئله ۲۴؛ خویی و تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، مسئله ۹۸۱.

۲- بله، می تواند ابتدای نیت را قطع کند و بگوید هیچ نوع روزه ای نیست. سپس اگر وقتش باقی است، روزه دیگر را نیت کند.

ص: ٧٥

فصل چهارم مفطرات روزه

اشاره

قبل از ذکر مفطرات توجه به دو نکته لازم است:

۱. ارتکاب سهوی مفطرات:

اگر شخص روزه دار مفطری را سهواً انجام دهد، روزه اش باطل نمی شود (۱) و فرقی هم بین انواع روزه ها نیست (مشهور). (۲)

۲. جهل به حکم مفطرات:

اگر شخص روزه دار مفطری را انجام دهد، درحالی که نمی دانسته روزه به وسیله این کار باطل می شود: (۳) و (۴)

چه شخص جاهل قاصر باشد و چه جاهل مقصر باشد، روزه اش مطلقاً باطل است (آیات عظام خوبی، تبریزی، وحید، فاضل، اراکی و بهجت).

چنانچه شخص جاهل مقصر باشد، روزه اش باطل است؛ ولی اگر جاهل قاصر باشد، بنا بر احتیاط، روزه اش باطل است (حضرت امام و آیت الله گلپایگانی).

در جاهل قاصر غیرمردد، در غیرموارد خوردن و آشامیدن و جماع، روزه شخص صحیح است (آیت الله سیستانی).

۱- گفتنی است برخی از نمونه های سهو در حکم عمد است؛ مثل خواب ماندن جنب برای بار دوم یا بیشتر یا فراموشی غسل جنابت.

۲- عروه الوثقی، فصل فی اعتبار العمد و الاختیار.

۳- درباره اینکه کفاره دارد یا نه، در بحث کفاراتمی آید.

۴- عروه الوثقی، فصل فی ما یعتبر فی مفطریه المفطرات؛ خوبی و تبریزی و وحید و سیستانی، منهاج الصالحین، کتاب الصوم، ذیل مسئله ۱۰۰۴؛ مکارم توضیح المسائل، چاپ جدید، مسئله ۱۴۰۰؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئله ۱۱۰۹.

در جاهل مقصر یا قاصر غافل، روزه صحیح است؛ مگر آنکه با شیء حرام درحالی که از حرمت آن آگاه است، افطار کند، درحالی که اعتقاد به عدم مفطرت دارد که بنا بر احتیاط واجب یک روز قضا دارد (آیت الله مکارم).

اولین مفطر: خوردن و آشامیدن

خوردن تربت و چیز بسیار کوچک ۶۵. آیا خوردن چیزی که بسیار کم و کوچک است یا خوارکی نیست، مثل مقدار کمی تربت سیدالشهدا، به قصد تبرک یا شفا، روزه را باطل می کند؟

هرچه انسان عمداً بخورد، روزه را باطل می کند، چه جزء خوراکی ها باشد یا نباشد؛ حتی اگر به اندازه یک دانه گندم یا قطره آب باشد (اجماع). (۱)

مسواک زدن و مانند آن بین روز ۶۶. مسواک زدن یا خلال کردن یا نخ دندان کشیدن بعد از اذان صبح و در بین روز چه حکمی دارد؟

خود مسواک زدن و مانند آن، روزه را باطل نمی کند؛ اما اگر آغشته به چیزی باشد و یا مثلاً خلال و نخ را از دهان خارج کند و رطوبت دهان بر آن باقی باشد و دوباره آن را در دهان قرار دهد، نباید آن را فرو دهد (مشهور). (۲)

۱- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، الاول و الثانی.

۲- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، الاول و الثانی.

توجه: اگر رطوبت مسواک یا خلال یا نخ دندان در آب دهان مستهلک شود که رطوبت خارج به آن گفته نشود، بحث آن در استهلاک می آید.

استهلاک در آب دهان ۶۷. اگر رطوبت باقی مانده در نخ دندان یا خلال و مانند آن به قدری کم باشد که وقتی آن را دوباره وارد دهان می کنیم، در آب دهان مستهلک می شود، در این صورت فرودادن آن چه حکمی دارد؟ (۱)

احتیاط واجب باید اجتناب شود (آیات عظام گلپایگانی، تبریزی، صافی و نوری).

اشکالی ندارد (حضرت امام و آیات عظام سیستانی، خویی، اراکی، فاضل، وحید و مکارم).

استهلاک عمدی ۶۸. اگر شخصی مثلاً قطره ای آب در دهان بچکاند و منتظر شود تا با آب دهانش مخلوط گشته و مستهلک گردد، سپس آن را فرو دهد، چه حکمی دارد؟ (۲)

اشکال ندارد بدون فرق بین عمدی و اتفاقی آن (حضرت امام و آیت الله سیستانی).

تعمد در مزج و استهلاک جایز نیست. بله، اتفاقی باشد، اشکال ندارد (آیات عظام خویی، اراکی و فاضل).

تعمد در مزج و استهلاک بنا بر احتیاط واجب، جایز نیست. بله، اتفاقی باشد، اشکال ندارد (آیت الله مکارم).

۱- عروه الوثقی، فصل فیما يجب الامساک عنه، الاول و الثانی؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۷۳؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۸۱.

۲- عروه الوثقی، فی احکام المفطرات، فصل ۴، مسئله ۱؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۷۳، از طریق مفهوم اولویت؛ صراط النجاه، ج ۳، سؤال ۲۸۷ و ۲۸۸.

احتیاط واجب اجتناب گردد، بدون فرق بین عمدی و اتفاقی (آیات عظام گلپایگانی، تبریزی، صافی و نوری).

مسواک نکردن در شب ۶۹. اگر می داند یا احتمال می دهد که بقایای غذا در بین روز بر اثر مسواک نزدن فرو می رود، اگر مسواک نزند، روزه اش چه حکمی دارد؟ (۱)

الف. می داند که بقایای غذا در بین روز فرو می رود:

اگر در بین روز اتفاق افتاد، روزه اش باطل است و قضا دارد (مشهور).

اگر در بین روز اتفاق نیفتاد:

روزه اش باطل است و قضا دارد (آیات عظام فاضل، زنجانی، بهجت، گلپایگانی، صافی، خویی و سیستانی).

احتیاط واجب روزه اش باطل است و قضا دارد (حضرت امام و آیت الله نوری).

روزه صحیح است (آیت الله مکارم).

ب. احتمال می دهد بقایای غذا در بین روز فرو می رود، روزه اش باطل نیست؛ اگرچه در بین روز سهواً فرو رود (مشهور).

آب جمع شده در دهان ۷۰. اگر به هر علتی آب دهان در داخل دهان جمع شود، آیا می توان آن را فرو داد؟ (۲)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۷۸؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۸۶؛ عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک من المفطرات، مسئله ۱؛ استفتای کتبی از آیت الله مکارم.

۲- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک من المفطرات، مسئله ۲؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۷۹؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۸۷؛ وسیله النجاه، مسئله ۱۱۰۸.

اشکالی ندارد (مشهور).

اگر آب دهان خیلی زیاد و غیر معمول باشد، احتیاط واجب، نباید فرو داد و در غیر این صورت اشکال ندارد (آیت الله بهجت).

اخلاط سر و سینه ۷۱. آیا فرودادن اخلاطی که از انتهای بینی می آید و یا در حلق است، روزه را باطل می کند؟ (۱)

الف. داخل فضای دهان نشده، فرودادن آن اشکال ندارد (مشهور).

ب. داخل فضای دهان شده:

نبايد فرو برد (آیت الله اراکی).

احتیاط واجب فرو نبرد (مشهور).

احتیاط مستحب فرو نبرد (آیات عظام سیستانی و زنجانی).

قطره بینی و گوش و چشم ۷۲. چکاندن قطره در چشم یا گوش یا بینی، آیا مبطل روزه هست؟ (۲)

الف. قطره بینی، اگر به حلق برسد، روزه را باطل می کند (حضرت امام و آیات عظام خویی، اراکی، گلپایگانی، فاضل، سیستانی، مکارم و بهجت).

۱- عروه الوثقی، فصل فيما يجب الامساك من المفطرات، مسئله ۳؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۸۰؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۸۸؛ اجوبه الاستفتاءات، سؤال ۷۹۹.

۲- عروه الوثقی، فصل فيما يكره للصائم الثاني؛ عروه الوثقی، فصل في المفطرات، مسئله ۴؛ خویی و وحید، منهاج الصالحين، ذیل مسئله ۱۹۹۸، بخش ۹؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئله ۱۰۸۵؛ بهجت، توضیح المسائل، مسئله ۱۳۴۷؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۵۷؛ مکارم، پیک احکام، ص ۱۳، مسئله ۱۳۹۸.

ب. قطره چشم و گوش:

۱. طعم یا بویش به حلق برسد:

روزه را باطل نمی کند (حضرت امام و آیات عظام خویی، اراکی، گلپایگانی، فاضل، سیستانی، مکارم و بهجت).

۲. عینش به حلق برسد، بدون استهلاک:

روزه را باطل نمی کند (حضرت امام و آیات عظام خویی، اراکی، گلپایگانی، فاضل و سیستانی).

روزه را باطل می کند (آیت الله بهجت).

بنا بر احتیاط واجب، روزه را باطل می کند (آیت الله مکارم).

انفیه ۷۳. حکم انفیه (سعوط) چیست؟

کراهت دارد؛ ولی اگر بدانند که به حلق می رسد، جایز نیست (مشهور). (۱)

تزریقات ۷۴. آیا تزریقات (آمپول و سرم و خون)، روزه را باطل می کند؟ (۲)

اقسام تزریقات، روزه را باطل نمی کند (آیات عظام سیستانی، صافی، اراکی، گلپایگانی و نوری).

اقسام تزریقات، روزه را باطل نمی کند؛ ولی از تزریق در رگ مطلقاً پرهیز شود (آیت الله مکارم).

۱- عروه الوثقی، فصل مما یکره للصائم، موردالخامس؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۵۷؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۶۵.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۷۶؛ وحید، توضیح المسائل، ۱۵۸۴؛ سایت آیت الله وحید؛ صراط النجاه، المحشی للخوائی، ج ۱، سؤال ۳۵۲؛ تبریزی، استفتائات جدید، ج ۱، سؤال ۶۸۱. اجوبه الاستفتائات، سؤال ۷۶۷؛ سیدعلی خامنه ای، استفتائات جدید، سؤال ۵۸.

اقسام تزریقات، روزه را باطل نمی کند؛ ولی نسبت به سرم، به جای آب و غذا احتیاط واجب اجتناب شود و اگر به خاطر ضرورت استعمال شد، بنا بر احتیاط واجب، روزه را گرفته و بعداً نیز قضا کند (آیت الله وحید).

اقسام تزریقات، روزه را باطل نمی کند؛ ولی نسبت به سرم، به جای آب و غذا احتیاط واجب اجتناب شود. البته اگر شخص مرضی دارد که روزه برایش مضر است و احتیاج به سرم دارد، روزه بر او واجب نیست (آیات عظام خویی و تبریزی).

آمپول بی حس کننده و دارویی اشکال ندارد؛ ولی نسبت به غذایی:

۱. بنا بر احتیاط واجب خودداری کند (حضرت امام و آیت الله زنجانی).

۲. باید خودداری کند (آیات عظام فاضل و بهجت).

احتیاط واجب آن است که روزه دار از آمپول های مقوی یا مغذی و هر آمپولی که در رگ تزریق می شود و نیز انواع سرم ها خودداری کند و همچنین تزریق خون نیز بنا بر احتیاط واجب، مبطل روزه است؛ ولی آمپول بی حس کننده و آمپول دارویی که در عضله تزریق می شود، اشکال ندارد (مقام معظم رهبری).

مضمضه کردن آب برای غیروضو ۷۵. آیا آب در دهان کردن به قصد خنک شدن دهان و بیرون ریختن آن، روزه را باطل می کند؟ (۱)

خیر، اما کراهت دارد (مشهور).

مضمضه کردن با غیر آب یا داخل کردن اشیای دیگر در دهان ۷۶. آیا چیز دیگری غیر از آب، مثل خودکار در دهان کردن، روزه را باطل می کند؟ (۲)

خیر؛ اما کراهت دارد (آیات عظام خویی، فاضل و سیستانی).

خیر، کراهت آن هم ثابت نیست (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی و مکارم).

مضمضه کردن آب برای وضو ۷۷. آیا مضمضه کردن آب (سه مرتبه آب در دهان کردن و خارج نمودن) که قبل از وضو استحباب دارد، روزه را باطل نمی کند؟ (۳)

اگر انسان مطمئن نباشد که به حلق می رسد، اشکالی ندارد؛ بلکه کراهت هم ندارد (مشهور).

فرورفتن غیراختیاری آب در هنگام مضمضه کردن ۷۸. اگر کسی مضمضه کند و آب بی اختیار فرو رود، حکم روزه اش چیست؟ (۴)

۱- عروه الوثقی، فصل ۵، الثانی عشر مما یکره للصائم.

۲- عروه الوثقی، فصل ۵، الثانی عشر مما یکره للصائم.

۳- عروه الوثقی، فصل ۵، الثانی عشر مما یکره للصائم.

۴- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۸۸؛ وسیله النجاه، مسئله ۱۱۳۸؛ عروه الوثقی، فی موارد وجوب القضاء، مسئله ۳؛ خویی و وحید و تبریزی، منهاج الصالحین، ذیل مسئله ۱۰۲۴، بخش ۶؛ سیستانی، المسائل المنتخبه، مسئله ۴۹۸.

الف. به قصد خنک شدن مضمضه کرده:

باید قضای آن را بگیرد و دادن کفاره واجب نیست (حضرت امام و آیات عظام نوری، فاضل، وحید، خویی، تبریزی، سیستانی، صافی، گلپایگانی، مکارم و زنجانی).

بنا بر احتیاط واجب، قضا نماید و دادن کفاره واجب نیست (آیت الله بهجت).

ب. بی جهت مضمضه کرده:

باید قضا کند و دادن کفاره واجب نیست (حضرت امام و آیات عظام خویی، وحید، تبریزی، مکارم، فاضل، زنجانی و نوری).

بنا بر احتیاط واجب، قضا کند و دادن کفاره واجب نیست (آیات عظام بهجت، صافی و گلپایگانی).

بنا بر احتیاط مستحب، قضا کند (آیت الله سیستانی).

ج. برای وضو مضمضه کرده:

قضا واجب نیست (حضرت امام و آیات عظام سیستانی، نوری، مکارم، گلپایگانی و صافی).

اگر برای وضوی نماز واجب باشد، قضا ندارد و اگر برای وضوی غیر نماز واجب، از غایات دیگر باشد، بنا بر احتیاط واجب، قضا کند و دادن کفاره واجب نیست (آیات عظام خویی، تبریزی، زنجانی، وحید و فاضل).

اگر برای وضوی نماز واجب یا مداوا باشد، قضا ندارد (آیت الله بهجت).

فرورفتن غیراختیاری آب از طریق بینی ۷۹. اگر شخص روزه دار، آب داخل بینی کند و بی اختیار فرو رود، حکم روزه اش چیست؟ (۱)

روزه اش صحیح است و قضا بر او واجب نیست (مشهور).

فرورفتن غیر آب از طریق دهان ۸۰. اگر شخص روزه دار غیر آب، چیز دیگری را در دهان ببرد و بی اختیار فرو رود، حکم روزه اش چیست؟ (۲)

روزه اش صحیح است و قضا بر او واجب نیست (مشهور).

اگر آن چیز مایع نباشد، روزه اش صحیح است و قضا بر او واجب نیست؛ ولی اگر آن چیز مایع باشد، حکم فرورفتن آب در هنگام مضمضه کردن را دارد (آیت الله مکارم).

جویدن آدامس ۸۱. حکم جویدن آدامس، سقز (صمغ درخت بن (۳) است) و کندر و مانند آن چیست؟ (۴)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۸۸؛ وسیله النجاه، مسئله ۱۱۳۸؛ عروه الوثقی، فی موارد وجوب القضا، مسئله ۳؛ خویی و وحید و تبریزی، منهاج الصالحین، ذیل مسئله ۱۰۲۴، بخش ۶؛ سیستانی، المسائل المنتخبه، مسئله ۴۹۸.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۸۹؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۹۹؛ پیکاحکام، مسئله ۱۴۲۴؛ عروه الوثقی، فی موارد وجوب القضا، مسئله ۳.

۳- پسته و حشی.

۴- عروه الوثقی، فصل ۴، فیما لا بأس للصائم؛ تحریر الوسیله، القول فیما یجب الامساک عنه، مسئله ۱۷؛ تبریزی، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۴۸، سؤال ۷۱۴؛ صافی، استفتائات موجود در سایت، سؤال ۴۴؛ سایت مقام معظم رهبری به نشانی: www.lider.ir؛ مکارم، استفتائات جدید، ج ۲، ص ۱۴۸، سؤال ۴۲۶.

اگر اجزایی از آن جدا نشده و به حلق نرسد، اشکالی ندارد؛^(۱) ولی چنانچه اجزایی از آن جدا می شود، فرودادن آن، روزه را باطل می کند^(۲) (مشهور).

چنانچه هیچ طعمی نداشته باشد که به حلق برود، روزه صحیح است؛ لکن این عمل برای روزه دار پسندیده نیست و تظاهر به آن از بعضی جهات اشکال دارد (آیت الله صافی).

ناس و داروی زیرزبانی ۸۲. حکم زیر زبان گذاشتن ناس، داروهای زیرزبانی و مانند آن چیست؟^(۳)

اگر چیزی از حلق پایین نرود، اشکال ندارد^(۴) (مشهور).

احتیاط واجب، از مواد مخدري که از راه بینی یا زیر زبان جذب می شود، خودداری کند و اگر آب دهان مخلوط با ماده ناس را فرو ببرد، موجب بطلان روزه اش می شود (مقام معظم رهبری).

[در مورد ناس] اگر چیزی به حلق نرسد، از جهت

۱- تظاهر به روزه خواری حرام است و اگر معتقد باشد گناهینکرده است و درحقیقت منکر روزه باشد و انکارش به انکار خدا یا پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) باز گردد، حکمش قتل است و چنانچه به روزه معتقد باشد و به گناهش اعتراف کند، حاکم شرع او را تعزیر می کند. کسانی که از روزه گرفتن معذور هستند، مانند مسافر یا مریض، نباید به روزه خواریتظاهر کنند. حتی برای آن ها مکروه است در روز ماه رمضان، در خوردن و آشامیدن، خود را کاملاً سیر کنند. همچنین جماع برای آن ها مکروه است (استفتایکتبی از برخی مراجع).

۲- این حکم به جایی مربوط است که اجزای مذکور در آب دهان مستهلک نشود؛ ولی اگر مستهلک شود، بحث آن قبلاً آمده است.

۳- عروه الوثقی، فصل فیما لا بأس للصائم؛ خوبی، صراط النجاه، ج ۱، سؤال ۳۵۱؛ اجوبه الاستفتائات، سؤال ۷۶۰ و ۷۶۱؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، ص ۳۴۷، سؤال ۲۸۱۰؛ مکارم، استفتائاتجدید، ج ۲، ص ۱۴۷، سؤال ۴۲۲.

۴- تظاهر به روزه خواری جایز نیست (استفتایکتبی از برخی مراجع).

روزه اشکال ندارد (آیت الله بهجت).

شیء مزبور (نسوار که از تنباکو و آهک تهیه می شود و در دهان می گذارند و مقداری هم سبب بی حالی می شود) مطمئناً برای روزه اشکال دارد و در غیر حال روزه نیز استفاده از آن شرعاً بدون اشکال نیست (آیت الله مکارم).

وارد کردن انگشت به حلق ۸۳. آیا شخص روزه دار جایز است انگشتش را عمداً در حلقش فرو ببرد؟ (۱)

بلی، اشکال ندارد؛ چون بر این کار صدق خوردن نمی شود (حضرت امام و آیات عظام خویی، فاضل، سیستانی و مکارم).

بنا بر احتیاط واجب، از این کار اجتناب کند (آیت الله گلپایگانی).

آندوسکپی ۸۴. آیا لوله آندوسکپی و مانند آن از وسایل پزشکی را که از حلق پایین می دهند، موجب بطلان روزه است؟ (۲)

اگر همراه آن ها چیزی وارد حلق نشود، اشکال ندارد (مقام معظم رهبری و آیات عظام امام، خویی، فاضل، سیستانی و مکارم).

بنا بر احتیاط واجب، برای روزه اشکال دارد (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

روزه را باطل می کند (آیت الله بهجت).

۱- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک، مسئله ۷۷.

۲- استفتائات خصوصی کتبی از مراجع عظام تقلید؛ تبریزی، استفتائات جدید، ج ۱، سؤال ۷۱۰؛ نک: عروه الوثقی، فصل فی المفطرات، مسئله ۷۷ و ۴؛ نک: وسیله النجاه، سؤال ۲۸۸۲.

اقسام کرم ها ۸۵. استفاده از کرم و پماد و حنا و مانند آن برای روزه چه حکمی دارد؟ (۱)

اشکال ندارد (مشهور).

دومین مفطر: جماع

۸۶. اگر جماع (دخول) صورت بگیرد، اما انزال نشود (منی خارج نگردد)، آیا بازهم روزه باطل است؟ (۲)

دخول (تمام ختنه گاه نه بعض آن) بدون خارج شدن منی نیز باطل کننده روزه است؛ چه قصد انزال داشته باشد یا نه و چه انزال بشود یا نشود (تمام مراجع عظام تقلید).

شک در دخول ۸۷. اگر شک در دخول یا مقدار آن داشته باشد، حکم روزه اش چگونه است؟

از جهت دخول، روزه اش باطل نیست؛ اما اگر قصد دخول را داشته، حکم قصد قاطع را دارد که بحثش گذشت (تمام مراجع عظام تقلید). (۳)

۱- نک: عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک، مسئله ۵ و ۴؛ نک: فاضل، جامع المسائل، ج ۲، ص ۱۷۵، سؤال ۴۳۷.

۲- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، الثالث من المفطرات؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۸۴ و ۱۵۸۵؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۹۲. نکته: درباره کسی که آلتش قطع شده است، مسئله اختلافی است.

۳- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، مسئله ۱۳؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۸۶.

دخول غیر آلت ۸۸. آیا داخل کردن انگشت و مانند آن در دبر یا قبل، روزه زن یا مرد را باطل می کند؟

خیر، این کار فی نفسه و به خودی خود اشکال ندارد (تمام مراجع عظام تقلید). (۱)

اجبار یکی از زوجین دیگری را بر جماع یا غیر جماع ۸۹. اگر در ماه مبارک رمضان یکی از زوجین طرف دیگر را بر آمیزش یا کار دیگری که روزه را باطل می کند، مجبور کند، حکم روزه کسی که مجبور شده، چیست؟ کفاره آن برعهده کیست؟

اگر اجبار در حدی باشد که از اختیار فرد خارج باشد، روزه کسی که مجبور شده، باطل نمی شود (تمام مراجع عظام تقلید). (۲)

اما کفاره آن: (۳)

الف. زن، شوهر را مجبور کرده:

کفاره شخصی که مجبور شده است، بر هیچ کدام واجب نیست (تمام مراجع عظام تقلید).

ب. شوهر، زن را مجبور کرده:

۱. اجبار بر غیر جماع کرده:

کفاره شخصی که مجبور شده است، بر

۱- عروه الوثقی، فصلیما يجب الامساک عنه، مسئله ۸.

۲- عروه الوثقی، فصلیما يجب الامساک عنه، مسئله ۹؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۵۵ و ۱۵۸۷؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۶۳ و ۱۵۹۵.

۳- عروه الوثقی، فصلی کفاره الصوم، مسئله ۱۴ و ۱۶؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۷۸ و ۱۶۷۹ و ۱۶۸۲ و ۱۶۸۳؛ مکارم، پیک احکام، مسئله ۱۴۱۵؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۹۱ و ۱۶۹۰؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئله ۱۱۲۴.

هیچ کدام واجب نیست (تمام مراجع عظام تقلید).

۲. اجبار بر جماع کرده:

الف. شوهر عذر نداشته و روزه بر او واجب بوده:

شوهر باید کفاره روزه خودش و روزه زن را بدهد (تمام مراجع عظام تقلید).

شوهر باید کفاره روزه خودش و بنا بر احتیاط واجب، کفاره روزه زن را نیز بدهد (آیات عظام زنجانی و سیستانی).

ب. شوهر عذر داشته، مثلاً مریض بوده و روزه بر او واجب نبوده:

بنا بر احتیاط واجب، باید کفاره زن را بدهد (حضرت امام و آیت الله بهجت).

کفاره بر مرد نیز واجب نیست (آیات عظام گلپایگانی، اراکی، فاضل، تبریزی، زنجانی، سیستانی، صافی، مکارم، نوری و وحید).

اجبار مرد، زن اجنبیه را بر زنا ۹۰. اگر مرد به اجبار با زنی زنا کند، حکم روزه زن چیست؟ کفاره آن برعهده کیست؟ (۱)

اگر اجبار در حدی باشد که از اختیار زن خارج باشد، روزه او باطل نمی شود و بر هیچ کدام نیز کفاره واجب نیست (مشهور).

اگر اجبار در حدی باشد که از اختیار زن خارج باشد، روزه او، باطل نمی شود؛ ولی بنا بر احتیاط واجب، مرد باید کفاره زن را بدهد (آیت الله مکارم).

۱- عروه الوثقی، فصلیما یجب الامساک عنه، مسئله ۹ و فصل فی کفاره الصوم، مسئله ۱۷؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۵۵ و ۱۵۸۷؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۶۳ و ۱۵۹۵.

جماع اختیاری پس از اجبار ۹۱. اگر ابتدا شوهر، زن را مجبور بر نزدیکی کند، به طوری که زن هیچ اختیاری ندارد، اما در بین جماع، زن راضی شود و اجبار مذکور رفع گردد، حکم روزه زن و کفاره آن چیست؟ (۱)

روزه زن باطل می شود؛ ولی نسبت به کفاره:

باید مرد دو کفاره بدهد و زن یک کفاره (حضرت امام و آیات عظام بهجت، تبریزی، زنجانی، نوری و وحید).

احتیاط واجب، مرد دو کفاره و زن یک کفاره بدهند (آیات عظام خویی، گلپایگانی، فاضل، اراکی و صافی).

احتیاط واجب مرد دو کفاره بدهد و بر زن چیزی جز قضا لازم نیست (آیت الله مکارم).

بر هر کدام یک کفاره است (آیت الله سیستانی).

اکراه بر جماع یا غیرجماع ۹۲. اگر روزه دار را اکراه کنند که روزه خود را با جماع یا غیر آن باطل کند، مثلاً به او بگویند: «اگر غذا نخوری یا راضی به جماع نشوی، ضرر مالی یا جانی به تو می زнім» و خودش برای جلوگیری از ضرر با اختیار خود، چیزی بخورد یا جماع کند، حکم روزه و کفاره آن چیست؟ (۲)

قضا فقط لازم است (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، گلپایگانی، فاضل، وحید،

۱- عروه الوثقی، فصل فی صوم الکفاره، مسئله ۱۴؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۸۰؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۸۸.

۲- عروه الوثقی، فصل فی کفاره الصوم؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۵۵ و ۱۵۸۷ و ذیل مسئله ۱۶۸۸؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۶۳ و ۱۵۹۵؛ منهاج الصالحین، مسئله ۱۰۰۵.

صافی، زنجانی، نوری و مکارم).

اگر مورد اکراه خوردن، آشامیدن یا جماع باشد، قضا لازم است و در غیر آن ها، بنا بر احتیاط واجب، قضا کند (آیت الله سیستانی).

جماع در حال فراموشی ۹۳. اگر یکی از زوجین یا هر دوی آن ها فراموش کنند که روزه اند و جماع کنند، آیا روزه هر دو باطل است؟ (۱)

هر کدام که فراموش کرده، روزه اش صحیح است و دیگری که فراموش نکرده، روزه اش باطل است (تمام مراجع عظام تقلید).

تفخیز ۹۴. آیا تفخیز و مانند آن روزه، را باطل می کند؟ (۲)

الف. منی خارج نشده:

در صورتی که شخص قصد خروج منی را نداشته باشد و از عادتش هم خروج منی نباشد، روزه صحیح است (تمام مراجع عظام تقلید).

در صورتی که شخص قصد خروج منی را داشته باشد، حکم نیت قاطع را دارد که قبلاً بیان شد.

ب. منی خارج شده:

اگر شخص قصد خروج منی را داشته یا از عادتش خروج منی بوده، روزه اش باطل می شود؛ ولی اگر

۱- عروه الوثقی، فصل فی ما یجب الامساک مسئله ۹؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۸۷.

۲- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، مسئله ۱۸ و ۱۷ و فصل فی موارد وجوب القضا دون الکفاره، مورد العاشر و فصل فیما یکره للصائم، مورد الاول؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۹۵؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۰۳؛ خویو تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، بعد از مسئله ۹۹۸، مورد الثامن و بعد از مسئله ۱۰۲۵، مورد السابع.

شخص قصد خروج منی را نداشته و از عادتش هم خروج منی نبوده است:

۱. اطمینان داشته که منی خارج نمی شود:

روزه اش صحیح است؛ ولی اگر شوخی را ادامه دهد تا آنجا که نزدیک است منی خارج شود و خودداری نکند تا خارج گردد، روزه اش باطل است (حضرت امام و آیات عظام خویی، فاضل، سیستانی، نوری، مکارم، گلپایگانی، تبریزی، وحید، زنجانی و صافی).

۲. وثوق یا اطمینان نداشته است که منی خارج می شود:

روزه اش صحیح است (حضرت امام).

روزه اش باطل می شود (آیات عظام سیستانی، خویی، وحید، تبریزی، فاضل، مکارم، گلپایگانی و نوری).

بنا بر احتیاط واجب، روزه اش باطل می شود (آیت الله اراکی).

۹۵. در فرض مسئله قبل که از شخص منی خارج شده، درحالی که وثوق یا اطمینان به خارج نشدن آن نداشته است، آیا کفاره بر او واجب می شود یا قضای تنها کافی است؟ (۱)

قضا کافی است (آیات عظام خویی، وحید، تبریزی، فاضل، مکارم و نوری).

قضا و کفاره هر دو واجب می شود (آیت الله گلپایگانی).

چنانچه خروج منی در اثر تماس بدنی با زن بوده،

۱- عروه الوثقی، فصلفی موارد وجوب القضا دون الكفاره، مورد العاشر؛ خویی و تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، بعد از مسئله ۱۰۲۵، مورد السابع.

مثل ملاعبه، بوسیدن، لمس کردن، قضا و كفارة هر دو واجب می شود؛ اما در غیر مباشرت با زن، قضا کافی است (آیت الله سیستانی).

سومین مفطر: استمنا

۹۶. استمنا چیست؟

استمنا، یعنی اینکه مرد با خود یا به وسیله دیگری، بدون جماع، کاری کند که منی از او بیرون آید (تمام مراجع عظام تقلید). (۱)

استمنا بدون خروج منی ۹۷. اگر به قصد بیرون آمدن منی کاری کند، در صورتی که منی بیرون نیاید، حکم روزه اش چیست؟ (۲)

روزه اش باطل می شود (آیات عظام اراکی، مکارم، نوری، صافی، گلپایگانی، خویی، تبریزی، وحید و نوری).

دومرتبه نیت روزه نکنند، روزه اش باطل است و اگر دوباره نیت کند، باید بنا بر احتیاط لازم، روزه آن روز را تمام کند و قضا نماید (آیت الله سیستانی).

روزه اش باطل نمی شود (حضرت امام و آیت الله فاضل).

۱- عروه الوثقی، فصلفی غسل الجنابه.

۲- عروه الوثقی، فصلفیما يجب الامساک عنه، مسئله ۱۷؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۹۴؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۰۲.

ملاک منی ۹۸. ملاک منی در زن ها و مردها و افراد مریض در صورت شک در منی بودن مایع خارج شده از آن ها چیست؟ (۱)

الف. در مردها:

ملاک، داشتن هر سه نشانه باهم است؛ یعنی جستن همراه با شهوت و سستی (مقام معظم رهبری و حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، نوری و زنجانی).

ملاک جستن همراه با شهوت است (آیت الله مکارم).

ملاک جستن همراه با شهوت یا سستی می باشد (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

ملاک جستن همراه با شهوت است و اگر فقط شهوت بود، باید احتیاطاً غسل کند و در صورتی که قبل از خروج آن مایع وضو نداشته، وضو هم بگیرد (آیت الله بهجت).

ب. در زن ها:

ملاک صدق انزال (۲) همراه با شهوت است (حضرت امام، مقام معظم رهبری، آیات عظام فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی (۳) و زنجانی).

۱- عروه الوثقی، فصل فی غسل الجنابه؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۳۴۶؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۳۵۲؛ وحید و خویی، منهاج الصالحین، مسئله ۱۶۹؛ اجوبه الاستفتائات، سؤال ۱۷۱ و ۱۷۷؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، ص ۳۰؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئله ۱۷۷.

۲- خانم ها نوعاً باید به اوج لذت جنسی برسند تا انزال صورت گیرد. اگر شک کنند که به این مرحله رسیده اند یا نه، غسل واجب نیست.

۳- نظر آیت الله صافی در رساله فارسی و هدایه العباد متفاوت است. از ایشان استفتا شد و در جواب فرمودند: «آنچه در رساله آمده، برای منی مردهاستو در مورد منی زن ها به هدایه العباد مراجعه شود.»

ملاک جستن همراه شهوت یا سستی می باشد (آیت الله گلپایگانی).

ملاک، داشتن هر سه نشانه باهم است؛ یعنی جستن و شهوت و سستی هر سه باهم؛ ولی اگر شهوت و سستی بدون جستن بود، بنا بر احتیاط واجب، غسل کند و در صورتی که قبل از خروج آن مایع وضو نداشته، وضو هم بگیرد (آیت الله خوئی).

ملاک شهوت همراه سستی می باشد (آیت الله نوری).

ملاک جستن همراه با شهوت است و اگر فقط شهوت بود، باید احتیاطاً غسل کند و در صورتی که قبل از خروج آن مایع، وضو نداشته وضو هم بگیرد (آیت الله بهجت).

ج. در اشخاص مریض:

ملاک فقط شهوت است (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، وحید، سیستانی، فاضل، صافی و تبریزی).

ملاک شهوت همراه سستی است (آیات عظام خوئی و نوری).

ملاک جستن همراه با شهوت است و اگر فقط شهوت بود، باید احتیاطاً غسل کند و در صورتی که قبل از خروج آن مایع، وضو نداشته، وضو هم بگیرد (آیت الله بهجت).

اگر به مریض، حالت شهوت دست دهد و آبی خارج شود که احتمال دهد منی است، حکم منی را دارد؛ هر چند بیرون آمدن آن با شهوت نباشد و دو نشانه دیگر را هم نداشته باشد (آیت الله زنجانی).

نگاه شهوت آلود ۹۹. آیا نگاه کردن به همسر یا غیرهمسر یا عکس و فیلم مربوط به همسر یا غیرهمسر، همراه با شهوت روزه را باطل می کند؟ (۱)

اگر به قصد انزال (خارج شدن منی) نباشد و انزال هم نشود، روزه باطل نمی شود؛ گرچه تحریک شهوت از طریق حرام، گناه دارد و از طریق حلالش هم برای روزه دار کراهت دارد (تمام مراجع عظام تقلید).

استمنای زنان و مردان ۱۰۰. آیا فرقی بین زن و مرد در بطلان روزه به وسیله استمنا وجود دارد؟

خیر، فرقی بین زن و مرد در بطلان روزه به وسیله استمنا وجود ندارد؛ چه از راه حلال باشد، مثلاً بین زن و شوهر یا از راه حرام، یعنی خودارضایی یا غیر آن (تمام مراجع عظام تقلید). (۲)

خوابیدن در روز با علم به احتلام ۱۰۱. روزه داری که می داند اگر بخوابد، محتمل می شود، آیا در بین روز جایز است بخوابد؟

جایز است بخوابد؛ گرچه در بین خواب محتمل هم بشود؛ ولی احتیاط مستحب آن است که نخوابد (تمام مراجع عظام تقلید). (۳)

۱- عروه الوثقی، فصلیما یجب الامساک عنه، الرابع من المفطرات.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۷۲.

۳- عروه الوثقی، فصلیما یجب الامساک عنه، مسئله ۱۴؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۹۰؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۹۸.

بیدار شدن در هنگام خروج منی ۱۰۲. اگر روزه دار در خواب محتلم شده و در حال خروج منی از خواب بیدار شود، حکم روزه اش چیست؟

روزه اش صحیح است و لازم نیست پس از بیدار شدن، از خروج منی جلوگیری کند؛ حتی اگر برایش ضرری نداشته باشد (تمام مراجع عظام تقلید). (۱)

خروج منی شخص محتلم با ادرار یا استبرا ۱۰۳. اگر روزه داری که محتلم شده، بداند به واسطه ادرار یا استبرا، باقی مانده منی از او بیرون می آید، آیا می تواند ادرار یا استبرا کند؟ (۲)

الف. اگر ادرار یا استبرا قبل از غسل باشد، اشکال ندارد و روزه اش صحیح است (تمام مراجع عظام تقلید).

ب. اگر ادرار یا استبرا بعد از غسل باشد:

نمی تواند ادرار یا استبرا کند (حضرت امام و آیت الله صافی).

بنا بر احتیاط واجب نمی تواند ادرار یا استبرا کند (آیات عظام خویی، تبریزی، وحید و فاضل).

اشکال ندارد و روزه اش صحیح است (آیات عظام سیستانی، بهجت و مکارم).

۱- عروه الوثقی، فصلیما يجب الامساک عنه، مسئله ۱۵؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۹۱.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۹۲؛ هدایه العباد، مسئله ۱۲۸۲؛ خویی و وحید و تبریزی، منهاج الصالحین، مسئله ۹۹۵؛ سیستانی، المسائل المنتخبه، مسئله ۵۰۲؛ وسیله النجاه، مسئله ۱۰۸۸.

لزوم ادرار قبل از غسل برای محتلمی که می داند بعد از غسل، منی از او خارج می شود ۱۰۴. روزه داری که محتلم شده، اگر بداند در صورتی که قبل از غسل ادرار نکند، باقی مانده منی بعد از غسل، از او خارج می شود، آیا واجب است قبل از غسل ادرار کند؟ (۱)

بنا بر احتیاط واجب، لازم است ادرار کند (حضرت امام و آیات عظام صافی، خویی، تبریزی، وحید، گلپایگانی و نوری).
لازم نیست ادرار کند (آیات عظام سیستانی، بهجت، مکارم، زنجانی و مکارم).

خروج منی شخص غیرمحتلم با ادرار ۱۰۵. اگر شخصی بیماری ای دارد که یقین دارد همراه ادرارش منی خارج می شود، آیا جایز است در حال روزه ادرار کند و اگر ادرار کند، روزه اش چه حکمی دارد؟ (۲)

بلی، می تواند ادرار کند و اگر بی اختیار منی خارج شود، روزه اش صحیح است و باید برای نماز غسل کند (مقام معظم رهبری).

خیر، بلکه واجب است تا حدی که برایش ضرر قابل توجه ندارد، از خروج ادرار جلوگیری کند؛ ولی اگر به واسطه جلوگیری کردن، ضرر قابل توجهی به شخص وارد می شود، جایز است ادرار کند و به واسطه ادرار، فقط روزه اش باطل می شود و کفاره بر او واجب نمی شود (آیت الله خویی).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۹۳؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۰۱؛ وسیله النجاه، مسئله ۱۰۸۸.

۲- استفتای کتبی از مراجع تقلید؛ خویو تبریزی، صراط النجاه، ج ۱، سؤال ۳۵۷ و ۳۵۸.

خیر، بلکه واجب است تاحدی که برایش ضرر قابل توجه ندارد، از خروج ادرار جلوگیری کند؛ ولی اگر به واسطه جلوگیری کردن، ضرر قابل توجهی به شخص وارد می شود، روزه از این شخص صحیح نیست؛ بلکه باید ادرار کند و به واسطه ادرار، فقط روزه اش باطل می شود و کفاره بر او واجب نمی شود (آیت الله تبریزی).

خیر، بلکه واجب است تاحدی که حرجی نباشد یا برایش ضرر قابل توجه ندارد، از خروج ادرار جلوگیری کند؛ ولی اگر به حد حرج برسد، یا به واسطه جلوگیری کردن، ضرر قابل توجهی به شخص وارد می شود، جایز است ادرار کند و به واسطه ادرار نیز روزه اش باطل نمی شود (آیت الله صافی).

اگر منی بی اختیار با ادرار خارج می شود و یقین داشته باشد که منی است، هرچند غسل واجب می شود، لیکن روزه باطل نمی شود (آیت الله فاضل).

در فرض سؤال، روزه اش باطل نمی شود (آیت الله مکارم).

غسل نکردن برای احتلام در روز ۱۰۶. اگر روزه دار بعد از نماز صبح محتلم شود و تا غروب غسل نکند، آیا روزه اش صحیح است؟ (۱)

بلی، روزه اش صحیح است و واجب نیست فوراً غسل کند؛ بلکه برای نماز یا مانند آن باید غسل کند (تمام مراجع عظام تقلید).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۳۲؛ عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، مسئله ۵۳.

چهارمین مفطر: بقای بر جنابت تا اذان صبح

۱۰۷. اگر شخص تا اذان صبح جنب بماند، حکم روزه اش نسبت به روزه های زیر چیست؟ الف. مستحبی؛ ب. واجب معین؛ ج. واجب غیر معین؛ د. ماه رمضان؛ ه. قضای ماه رمضان.

الف. بقای بر جنابت در روزه مستحبی: روزه صحیح است (تمام مراجع عظام تقلید). (۱)

ب. بقای بر جنابت در روزه واجب معین (غیر ماه رمضان):

روزه صحیح است؛ اگر چه از روی عمد باشد (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، گلپایگانی، فاضل، صافی، سیستانی، وحید، مکارم، زنجانی و نوری). (۲)

روزه صحیح است، اگر غیر عمد باشد؛ ولی اگر عمدی باشد، روزه اش محل اشکال است (آیت الله اراکی). (۳)

روزه صحیح است، اگر غیر عمدی یا از روی فراموشی باشد (آیت الله بهجت). (۴)

ج. بقای بر جنابت در روزه واجب غیر معین (غیر قضای ماه رمضان):

۱- عروه الوثقی، فصل فيما يجب الامساك عنه، ذيلمسئله ۴۸، بخش الثامن.

۲- عروه الوثقی، فصل فيما يجب الامساك عنه، ذيلمسئله ۴۸، الثامن؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۲۰؛ فاضل، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۶۸؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۲۸؛ صافی، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۴۵؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، مسئله ۱۲۸۲؛ هدایه العباد، ج ۱، مسئله ۱۲۸۳.

۳- عروه الوثقی، فصل فيما يجب الامساك عنه، ذيلمسئله ۴۸، الثامن؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۲۰؛ فاضل، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۶۸؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۲۸؛ صافی، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۴۵؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، مسئله ۱۲۸۲ و ۱۲۸۳.

۴- وسیله النجاه، مسئله ۱۰۸۹.

روزه صحیح است؛ اگر چه عمدی باشد (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، گلپایگانی، فاضل، صافی، سیستانی، وحید، مکارم، زنجانی و نوری). (۱)

روزه باطل است؛ اگر چه غیر عمدی باشد (آیت الله بهجت). (۲)

د. بقای بر جنابت در روزه ماه رمضان:

۱. بقای عمدی: (۳)

روزه باطل است (مشهور).

بنا بر احتیاط واجب، روزه باطل است (آیت الله مکارم).

باید روزه آن روز را تمام کند و بنا بر احتیاط واجب، آن را به نیت قربت مطلقه انجام دهد. سپس باید روز دیگری را نیز روزه بگیرد و چون معلوم نیست روزه آن روز دیگر، قضاست یا عقوبت است، آن روز را نیز به قصد ما فی الذمه روزه بگیرد (آیت الله سیستانی).

۲. بقای از روی فراموشی غسل: (۴)

روزه باطل است (مشهور).

بنا بر احتیاط واجب، روزه باطل است (آیت الله مکارم).

اگر بعد از گذشتن ماه رمضان یادش بیاید، باید قضا کند؛ اما اگر در ماه رمضان یادش بیاید،

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۳۶؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۴۴.

۲- وسیله النجاه، مسئله ۱۰۸۹.

۳- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۱۹؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۲۷.

۴- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۲۲؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۳۰؛ مکارم، توضیح المسائل، مسئله ۱۳۷۳.

قضا واجب نیست؛ لکن بنا بر احتیاط مستحب، بعد از گذشت یک هفته یا جمعه قضا نماید (آیت الله زنجانی).

۳. بقای غیر عمدی: (۱)

روزه صحیح است (تمام مراجع عظام تقلید).

۴. بقای بر جنابت به خاطر جهل به حکم و جوب غسل جنابت: (۲)

چه شخص جاهل قاصر باشد و چه جاهل مقصر باشد، روزه اش باطل است (مقام معظم رهبری و آیات عظام خویی، وحید و بهجت).

اگر شخص، جاهل مقصر باشد، روزه اش باطل است؛ بلکه بنا بر احتیاط واجب، جاهل قاصر نیز روزه اش باطل است (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی و نوری).

اگر شخص جاهل قاصر غیر متردد نسبت به عدم و جوب غسل باشد یا تکیه بر حجت شرعی داشته، روزه اش صحیح است؛ و الا روزه اش باطل است (آیت الله سیستانی).

ه . بقای بر جنابت در روزه قضا ماه رمضان:

۱. بقای عمدی: (۳)

روزه باطل است (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، بهجت، اراکی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم و نوری).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۱۹؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۲۷.

۲- اجوبه الاستفتاءات، سؤال ۷۷۳؛ عروه الوثقی، فصل فی اعتبار العمد و الاختیار فی الافطار؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئله ۱۱۰۹؛ خویی و وحید و سیستانی، منهاج الصالحین، ذیل مسئله ۱۰۰۴، بحث تتمیم؛ نوری همدانی، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۵۰.

۳- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۳۴؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۴۲؛ عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، ذیل مسئله ۴۸، الثامن.

بنا بر احتیاط واجب، روزه باطل است (آیت الله مکارم).

اگر وقت وسعت داشته باشد؛ روزه باطل است و اگر وقت تنگ است، بنا بر احتیاط واجب، روزه آن روز را بگیرد و عوض آن را هم بعد از ماه مبارک بگیرد (آیات عظام گلپایگانی، صافی و زنجانی).

۲. بقای غیر عمدی: (۱)

روزه باطل است (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، اراکی، فاضل، وحید و نوری).

اگر وقت وسعت داشته باشد، روزه باطل است و اگر وقت تنگ است، بنا بر احتیاط واجب، روزه آن روز را بگیرد و عوض آن را هم بعد از ماه مبارک بگیرد (آیات عظام گلپایگانی، صافی و زنجانی).

روزه صحیح است (آیت الله سیستانی).

در وسعت وقت روزه باطل است و در تنگی وقت روزه صحیح است (آیت الله بهجت).

بنا بر احتیاط واجب، روزه باطل است (آیت الله مکارم).

۳. بقای از روی فراموشی غسل: (۲)

حکم بقای غیر عمدی را دارد (تمام مراجع عظام تقلید).

۴. بقای بر جنابت به خاطر جهل به حکم وجوب غسل جنابت، (۳) حکم بقای غیر عمدی را دارد

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۳۴؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۴۲؛ عروه الوثقی، فصل فیما يجب الامساک عنه، ذیل مسئله ۴۸، الثامن.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۳۴؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۴۲؛ عروه الوثقی، فصل فیما يجب الامساک عنه، ذیل مسئله ۴۸، الثامن.

۳- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۳۴؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۴۲؛ عروه الوثقی، فصل فیما يجب الامساک عنه ذیل مسئله ۴۸، الثامن.

(تمام مراجع عظام تقلید).

شک در بقای بر جنابت به خاطر شک در انجام غسلش ۱۰۸. اگر شخصی در ماه مبارک رمضان بعد از مثلاً یک هفته شک کند غسلش را انجام داده یا نه، حکم روزه هایی که گرفته، چیست؟ (۱)

اگر در این امور کثیرالشک است، به شکش اعتنا نکند. در غیر این صورت، روزه هایی را که بعد از جنابت گرفته است، قضا کند (مقام معظم رهبری).

روزه هایی که گرفته، قضا ندارد؛ ولی برای روزه های بعدی باید غسل نماید (آیات عظام وحید، فاضل و نوری).

در فرض سؤال باید روزه های این مدت را به تدریج قضا نماید (آیت الله مکارم).

شروع اذان در وسط غسل ۱۰۹. اگر در ماه رمضان به اعتقاد اینکه برای غسل جنابت وقت دارد، مشغول غسل شود و در بین غسل اذان شروع شود، حکم روزه اش چیست؟

روزه اش صحیح است (تمام مراجع عظام تقلید). (۲)

جنب شدن با تخیل داشتن وقت برای غسل ۱۱۰. اگر به گمان اینکه برای غسل وقت دارد، خود را جنب کند و بعد بفهمد وقت تنگ بوده، حکم

۱- استفتای کتبی از مراجع تقلید.

۲- توضیح المسائل مراجع، مفهوم مسئله ۱۶۱۹؛ وحید، توضیح المسائل، مفهوم مسئله ۱۶۲۷.

چیست؟ (۱)

چنانچه تیمم کند، روزه اش صحیح است (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، صافی، تبریزی، سیستانی و زنجانی).

اگر جست وجو کرده، روزه صحیح و اگر بدون جست وجو بوده، با تیمم روزه بگیرد و بنا بر احتیاط واجب، روزه آن روز را قضا کند (آیات عظام خوئی و وحید).

جنب شدن بدون داشتن وقت برای تیمم کردن ۱۱۱. حکم کسی که در شب ماه رمضان خود را جنب کند، درحالی که برای هیچ کدام از غسل و تیمم وقت ندارد، چیست؟ (۲)

روزه اش باطل است و قضا و کفاره بر او واجب می شود (حضرت امام و آیات عظام اراکی، خوئی، تبریزی، سیستانی، وحید و زنجانی).

اشکال دارد و احتیاطاً قضا و کفاره به جا آورد (آیت الله مکارم).

تأخیر عمدی غسل جنابت و تیمم کردن در تنگی وقت ۱۱۲. اگر جنب تا نزدیک اذان صبح عمداً غسل نکند و در تنگی وقت تیمم نماید، حکم روزه اش چیست؟ (۳)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۲۴؛ وحید، توضیح المسائل مسئله ۱۶۳۲.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۲۳؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئله ۱۶۳۱.

۳- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۲۱؛ عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، مسئله ۵۱؛ خوئی، منهاج الصالحین، مسئله ۹۸۷؛ استفتای کتبی از مراجع تقلید.

الف. روزه ماه رمضان:

روزه صحیح است (حضرت امام و آیات عظام خویی، فاضل، مکارم، سیستانی، تبریزی، نوری، گلپایگانی، بهجت و زنجانی).

بنا بر احتیاط واجب، تیمم کند و روزه را بگیرد و قضای آن را هم به جا آورد (آیات عظام وحید و صافی).

ب. روزه قضای ماه رمضان:

روزه اش صحیح است (مقام معظم رهبری و آیت الله فاضل).

در قضای موسع، روزه باطل است و در قضای رمضان که وقتش تنگ شده، احتیاط واجب آن است که با تیمم آن روز را روزه بگیرد و بعد هم آن را مجدداً به جا آورد (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

در خصوص قضای ماه مبارک، احتیاط آن است که روزه را اعاده کند (آیت الله نوری).

در روزه قضای ماه رمضان، هر چند مرتکب گناه می شود، اما روزه اش صحیح است (آیت الله مکارم).

کفایت تیمم بدل از غسل برای نماز ۱۱۳. کسی که در تنگی وقت قبل از اذان صبح، به جهت جنابت تیمم کند، آیا می تواند با آن نماز بخواند یا باید غسل کند؟

بنا بر احتیاط واجب، باید برای نماز صبح غسل کند (حضرت امام). (۱)

باید برای نماز صبح غسل کند (آیات عظام فاضل، سیستانی، وحید، تبریزی، بهجت، صافی،

مکارم و نوری). (۱)

حکم خوابیدن جنب با احتمال بیداری ۱۱۴. اگر جنب در شب ماه رمضان احتمال بدهد که اگر بخوابد، برای غسل کردن تا قبل از اذان صبح بیدار می شود، آیا می تواند بخوابد؟ برای بار دوم و سوم و یا بیشتر، اگر بیدار شود، آیا باز هم می تواند بخوابد؟ (۲)

بله، می تواند بخوابد و برای جواز، فرقی بین خواب ها وجود ندارد (حضرت امام و آیات عظام خوینی، وحید و زنجانی).

بلی، می تواند بخوابد؛ ولی احتیاط واجب این است که در دفعه دوم که بیدار شد، نخوابد تا غسل کند (آیت الله مکارم).

در صورتی که عادتاً خواب نمی ماند، می تواند بخوابد و برای جواز، فرقی بین خواب ها وجود ندارد (آیت الله فاضل).

اگر اطمینان به بیدار شدن از خواب اول یا دوم دارد یا نخوابیدن برایش عسر و حرج شخصی دارد، می تواند بخوابد؛ و الا بنا بر احتیاط واجب، نمی تواند بخوابد (آیت الله بهجت).

اگر عادت یا اطمینان به بیدار شدن ندارد، بنا بر احتیاط واجب، نباید بخوابد و برای جواز فرقی بین خواب ها وجود ندارد (آیات عظام گلپایگانی، تبریزی، سیستانی و صافی).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۷۲۶.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۲۶؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۳۴؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئله ۱۰۹۷؛ عروه الوثقی، فصل فيما يجب الامساك عنه، مسئله ۵۵؛ سیستانی، المسائل المنتخبة، مسئله ۵۰۵.

انواع خواب ها ۱۱۵. منظور از خواب اول چیست؟ (۱)

الف. برای فردی که در بیداری جنب می شود:

اولین خواب بعد از جنابت، خواب اول محسوب می شود.

ب. برای فردی که در خواب جنب شده است (محتلم شده است):

خوابی که در آن احتلام صورت گرفته است، خواب اول حساب می شود. بنابراین اگر پس از بیدار شدن از خواب احتلام دوباره بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، حکم خواب دوم را دارد (آیات عظام سیستانی و زنجانی).

خوابی که در آن احتلام صورت گرفته است، بنا بر احتیاط واجب، خواب اول حساب می شود. بنابراین اگر پس از بیدار شدن از خواب احتلام دوباره بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، بنا بر احتیاط واجب، حکم خواب دوم را دارد (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

خوابی که در آن احتلام صورت گرفته است، خواب اول حساب نمی شود؛ بنابراین اگر پس از بیدار شدن از خواب احتلام، دوباره بخوابد، حکم خواب اول را دارد (مشهور).

خواب ماندن جنب همراه تصمیم بر غسل کردن الف. خواب اول ۱۱۶. اگر شخص در شب ماه رمضان در بیداری جنب شود و بخوابد، درحالی که تصمیم داشته قبل از اذان غسل کند، ولی خواب بماند، حکم روزه اش چیست؟ (۱)

اگر احتمال می داده بیدار می شود، روزه اش صحیح است (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، فاضل، مکارم و نوری).

اگر اطمینان داشته بیدار می شود، روزه اش صحیح است (آیات عظام سیستانی، بهجت، وحید و زنجانی).

اگر عادت یا اطمینان به بیدار شدن داشته باشد، روزه اش صحیح است (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

ب. خواب غیراول ۱۱۷. شخص جنب در شب ماه رمضان از خواب دوم یا بیشتر بیدار می شود و دوباره می خوابد، درحالی که تصمیم داشته قبل از اذان غسل کند؛ ولی خواب می ماند. روزه اش چه حکمی دارد؟ (۲)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۲۷؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۳۵؛ خویی و تبریزی، منهج الصالحین، مسئله ۹۹۳ و ۹۹۴؛ صافی، هدایه العباد، مسئله ۱۲۹۳ و ۱۲۹۴؛ گلپایگانی، هدایه العباد، مسئله ۱۲۹۴ و ۱۲۹۵؛ عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، مسئله ۵۶.

۲- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، مسئله ۵۶ و ۵۸؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۳۰؛ صافی، هدایه العباد، مسئله ۱۲۹۳ و ۱۲۹۴؛ گلپایگانی، هدایه العباد، مسئله ۱۲۹۴ و ۱۲۹۵؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۳۸.

اگر احتمال می داده که بیدار می شود، فقط باید روزه آن روز را قضا کند و کفاره بر او واجب نمی شود (حضرت امام و آیات عظام خویی، وحید، تبریزی و نوری).

اگر عادت یا اطمینان به بیدار شدن داشته، فقط باید روزه آن روز را قضا کند و کفاره بر او واجب نمی شود (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

اگر اطمینان داشته بیدار می شود، باید روزه آن روز را قضا کند و کفاره بر او واجب نمی شود (آیات عظام سیستانی و زنجانی).

اگر احتمال می داده بیدار می شود، فقط باید روزه آن روز را قضا کند و نسبت به کفاره در خواب سوم و یا بیشتر، بنا بر احتیاط واجب کفاره نیز بدهد؛ به خلاف خواب دوم که فقط قضا کافی است (آیت الله فاضل).

اگر اطمینان داشته بیدار می شود، باید روزه آن روز را قضا کند و نسبت به کفاره در خواب سوم و یا بیشتر، کفاره نیز بدهد و در خواب دوم بنا بر احتیاط واجب، کفاره بدهد (آیت الله بهجت).

خواب ماندن جنب همراه علم به بیدار نشدن ۱۱۸. اگر جنب در شب ماه رمضان بداند که اگر بخوابد، تا صبح بیدار نمی شود، نباید بخوابد (آیت الله سیستانی: بنا بر احتیاط واجب). چنانچه بخوابد و خواب بماند، روزه اش چه حکمی دارد؟ (۱)

روزه اش باطل و قضا و کفاره بر او واجب می شود (مشهور).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۲۵؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۳۳؛ عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، مسئله ۵۵.

باید روزه آن روز را تمام کند و قضا و کفاره بر او واجب می شود (آیت الله سیستانی).

روزه اش اشکال دارد و بنا بر احتیاط واجب، باید قضا و کفاره هم باید بدهد (آیت الله مکارم).

آگاه شدن محتمل بعد از اذان صبح از جنابش ۱۱۹. وظیفه کسی که بعد از اذان صبح بیدار می شود و خود را محتمل می بیند، در مورد روزه آن روز چیست؟ (۱)

۱. روزه ماه رمضان: روزه اش صحیح است؛ اگر چه که بداند قبل از اذان محتمل شده (تمام مراجع عظام تقلید).

۲. روزه قضای ماه رمضان:

الف. اگر نداند قبل از اذان صبح محتمل شده یا بعدش، روزه اش صحیح است (تمام مراجع عظام تقلید).

ب. اگر بداند قبل از اذان محتمل شده:

وقت قضا تنگ نیست:

روزه باطل است (حضرت امام و آیات عظام خویی، نوری، گلپایگانی، صافی، اراکی، فاضل و زنجانی).

به احتیاط واجب روزه باطل است (آیات عظام مکارم و وحید).

روزه صحیح است (آیات عظام تبریزی و سیستانی).

وقت قضا تنگ است:

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۲۰ و ۱۶۳۳ و ۱۶۳۵ و ۱۶۳۶؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۲۸ و ۱۶۴۱ و ۱۶۴۳ و ۱۶۴۴؛ صافی، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۴۵؛ وسیله النجاه، مسئله ۱۰۸۹؛ عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساك عنه، الثامن، ذیل مسئله ۴۸ و ۵۴.

روزه باطل است (حضرت امام و آیات عظام خویی و نوری).

روزه صحیح است (آیات عظام تبریزی، سیستانی و مکارم).

به احتیاط واجب، آن روز را روزه بگیرد و یک روز دیگر را نیز روزه بگیرد (آیات عظام گلپایگانی، صافی، فاضل، اراکی و زنجانی).

۳. روزه واجب معین:

روزه صحیح است (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، گلپایگانی، فاضل، صافی، سیستانی، وحید، اراکی، بهجت، نوری، مکارم و زنجانی).

۴. روزه واجب غیر معین:

روزه صحیح است (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، گلپایگانی، فاضل، صافی، سیستانی، وحید، مکارم، زنجانی و نوری).

روزه باطل است (آیت الله بهجت).

پنجمین مفطر: بقای بر حیض و نفاس بقای عمدی بر حیض و نفاس

۱۲۰. اگر حائض یا نفاس تا اذان صبح عمداً غسلش را انجام ندهد یا اگر وظیفه اش تیمم است، عمداً تیمم نکند، روزه اش چه حکمی دارد؟

الف. روزه ماه رمضان: (۱)

روزه باطل است (مشهور).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۳۷ و ۱۶۳۸؛ سیستانی، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۰۸؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۴۵؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئله ۱۰۹۲؛ عروه الوثقی، فصل فیما يجب الامساک عنه، ذیل مسئله ۴۸، الثامن.

باید روزه آن روز را تمام کند و بنا بر احتیاط واجب، آن را به نیت قربت مطلقه انجام دهد. سپس باید روز دیگری را نیز روزه بگیرد و چون معلوم نیست روزه آن روز دیگر، قضاست یا عقوبت است، آن روز را نیز به قصد ما فی الذمه روزه بگیرد (آیت الله سیستانی).

بنا بر احتیاط واجب، روزه باطل است (آیت الله مکارم).

ب. روزه غیر ماه رمضان: (۱)

روزه صحیح است حتی روزه قضای ماه رمضان (آیات عظام خوبی، وحید، تبریزی و زنجانی).

روزه قضای ماه رمضان بنا بر احتیاط واجب باطل می باشد و غیر آن صحیح است (حضرت امام و آیات عظام مکارم، نوری و سیستانی).

روزه قضای ماه رمضان باطل می باشد و غیر آن صحیح است (آیت الله فاضل) (۲)

بقای غیر عمدی بر حیض و نفاس ۱۲۱. اگر زن نزدیک اذان صبح از حیض یا نفاس پاک شود و برای هیچ کدام از غسل و تیمم وقت نداشته باشد، یا بعد از اذان صبح بفهمد که پیش از اذان پاک شده است، روزه اش چه حکمی دارد؟ (۳)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۳۷ و ۱۶۳۸؛ سیستانی، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۰۸؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۴۵؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئله ۱۰۹۲؛ عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، ذیل مسئله ۴، الثامن.

۲- آیت الله فاضل در رساله، به بطلان فتوا داده؛ ولی در عروه قائل به احتیاط واجب شده است و در استفتائی که از دفتر ایشان شد، این چنین جواب داد: «چنانچه اختلاف بین مسئله عروه رساله باشد، نظر نهایی رساله عملیه است.»

۳- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه مسئله ۶۰ و ذیل مسئله ۴۸، الثامن؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۳۹؛ وحید، منهاج الصالحین، مسئله ۹۹۱.

چنانچه زن در انجام غسل یا تیمم کوتاهی نکند، همه انواع روزه صحیح است؛ اما اگر در وسعت وقت، قضای رمضان را گرفته باشد، صحیح بودن آن اشکال دارد (حضرت امام).

چنانچه زن در انجام غسل یا تیمم کوتاهی نکند، همه انواع روزه صحیح است؛ اما اگر روزه ای که وقت آن معین نیست یا روزه مستحبی گرفته باشد، صحیح بودن آن اشکال دارد (آیات عظام گلپایگانی، صافی و نوری).

چنانچه زن در انجام غسل یا تیمم کوتاهی نکند، همه انواع روزه صحیح است (آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم و زنجانی).

بقای بر حیض و نفاس به خاطر فراموشی غسل ۱۲۲. اگر زن غسل حیض یا نفاس را فراموش کند و بعد از یک یا چند روز یادش بیاید، حکم روزه هایی که گرفته، چیست؟ (۱)

همه انواع روزه صحیح است (مشهور).

همه انواع روزه صحیح است به جز روزه ماه رمضان و قضای آن که بنا بر احتیاط واجب، باطل است (آیات عظام گلپایگانی و مکارم).

تأخیر عمدی غسل حیض و نفاس و انجام تیمم در تنگی وقت ۱۲۳. اگر زنی که از حیض یا نفاس پاک شده، عمداً غسل نکند تا وقت تنگ شود و تیمم نماید، روزه آن

روزش چه حکمی دارد؟(۱)

همه اقسام روزه صحیح است (مقام معظم رهبری و آیات عظام سیستانی و مکارم).

در روزه ماه رمضان یا قضای رمضان که وقت آن مضیق است، با تیمم، روزه صحیح است؛ هرچند که معصیت کرده است (آیات عظام نوری و فاضل).

پاک شدن از حیض و نفاس بعد از اذان صبح ۱۲۴. اگر خانمی قبل از اذان ظهر از حیض یا نفاس پاک شود، آیا می تواند نیت روزه کند؟(۲)

خیر، اگر زن لحظه ای از روز خون حیض یا نفاس ببیند، روزه اش باطل است (تمام مراجع عظام تقلید).

روزه فاقدالطهورین ۱۲۵. روزه فاقدالطهورین چه حکمی دارد؟(۳)

همه انواع روزه صحیح است، به جز آن روزه هایی که طبق نظر برخی از مراجع بقای بر جنابت یا حیض یا نفاس در آن ها مطلقاً مبطل روزه است؛ اگرچه غیر عمدی باشد (مشهور).

روزه مستحاضه ۱۲۶. روزه زن مستحاضه با چه شرایطی صحیح

۱- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، ذیل مسئله ۴۸، الثامن؛ استفتای خصوصی کتبی از مراجع عظام.

۲- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، الرابع؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۴۰.

۳- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، مسئله ۶۴.

است؟

زن مستحاضه باید اعمالی را انجام بدهد تا روزه اش صحیح باشد:

الف. نسبت به جلوگیری کردن از آمدن خون: (۱)

به احتیاط واجب در تمام روزی که روزه است، به مقداری که می تواند، از بیرون آمدن خون جلوگیری کند (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، نوری و فاضل).

به احتیاط مستحب در تمام روزی که روزه است، به مقداری که می تواند از بیرون آمدن خون جلوگیری کند (آیات عظام خویی، تبریزی، وحید، سیستانی، صافی و زنجانی).

ب. نسبت به غسل و وضو: (۲)

۱. در استحاضه قلیله:

گرفتن وضو شرط صحت روزه نیست (تمام مراجع عظام تقلید).

۲. در استحاضه متوسطه و کثیره:

مطلقاً انجام غسل، شرط صحت روزه نیست (آیات عظام سیستانی و زنجانی).

باید غسل هایی را که برای نمازهای روزش واجب است، انجام دهد و همچنین بنا بر احتیاط واجب، باید غسل نماز مغرب و عشاء شبی که می خواهد فردای آن را روزه بگیرد نیز به جا آورد (حضرت امام و آیات عظام فاضل و نوری).

باید غسل هایی را که برای نمازهای روزش واجب

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۴۱۷. وحید، توضیح المسائل، مسئله ۴۲۳.

۲- عروه الوثقی، فصل فی الاستحاضه، مسئله ۱۲؛ عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، الرابع؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۴۱۸ و ۱۶۴۳؛ خویی و تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، مسئله ۲۵۲.

است و همچنین غسل نماز مغرب و عشاء شبی که می خواهد فردای آن را روزه بگیرد، به جا آورد (آیت الله اراکی).

در استحاضه متوسطة، انجام غسل، شرط صحت روزه نیست؛ ولی در استحاضه کثیره باید غسل هایی را که برای نمازهای روزش واجب است، انجام دهد و همچنین بنا بر احتیاط واجب، باید غسل نماز مغرب و عشاء شبی که می خواهد فردای آن را روزه بگیرد نیز به جا آورد (آیات عظام خویی، تبریزی و وحید).

استحاضه، یا قلیله است یا کثیره. استحاضه قلیله که غسل ندارد؛ ولی زنی که استحاضه کثیره است، بنا بر احتیاط واجب، باید غسل نماز مغرب و عشاء شبی که می خواهد فردای آن را روزه بگیرد، به جا آورد و همچنین غسل هایی را که برای نمازهای روزش واجب است (آیت الله مکارم).

ششمین مفطر: دروغ بستن به خدا و پیامبر و اهل بیت علیهم السلام

۱۲۷. چه نوع دروغی روزه را باطل می کند؟ (۱)

اگرچه دروغ گفتن مطلقاً گناه دارد، ولی در بطلان روزه هر سخن کذب و خلاف واقعی روزه را باطل نمی کند؛ بلکه اگر شخص روزه دار عمداً خلاف واقعی را به خدا یا پیامبر اکرم یا ائمه یا حضرت زهرا یا سایر پیامبران و جانشینان آن ها به گفتار

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۹۶؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۰۴؛ وسیله النجاه، مسئله ۱۰۹۸؛ عروه الوثقی، فیما یجب الامساک، بخش الخامس و مسئله ۱۹؛ راهنمای فتاوا، ص ۳۱، مسئله ۱۱۹.

یا نوشتار یا اشاره و یا مانند این ها، نسبت دهد، به نوع فتوا یا احتیاط واجب یا احتیاط مستحب، باید روزه اش را دوباره بگیرد که تفصیل مسئله به شرح ذیل است:

الف. نسبت دروغ به خدا و پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) و ائمه (علیهم السلام):

روزه را باطل می کند (حضرت امام و آیات عظام اراکی، گلپایگانی، وحید، خویی، تبریزی، بهجت، صافی و زنجانی).

به احتیاط واجب روزه را باطل می کند (مقام معظم رهبری و آیات عظام مکارم و سیستانی).

ب. نسبت دروغ به حضرت زهرا (علیها السلام) و سایر پیامبران و جانشینان آن ها (علیهم السلام):

بنا بر احتیاط واجب، روزه را باطل می کند (حضرت امام و آیات عظام مکارم، صافی، گلپایگانی، اراکی، خویی، تبریزی و فاضل).

اگرچه معصیت کرده است، ولی روزه اش باطل نمی شود و احتیاط مستحب است که یک روز دیگر نیز روزه بگیرد (آیت الله سیستانی).

بنا بر احتیاط واجب روزه را باطل می کند، مگر آنکه نسبتی که می دهد، به خدا یا پیغمبر یا ائمه بر گردد که در این صورت باطل است (آیت الله وحید).^(۱)

اگر دروغ در امور دینی باشد، روزه اش باطل است و اگر در امور دنیوی باشد، باطل نیست؛ اگرچه احتیاط مستحب آن است که یک روز دیگر نیز روزه بگیرد (آیت الله بهجت).

قصد دروغ نداشته، ولی در واقع دروغ بوده

۱- استثنای ذکر شده در نظر آیت الله وحید، قید توضیحی است.

۱۲۸. اگر به اعتقاد راست بودن، خبری که در واقع کذب می باشد را نقل کند، آیا روزه اش صحیح است؟ (۱)

بله، روزه اش صحیح است (تمام مراجع عظام تقلید).

قصده دروغ داشته، ولی در واقع دروغ نبوده ۱۲۹. اگر به اعتقاد کذب بودن، خبری را بگوید؛ ولی بعد بفهمد صادق بوده، آیا روزه اش صحیح است؟ (۲)

روزه اش صحیح است (حضرت امام و آیت الله فاضل).

اگر می دانسته این کار روزه را باطل می کند، روزه اش باطل است (آیات عظام خوئی، تبریزی، اراکی، گلپایگانی، صافی، نوری، وحید و زنجانی).

اگر می دانسته این کار روزه را باطل می کند، روزه اش اشکال دارد و بنا بر احتیاط لازم، روزه را تمام کند و قضا نماید (آیات عظام سیستانی و مکارم).

تصدیق و تکذیب ۱۳۰. در تصدیق خبر دروغ و تکذیب خبر صحیح، حکم روزه شخص چگونه است؟ (۳)

روزه باطل می شود (مشهور).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۹۸؛ خوئی و تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، قبل از مسئله ۹۸۲، موردالرابع.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۹۹؛ خوئی و تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، قبل از مسئله ۹۸۲، موردالرابع.

۳- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۰۱؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۰۹؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئله ۱۰۹۸؛ عروه

الوثقی، فیما يجب الامساک، مسئله ۲۱؛ راهنمای فتاوا، ص ۳۲، مسئله ۱۱۹؛ سیدعلیسیستانی، المسائل المنتخبه، مسئله ۴۹۹.

بنا بر احتیاط واجب، روزه باطل می شود (مقام معظم رهبری و آیات عظام سیستانی و مکارم).

نقل حدیث ۱۳۱. اگر شخص روزه دار دروغ بودن یا راست بودن حدیثی را نداند، آیا جایز است نقل کند؟ (۱)

نقل روایاتی که در کتب آمده است و انسان نمی داند که دروغ باشد، اشکال ندارد؛ هر چند احتیاط آن است که آن ها را با نسبت به آن کتاب نقل کند (مقام معظم رهبری).

بنا بر احتیاط واجب، باید به طور نقل بگوید؛ لکن اگر خودش هم بدون نقل بگوید، روزه اش باطل نمی شود (حضرت امام و آیت الله فاضل).

بنا بر احتیاط واجب باید به طور نقل بگوید (آیات عظام خویی، اراکی، گلپایگانی، تبریزی، وحید، صافی و نوری).

بنا بر احتیاط واجب، باید به طور نقل بگوید؛ لکن اگر خودش هم بدون نقل بگوید، روزه اش باطل نمی شود؛ مگر واقعاً کذب باشد (آیت الله سیستانی).

باید به نحو نقل و خبر بگوید (آیت الله مکارم).

غلط خواندن قرآن ۱۳۲. آیا کسی که قرآن کریم را غلط می خواند یا بعضی کلمات قرآن کریم را اشتباه تلفظ می کند، جایز است در حال روزه قرآن بخواند؟ (۲)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۹۷؛ وحید، توضیح المسائل، ۱۶۰۵؛ راهنمای فتاوا، ص ۳۱، مسئله ۱۲۰.

۲- استفتائات امام، ج ۱، ص ۳۰۹، سؤال ۱۸؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۵۴۸؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۲۸۵۷؛ استفتای کتبی خصوصی از آیت الله سیستانی؛ المسائل الممتنخبه، مسئله ۵۰۰؛ گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۲۶۴، سؤال ۱۰.

اگر غلط خواندن موجب تغییر معنا شود و آن معنای غلط را بخواهد نسبت به خدا رسول دهد، حرام است و موجب بطلان روزه می شود (حضرت امام).

بلی، می تواند بدون آنکه قصد حکایت از قرآن مُتَزَل (۱) را داشته باشد، قرآن بخواند و در این صورت روخوانی یا از حفظ خواندن قرآن، هرچند بعضی کلمات را اشتباه بگوید، موجب بطلان روزه نمی شود (آیات عظام فاضل، بهجت و سیستانی).

اگر کلمه ای را که غلط می خواند، گمانش بر این است که صحیح آن کلمه همان گونه است، روزه اش صحیح است (آیت الله گلپایگانی).

هفتمین مفطر: رساندن عمدی غبار به حلق

۱۳۳. آیا هر گرد و غباری که به حلق برسد، روزه باطل می شود؟ (۲)

فرورفتن غبار به حلق، بی اختیار یا از روی فراموشی، روزه را باطل نمی کند؛ اگرچه خیلی غلیظ باشد؛ ولی اگر شخص روزه دار عمداً گرد و غباری را به حلقش برساند:

الف. غبار غلیظ است:

روزه باطل می شود (حضرت امام و آیات عظام فاضل، بهجت، گلپایگانی، تبریزی، صافی و

۱- قرآن نازل شده از طرف خداوند متعال بر پیامبرش (علیه السلام).

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۰۳ و ۱۶۰۷؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۱۱ و ۱۶۱۵؛ راهنمای فتاوا، ص ۳۱، مسئله ۱۲۱؛ عروه الوثقی، فی ما يجب الامساک، مورد السادس؛ وسیله النجاه، مسئله ۱۱۰۴؛ خویو تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، بعد از مسئله ۹۷۴، مورد السادس.

نوری).

بنا بر احتیاط واجب روزه باطل می شود (مقام معظم رهبری و آیات عظام خویی، اراکی و وحید).

اگر عرفاً به آن خوردن بگویند، روزه باطل می شود و در غیر این صورت، بنا بر احتیاط واجب، روزه باطل می شود (آیت الله سیستانی).

روزه صحیح است؛ مگر آنکه در حلق تبدیل به گل شود و فرو رود که در این صورت روزه باطل می شود (آیت الله مکارم).

روزه صحیح است؛ مگر آنکه به قدری غلیظ باشد که به فرو بردن آن عرفاً خوردن بگویند که در این صورت بنا بر احتیاط واجب، روزه باطل می شود (آیت الله زنجانی).

ب. غبار غلیظ نیست:

بنا بر احتیاط واجب، به حلق نرساند (آیات عظام خویی، اراکی، وحید، گلپایگانی، تبریزی، صافی و نوری).

اشکال ندارد (حضرت امام و آیات عظام بهجت، فاضل، سیستانی، مکارم و زنجانی).

شغل هایی که در آن ها گرد و غبار غلیظ وجود دارد مسئله: کسی که در کار روزانه قدرت دوری از رسیدن غبار به حلق را ندارد، با توجه به اینکه رزق او بستگی به این کار دارد، برخی از مراجع مثل حضرت امام می فرمایند: «اگر ممکن نیست و حتماً گرد و غبار غلیظ به حلق فرو می رود و

باید کار کنند، معذورند و باید به همان حال روزه را بگیرند و بعد قضا نمایند؛ ولی برخی دیگر مثل آیت الله سیستانی می فرمایند: «اگر رهاکردن آن کار در ماه مبارک رمضان، او را در عسر و حرج قرار می دهد، می تواند جلوگیری نکند و احوط اکتفای به مقدار ضرورت است و روزه را نیز بنا بر احتیاط، باید قضا کند.»^(۱)

دود سیگار و دخانیات ۱۳۴. آیا دود سیگار و تنباکو و سایر انواع دخانیات روزه را باطل می کند؟^(۲) و^(۳)

بنا بر احتیاط واجب، پرهیز کند (مشهور).

اگر به حلق برسد، جایز نیست (آیت الله نوری).

مبطل روزه است در صورت غلیظ بودن دود (آیت الله بهجت).

روزه افراد معتاد به سیگار یا سایر مواد در ذیل سؤال ۱۱ گذشت.

دود ماشین و مانند آن ۱۳۵. آیا رساندن عمدی دود غلیظ غیردخانیات، مثل دود ماشین یا آتش و مانند این ها، روزه را باطل می کند؟^(۴)

روزه باطل می شود (آیات عظام بهجت و صافی).

بنا بر احتیاط واجب، روزه باطل می شود (آیات

۱- استفتائات امام، ج ۱، ص ۳۱۰، سؤال ۲۲؛ استفتای کتبی خصوصی از آیت الله سیستانی.

۲- توجه: تظاهر به روزه خواری جایز نیست؛ اگرچه شخص عذر داشته باشد.

۳- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۰۵؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۱۳؛ استفتائات موجود در سایت آیت الله وحید؛

استفتائات موجود در سایت مقام معظم رهبری؛ نوری، هزارویک مسئله فقهی، ج ۲، ص ۷۵، سؤال ۲۴۳.

۴- استفتائات کتبی از مراجع عظام.

عظام مکارم و تبریزی).

مانعی ندارد (آیات عظام فاضل و سیستانی).

بخار آب ۱۳۶. آیا رفتن به حمام و سونا و مانند آن، روزه را باطل می کند؟ (۱)

بخار آب چه رقیق باشد و چه غلیظ باشد، مطلقاً مبطل روزه نیست؛ مگر در دهان تبدیل به آب شود و شخص، آن را فرو دهد (حضرت امام و آیات عظام نوری و سیستانی).

بخار آب چنانچه رقیق باشد، اشکال ندارد؛ ولی بنا بر احتیاط واجب، از بخار آب غلیظ پرهیز شود (آیات عظام گلپایگانی، خویی، اراکی، فاضل، تبریزی، مکارم و وحید).

فرورفتن غبار یا دود یا بخار یا مانند این ها در اثر مواظب نبودن ۱۳۷. اگر شخص روزه دار مواظب نکند و غبار و یا مانند این ها وارد حلقش بشود، روزه اش چه حکمی دارد؟ (۲)

اگر اطمینان داشته به حلق نمی رسد، روزه اش صحیح است (آیات عظام گلپایگانی، اراکی، فاضل، صافی، نوری و زنجانی).

اگر اطمینان یا گمان داشته به حلق نمی رسد، روزه اش صحیح است (آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی، وحید و مکارم).

۱- عروه الوثقی، فی المفطرات، السادس؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۰۵؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۱۳.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۰۶؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۱۴؛ عروه الوثقی؛ تحریر الوسیله؛ وسیله النجاه، فصل فیما یجب الامساک، الثامن.

اگر خیال می کرده به حلق نمی رسد، روزه اش صحیح است (حضرت امام و آیت الله بهجت).

عطر و ادکلن ۱۳۸. استعمال عطر یا بو کردن گیاهان خوش بو برای روزه دار چه حکمی دارد؟ (۱)

الف. گیاهان خوش بو: بو کردن آن ها به خصوص نرگس کراحت دارد (تمام مراجع عظام تقلید).

ب. عطر: عطر زدن اشکالی ندارد (حضرت امام و مقام معظم رهبری و آیات عظام گلپایگانی، فاضل، سیستانی، بهجت، صافی و تبریزی). (۲)

سالبوتامبول (داروی تنگی نفس) ۱۳۹. آیا داروی سالبوتامبول و مانند آن، افشردۀ مبتلایان به آسم (تنگی نفس) که دارو را به صورت گاز یا پودر به ریۀ آن ها می رساند، موجب بطلان روزه است؟ (۳)

در صورتی که روزه گرفتن بدون استعمال آن ممکن نیست یا مشقت دارد، جایز است از آن استفاده کند؛ لکن احتیاط آن است که مبطل دیگری انجام ندهد و در صورت تمکن، بدون استفاده از آن، روزه ها را قضا نماید (مقام معظم رهبری).

۱- عروه الوثقی، فصل ۵، السادس مما یکره للصائم؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۵۷؛ هدایه العباد، مسئله ۱۳۱۵؛ صافی، هدایه العباد، مسئله ۱۳۱۴؛ تبریزی، استفتائات جدید، ج ۱، سؤال ۶۸۹. فاضل، جامع المسائل، ج ۳، سؤال ۶۳۵؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۲۹۴۱؛ سایت آیت الله سیستانی و مقام معظم رهبری.

۲- برخی از مراجع مثل مقام معظم رهبری و آیات عظام تبریزی تصریح می کنند که عطر زدن مستحب است و برخید دیگر مثل آیت الله بهجت تصریح می کنند که اگر بوی آن خیلی غلیظ است، اولی ترک است.

۳- صراط النجاه، ج ۱، ص ۱۳۷، سؤال ۳۵۰؛ آیت الله تبریزیدر جواب سؤالی دیگر به طور مطلق می فرماید: «استفاده از اسپری جهت معالجه، موجب بطلان روزه نمی شود.»

داروی نام برده در فرض سؤال (دارو به صورت پودر گاز از دهان به ریه ها می رسد) که بر استعمال آن اکل و شرب صدق نمی کند، مبطل روزه نیست (آیت الله فاضل).

با اکتفا به مقدار ضرورت، روزه اش صحیح است (آیت الله نوری).

اگر به صورت گاز رقیق وارد بدن می شود، مانعی ندارد و روزه اش صحیح است (آیات عظام مکارم و تبریزی).

اگر دارو را فقط وارد ریه کند، روزه را باطل نمی کند (آیت الله سیستانی).

چنانچه ناچار از استفاده آن در روز باشد، اشکال ندارد و روزه را بگیرد؛ ولکن اگر قبل از حلول ماه مبارک رمضان بعد، عارضه اش برطرف شد، بنا بر احتیاط، قضای روزه ها را نیز بگیرد و اگر عارضه تا ماه رمضان بعد ادامه یافت، بنا بر احتیاط، برای هر روز، یک چارک طعام مانند گندم یا جو به عنوان کفاره به فقیر غیرسید بدهد و دیگر قضا ندارد (آیت الله صافی).

هشتمین مفطر: فروبردن سر در آب

۱۴۰. آیا زیر آب بردن تمام سر در استخر و مانند آن، روزه را باطل می کند؟ (۱)

باطل کننده است (آیات عظام خوئی، بهجت و وحید).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۰۸؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۱۶؛ عروه الوثقی، فصلیما يجب الامساک، مسئله ۳۱.

بنا بر احتیاط باطل کننده است (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، تبریزی، صافی، فاضل و مکارم).

مبطل نیست؛ ولی حرام است (آیت الله زنجانی).

مبطل نیست؛ ولی کراهت شدید دارد (آیت الله سیستانی).

غواصی ۱۴۱. غواصی با کلاه و مانند آن در زیر آب، برای روزه چه حکمی دارد؟ (۱)

الف. سر را در محفظه ای قرار دهد و زیر آب کند، اشکال ندارد (حضرت امام و مقام معظم رهبری و آیات عظام خویی، گلپایگانی، صافی، فاضل، مکارم، نوری، بهجت، سیستانی، زنجانی و وحید).

ب. سر را آغشته به چیزی کند یا با چیزی بپوشاند که به سر چسبیده است:

اگر لباس به سر او چسبیده باشد، صحت روزه اش محل اشکال است و بنا بر احتیاط وجوبی، قضای آن لازم است (مقام معظم رهبری).

در حالی که مانع و حائل غلیظی دور سر را فرا گرفته و یا سر به چیزی آغشته شده که مانع از رسیدن آب به آن باشد و یا مثلاً عینک شنا بزند، در این صورت فرو بردن تمام سر در آب، بنا بر اظهر روزه را باطل نمی کند (آیت الله بهجت).

رفتن زیر آب با کلاه غواصی که سر در آب قرار نمی گیرد، اشکال ندارد و روزه صحیح است؛

۱- عروه الوثقی، فصلی المفطرات، السابع، مسئله ۳۱؛ صافی، جامع الأحکام، ج ۱، ص ۱۳۴؛ استفتائات کتبی از مراجع تقلید.

اما با عینک شنا، چون قرار گرفتن سر در زیر آب صدق می کند، به احتیاط واجب، روزه باطل می شود (آیت الله فاضل).

اگر مثل پلاستیک باشد، کافی نیست و روزه اشکال دارد؛ اما مثلاً غواصان اگر سر خود را در کلاهک پنهان کنند و با آن زیر آب روند، روزه آن ها صحیح است (آیت الله مکارم).

در صورتی که سر در شیشه بزرگ قرار بگیرد، سپس وارد آب شود، روزه اش باطل نمی شود؛ ولی اگر با اشیایی مانند عینک و کلاه که بعضی از قسمت های سر را می پوشانند، اگر زیر آب برود، روزه اش باطل می شود (آیت الله نوری).

زیر آب رفتن با لباس غواصی بنا بر احتیاط واجب، مبطل صوم است؛ ولی اگر شخص داخل زیردریایی که شبیه اتاق است و ملاصق بدن نیست، زیر آب برود، روزه باطل نمی شود و نسبت به نماز، کسی که با لباس غواصی زیر آب است، اگر نمی تواند خارج شود و نماز بخواند و یا وقت تنگ است، با همان حال مقداری که می تواند، قرائت و سایر اذکار را بخواند و رکوع و سجود را به ایما و اشاره انجام دهد و به احتیاط واجب، بعد هم قضای آن نماز را بخواند (آیت الله صافی).

اشکال ندارد (آیات عظام سیستانی و زنجانی).

فروبردن تمام سر در غیر آب مطلق ۱۴۲. آیا فروبردن تمام سر در غیر آب مطلق از سایر مایعات و آب های مضاف، روزه را باطل می کند؟ (۱)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۱۲؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۲۰؛ سیستانی، منهاج الصالحین، مسئله ۹۸۳.

اشکال ندارد (آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی و زنجانی).

بنا بر احتیاط واجب، اشکال دارد (آیت الله مکارم).

در سایر مایعات اشکال ندارد؛ ولی در آب های مضاف و گلاب، بنا بر احتیاط واجب، این کار را نکنند (آیات عظام گلپایگانی، اراکی، بهجت، فاضل، صافی و نوری).

در سایر مایعات و آب های مضاف اشکال ندارد؛ ولی در گلاب، بنا بر احتیاط واجب، این کار را نکنند (آیات عظام امام و وحید).

فروبردن سر در آب به قصد غسل ۱۴۳. فروبردن تمام سر در زیر آب به قصد غسل برای شخص روزه دار در ماه مبارک رمضان چه حکمی دارد؟^(۱)

غسل و روزه باطل است (آیات عظام خویی، اراکی، امام، گلپایگانی، صافی، تبریزی و وحید).

بنا بر احتیاط واجب، دوباره غسل کند و روزه آن روز را به قصد قربت مطلقه تمام نماید و قضای آن را نیز به جا آورد (آیات عظام فاضل، مکارم و نوری).

غسل و روزه، هر دو صحیح است (آیت الله سیستانی).

غسل و روزه، هر دو صحیح است؛ ولی معصیت کرده است (آیت الله زنجانی).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۱۷؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۲۵.

نهمین مفطر: اماله کردن (شیاف مایع).

۱۴۴. آیا شیاف مایع روزه را باطل می کند؟ (۱)

اماله کردن با چیز روان، اگرچه از روی ناچاری و برای معالجه باشد، روزه را باطل می کند (تمام مراجع عظام تقلید).

استعمال شیاف جامد ۱۴۵. آیا روزه دار می تواند در روز، شیاف جامد استعمال کند؟ (۲)

شیاف جامد اشکال ندارد (آیات عظام خویی، گلپایگانی، بهجت، سیستانی و وحید).

احتیاط واجب آن است که از استعمال شیاف هایی که برای کیف کردن است، مثل شیاف تریاک یا برای تغذیه است، خودداری کند (حضرت امام).

احتیاط واجب آن است که از استعمال شیاف هایی که برای تغذیه است، خودداری کند (آیت الله مکارم).

استعمال شیاف های غیرروان که برای معالجه است، اشکال ندارد و احتیاط مستحب است که از استعمال آن ها نیز خودداری کند. استعمال شیاف هایی که برای معالجه است، اشکال ندارد (آیات عظام اراکی، فاضل و نوری).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۴۵؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۵۳.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۴۵؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۵۳؛ عروها لوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، ذیل مسئله ۶۶، التاسع؛ خویی و وحید و تبریزی، منهاج الصالحین، ذیل مسئله ۹۹۸، التاسع؛ وسیله النجاه، مسئله ۱۱۰۵.

استعمال شیاف مشکوک بین جامد یا مایع ۱۴۶. آیا روزه دار می تواند در حال روزه، شیافی که شک دارد جامد است یا مایع، استعمال کند؟ (۱)

اگر مشکوک بین جامد معالجه ای و مایع است، اشکال ندارد؛ و الا احتیاط واجب اجتناب کند (حضرت امام).

احتیاط واجب اجتناب کند (آیات عظام گلپایگانی و فاضل).

اشکال ندارد (آیات عظام خویی، سیستانی و مکارم).

داخل کردن آب در قبل یا دبر ۱۴۷. آیا داخل کردن آب در قبل یا دبر برای تنظیف یا مداوا روزه را باطل می کند؟ (۲)

اگر اماله صدق نماید، جایز نیست و باعث باطل شدن روزه می گردد (مقام معظم رهبری).

در صورت تنقیه با آب از راه مقعد اگر آب به جوف او برسد، روزه باطل می شود (آیت الله سیستانی).

شستن داخل دبر به مقدار متعارف برای تطهیر نجاست اشکال ندارد؛ اما اگر آب داخل دبر شود و آب تا درون شکم و روده ها برسد و صدق احتقان کند، روزه باطل می شود؛ اما اگر داخل دبر صدق کند، ولی به درون شکم نرسد و صدق احتقان نکند، به احتیاط واجب روزه اش باطل می شود (آیت الله فاضل).

داخل کردن آب در قبل یا دبر برای تنظیف

۱- عروه الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنه، مسئله ۶۸.

۲- استفتای کتبی خصوصی از مراجع؛ صراط النجاه، المحشی للخنوی، ج ۱، ص ۱۳۶، سؤال ۳۴۷ و ۳۴۸.

یا مداوا یا غیر این ها روزه را باطل می کند (آیت الله خوئی).

داخل کردن آب در قبل برای تنظیف یا مداوا یا غیر این ها، بنا بر احتیاط واجب روزه را باطل می کند (آیت الله تبریزی).

دهمین مفطر: قی کردن

۱۴۸. آیا قی کردن روزه را باطل می کند؟ (۱)

چنانچه قی کردن عمدی باشد، اگرچه به واسطه مرض و مانند آن ناچار باشد، روزه اش باطل می شود و اگر سهواً یا بی اختیار قی کند، روزه اش باطل نمی شود (تمام مراجع عظام تقلید).

۱۴۹. اگر روزه دار در شب چیزی بخورد که می داند به واسطه خوردن آن، در روز بی اختیار قی می کند، آیا روزه اش صحیح می باشد؟ (۲)

احتیاط واجب آن است که روزه آن روز را قضا نماید (مشهور).

روزه اش صحیح است؛ گرچه احتیاط مستحب آن است که روزه آن روز را قضا نماید (آیات عظام زنجانی، سیستانی و مکارم).

آروغ زدن ۱۵۰. اگر یقین داشته باشد که به واسطه آروغ زدن چیزی از گلو بیرون می آید، آیا آروغ زدن جایز

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۴۶؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۵۴.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۴۷؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۵۵.

است؟ (۱)

نباید آروغ بزند؛ ولی اگر یقین نداشته باشد، اشکال ندارد (حضرت امام و آیات عظام فاضل، بهجت، نوری و مکارم).

بنا بر احتیاط واجب، نباید آروغ بزند؛ ولی اگر یقین نداشته باشد، اشکال ندارد (آیات عظام وحید، تبریزی و خوبی).

اگر به گونه ای باشد که به آن قی کردن گویند، نباید آروغ بزند (آیت الله زنجانی).

اگر به گونه ای باشد که به آن قی کردن گویند، بنا بر احتیاط واجب، نباید آروغ بزند (آیت الله سیستانی).

نباید آروغ بزند و اگر احتمال هم بدهد، بنا بر احتیاط واجب نباید آروغ بزند (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

۱۵۱. اگر شخص روزه دار آروغ بزند و بدون اختیار چیزی در گلو یا دهانش بیاید، وظیفه اش چیست؟ (۲)

باید آن را بیرون بریزد و چنانچه بی اختیار فرو رود، روزه اش صحیح است (تمام مراجع عظام تقلید).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۵۱؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۵۹.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۵۲؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۶۰.

ص: ۱۳۷

فصل پنجم احکام روزه قضا

اشاره

جایی که قضا و کفاره هیچ کدام واجب نیست

۱۵۲. روزه های فوت شده چه کسانی قضا و کفاره ندارد؟

۱. دیوانه ای که تمام روز دیوانه باشد. فرقی نمی کند دیوانگی آن قهری باشد یا به فعل خودش باشد. در فعل خودش نیز فرق نمی کند بر وجه حرام باشد یا بر وجه جواز باشد. (۱)

۲. بیهوشی که تمام روز بیهوش باشد. فرقی نمی کند چه قبل از بیهوش شدن نیت روزه داشته و چه نداشته باشد. (۲)

۳. کافری که تمام روز در کفر خود باقی باشد. (۳)

۴. نابالغ نسبت به روزه های ایام کودکی اش. (۴)

۵. حائض یا نفسا یا کسی که مریض است، اگر در همان ماه رمضان (۵) بمیرد. (۶)

۶. مریضی که روزه ها را به خاطر مریضی نگرفته

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۹۴؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۰۲؛ عروه الوثقی، فصل فی شرائط وجوب الصوم.
 ۲- عروه الوثقی، فصل فی شرائط وجوب الصوم و فصل فی احکام القضاء، قبل از مسئله ۱؛ خویو تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، مسئله ۱۰۴۹.

۳- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۹۵؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۰۳.

۴- عروه الوثقی، فصل فی شرائط وجوب الصوم و فصل فی احکام القضاء، قبل از مسئله ۱.

۵- برخی از مراجع مثل آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی و وحید در ادامه فرموده اند: «اگر بعد از ماه رمضان قبل از تمکن از به جا آوردن روزه بمیرد، باز هم قضا واجب نیست.»

۶- عروه الوثقی، فصل فی احکام القضاء، مسئله ۱۲ و برداشت از مسئله ۱۹؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۰۲؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۱۰؛ خویو تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، مسئله ۱۰۴۹.

است و مرضش تا ماه رمضان سال بعد طول کشیده است. البته مشهور فقها در این صورت، فدیة را واجب می دانند. تفصیل مسئله در جواب سؤال ۱۶۴ می آید.

۷. کسی که مرضی دارد که زیاد تشنه می شود و نمی تواند تشنگی را تحمل کند یا برای او مشقت دارد. این مسئله اختلافی است. تفصیل مسئله در جواب سؤال ۲۵ و ۲۴ آمده است.

۸. سالمندی که نمی تواند روزه بگیرد یا روزه گرفتن برایش مشقت داشته باشد. البته در این صورت، فدیة واجب است. این مسئله اختلافی است. تفصیل مسئله در جواب سؤال ۲۲ و ۲۳ آمده است.

۹. دختر بچه هایی که به خاطر ضعف بنیه نمی توانند روزه بگیرند و تا سال بعد هم نمی توانند قضای آن را بگیرند. این مسئله اختلافی است. تفصیل مسئله در جواب سؤال ۹ تا ۱۱ آمده است.

۱۰. روزه هایی را که فرد مخالف، مطابق با مذهب خویش انجام داده است یا مطابق مذهب تشیع با فرض حصول قصد قربت به جا آورده است، بعد از آنکه شیعه دوازده امامی گردید، لازم نیست قضا نماید. تفصیل مسئله در جواب سؤال ۲۹ آمده است.

۱۱. امور دیگر که در کتب مفصل فقهی ذکر شده است.

مفطراتی که فقط موجب ثبوت قضا می شوند و کفارہ ندارند

۱۵۳. کدام موارد فقط موجب ثبوت قضا می شوند و کفارہ آور نیستند؟(۱)

۱. قی کردن عمدی، طبق نظر برخی مراجع که تفصیل آن در جواب سؤال ۱۵۴ می آید.

۲. خواب ماندن جنب. تفصیل آن در جواب سؤال ۱۱۷ ذکر شد.

۳. کسی که مفطری را انجام ندهد، ولی نیت روزه نکند و یا قصد کند که روزه نباشد و یا ریائاً روزه بگیرد. تفصیل آن در جواب سؤال ۶۰ و ۱۵۵ آمده است.

۴. کسی که مفطری را انجام ندهد، ولی قصد کند کاری که روزه را باطل می کند، انجام دهد. این مسئله اختلافی است. تفصیل آن در جواب سؤال ۶۱ ذکر شد.

۵. کسی که غسل جنابت را فراموش کند و بعد اذان صبح یا در بین روز یا بعد از چند روز متوجه شود. تفصیل آن در جواب سؤال ۱۰۷ ذکر شد.

۶. کسی که شک در صبح بودن داشته و مفطری را انجام داده و بعد فهمیده صبح بوده. تفصیل آن در جواب سؤال ۱۵۶ تا ۱۵۹ می آید.

۷. کسی که به واسطه تاریکی هوا مفطری انجام داده و بعد فهمیده مغرب نبوده. تفصیل آن در جواب سؤال ۱۶۱ و ۱۶۲ می آید.

۸. کسی که جهت مضمضه برای غیروضو، آب در

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۸۸؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۹۶؛ عروه الوثقی، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الكفارہ؛ سیستانی، المسائل المتخبه، مسئله ۵۱۵ تا ۵۱۷.

دهان کرده و بی اختیار فرو رفته است. تفصیل آن در جواب سؤال ۷۸ آمده است.

۹. کسی که به سبب اکراه افطار کرده است. تفصیل آن در جواب سؤال ۹۲ آمده است.

۱۰. کسی که به سبب تقيه افطار کرده است. تفصیل آن در جواب سؤال ۱۶۳ می آید.

۱۱. کسی که منی از او بدون قصد خارج شده. تفصیل آن در جواب سؤال ۹۴ و ۹۵ آمده است.

۱۲. کسی که روزه هایش را به خاطر عذری مثل سفر یا حیض و نفاس یا مرضی نگرفته است؛ به خلاف استحاضه که اگر عمداً نگیرد، كفاره هم باید بدهد. تفصیل آن در جواب سؤال ۱۲۶ و ۱۶۴ و ۱۶۵ می آید.

موارد دیگر که در کتب مفصل فقهی ذکر شده است.

نماز و روزه کسانی که در قطب و مانند آن هستند

۱۵۴. کسی که در جایی زندگی می کند که به عنوان مثال، شش ماه از سال در آنجا روز و شش ماه از سال شب است، وظیفه اش نسبت به نماز و روزه هایش چیست؟ (۱)

در تمام سال که در قطب یک روز و یک شب بیشتر نیست، بعید نیست فقط هفده رکعت نماز واجب باشد و روزه هم در آنجا ساقط است و وقت نماز ظهر زمانی است که روز به نصف خود برسد

۱- عروه الوثقی، فصل فی طرق ثبوت الهلال، مسئله ۱۰؛ خوئی و تبریزی و وحید و سیستانی، منهاج الصالحین، المستحدثات، مسئله ۵۸؛ وحید، توضیح المسائل، بخش ملحقات، مسئله ۲۹۱۳؛ گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۲۸؛ فاضل، جامع المسائل، فارسی، ج ۱، ص ۷۸؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، ص ۵۱.

و نیمه شب شرعی هم زمانی است که شب به نیمه خودش برسد (حضرت امام).

بر فرض امکان زندگی در آنجا، بنا بر قاعده، تکلیف به نماز شبانه روزی و روزه ندارند. لذا چون تفویت مصالح لزومیه می شود، در حال اختیار نمی توان در آنجا اقامت کرد؛ ولی اگر ناچار به اقامت باشد، بنا بر احتیاط، یا باید بر طبق نزدیک ترین مکان به آنجا که شب و روز عادی دارند، عمل کند یا اوقات نماز و ماه ها را با وسایلی مثل ساعت حساب کند؛ ولی این دومی عسر و حرج دارد (آیت الله بهجت).

باید هر کدام از بلاد متوسطه متعارفه را که دوست دارد، انتخاب کند و طبق اوقات آن بلد عمل کند و جایز است دوازده ساعت را روز و دوازده ساعت را شب قرار دهد و طبق آن عمل کند (آیت الله مکارم).

نسبت به نماز بنا بر احتیاط واجب، باید ملاحظه نزدیک ترین مکان به آنجا که دارای شب و روز می باشد را داشته باشد، ولو شب یا روزش خیلی کوتاه مثلاً یک ساعت باشد، و براساس اوقات شرعی آنجا نماز بخواند؛ ولی نسبت به روزه واجب است که یا در ماه مبارک رمضان به شهر دیگری برود که بتواند در آنجا روزه بگیرد، یا آنکه بعد از ماه مبارک رمضان به شهر دیگری برود که بتواند در آنجا قضای روزه ها را انجام دهد و اگر نمی تواند و از هر دو مورد عاجز است، به جای روزه، باید فدیة بدهد و مراد از فدیة، تملیک یک مد طعام مثل نان به ازای هر روز که روزه نگرفته، به فقیر

است (آیت الله سیستانی).

اگر می تواند هجرت کند به شهری که نماز و روزه را در وقت شرعی به جا آورد، واجب است هجرت کند و اگر نمی تواند هجرت کند، باید روزه را قضا کند و بنا بر احتیاط واجب، در هر ۲۴ ساعت یک بار نمازهای پنج گانه را به جا آورد و قضای آن ها را نیز بعداً انجام دهد (آیت الله وحید).

اگر می تواند هجرت کند به شهری که نماز و روزه را در وقت شرعی به جا آورد، واجب است هجرت کند و اگر نمی تواند هجرت کند، بنا بر احتیاط واجب، در هر ۲۴ ساعت یک بار نمازهای پنج گانه را به جا آورد (آیات عظام خوئی و تبریزی).

در فرض مسئله، بعید نیست در نماز و روزه در بلاد مذکوره، اقرب بلاد متعارفه به محل سکنا ملاک باشد و مکلف مخیر است در صورت اختلاف بلاد متعارفه، به هر کدام بخواهد، اخذ کند (آیت الله گلپایگانی).

ملاک را برای نماز و روزه، بلاد و شهرهای متعارفه که شب و روز آن ها تقریباً مساوی است، مثل مکه و مدینه، قرار دهد؛ یعنی نماز ظهر و عصر را بخوانند؛ شش ساعت بعد، نماز مغرب و عشا را بخوانند و یازده ساعت بعد، نماز صبح را بخواند و روزه را هم به همین ملاک بگیرد و در همین فرض می تواند ملاک را وطن و شهر خود قرار دهد؛ مثلاً اگر از تهران رفته است، با اذان ظهر تهران، نماز ظهر و عصر را بخواند و با اذان مغرب و عشا، نماز مغرب و عشا را و با اذان صبح، نماز صبح را بخواند

و روزه را نیز به همین ملاک بگیرد و درعین حال، اگر سفر به آن منطقه لزومی ندارد، به مناطقی سفر کند که بتواند عبادات خود را در اوقات شرعی انجام دهند (آیت الله فاضل).

نماز و روزه کسانی که دارای روزها یا شب های طولانی هستند

۱۵۵. اگر مکلف در شهری ساکن باشد که در هر ۲۴ ساعت، شبانه روزی دارد، هرچند روزش ۲۳ ساعت و شبش یک ساعت و یا برعکس باشد، نسبت به نماز و روزه وظیفه اش چیست؟ (۱)

مکلف باید در مورد اوقات نمازهای یومیه و روزه، همان افق محل سکونت خود را رعایت کند؛ ولی اگر روزه گرفتن بر اثر طولانی بودن روز، غیرمقدور یا حرجی باشد، ادای آن ساقط و قضای آن واجب است (حضرت امام و مقام معظم رهبری).

باید براساس اوقات شرعی آنجا نماز بخواند و روزه بگیرد (آیت الله بهجت).

نماز صبح را قبل از طلوع خورشید بخواند و نماز ظهر و عصر را در نیمه دوم روز (بعد از زوال) بخواند و نماز مغرب و عشا را بعد از غروب (مغرب) بخواند و روزه را از قبل از اذان صبح تا مغرب بگیرد؛ هرچند مقداری طولانی است و در فرضی که روز خیلی طولانی است، مثلاً ۲۳ ساعت است، اگر سفر، لزومی ندارد و ممکن است، به منطقه ای سفر کنند که شب طولانی تر باشد تا بتوانند با

۱- توضیح المسائل، محشی امام خمینی، ج ۱، ص ۴۳۹؛ سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، سؤال ۳۵۷؛ سیستانی، منهاج الصالحین، المستحدثات، مسئله ۵۸؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، ص ۱۲؛ فاضل، جامع المسائل، فارسی، ج ۱، ص ۷۸.

فاصله بیشتر بین نمازها، نماز بخواند و روزه بگیرد (آیت الله فاضل).

نسبت به نماز باید براساس اوقات شرعی آنجا نماز بخواند؛ ولی نسبت به روزه در صورت تمکن و توانایی، بر او واجب است روزه ماه رمضان را بگیرد و چنانچه به جهت طولانی بودن روز و احساس شدید گرسنگی یا تشنگی، روزه گرفتن برایش مشقت فوق العاده (حرج) دارد، بنا بر احتیاط واجب، نیت روزه بکند و هنگام اضطراب می تواند به مقدار رفع ضرورت، آب بیاشامد یا غذا بخورد و در ادامه روز بنا بر احتیاط واجب، از انجام سایر مفطرات اجتناب نماید؛ اما اگر روزه گرفتن برای او ضرر داشته و موجب مریضی وی می شود یا با روزه گرفتن، خوف ابتلا به مرض و بیماری دارد، حکم فرد مریض را دارد که روزه آن روز از او ساقط می شود و امساک از مفطرات در اثنای روز بر او واجب نیست و اگر بتواند قضای آن را به جا آورد، بر او قضای آن واجب است و اگر از گرفتن قضای آن هم عاجز است، بر او دادن فدیة واجب می باشد و مراد از فدیة، تملیک یک مد طعام مثل نان به ازای هر روز که روزه نگرفته، به فقیر است (آیت الله سیستانی).

خواب ماندن جنب

بحثش در سؤال ۱۱۷ گذشت.

مفطری انجام نداده، ولی نیت روزه نیز نکرده است

بحثش در بخش شروط صحت روزه گذشت.

فراموشی غسل جنابت بحثش

در سؤال ۱۰۷ گذشت.

با تحقیق یا بدون تحقیق در اینکه صبح شده، مفطری را انجام داده و بعد فهمیده صبح بوده

۱۵۶. اگر شخصی در ماه رمضان شك کند که صبح شده یا نه و باین حال، مفطری را انجام دهد و بعداً معلوم شود صبح بوده، روزه اش چه حکمی دارد؟(۱)

۱. بدون اینکه خودش تحقیق کند صبح شده یا نه، مفطر را انجام داده، فقط باید قضای آن روزه را بگیرد و کفاره ندارد. فرقی نمی کند قادر به تحقیق بوده یا عاجز از آن باشد؛ مثل شخص کور (تمام مراجع عظام تقلید).

۲. بعد از اینکه خودش تحقیق کرده، مفطر را انجام داده:

الف. نسبت به صبح شدن شك داشته:

قضا واجب نیست (حضرت امام و آیات عظام سیستانی و نوری).

قضا واجب است (آیات عظام خوئی، اراکی، تبریزی، وحید، مکارم و زنجانی).

احتیاط واجب قضا کند (آیات عظام گلپایگانی،

۱- عروه الوثقی، فصل فی موارد وجوب القضاء دونالکفاره؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۸۸؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۹۶ و ۱۷۰۰؛ سیستانی، المسائلالمنتخبه، مسئله ۵۱۷.

فاضل و صافی).

ب. نسبت به صبح شدن گمان داشته:

قضا بر او واجب است (مشهور).

احتیاط مستحب قضا کند (آیت الله سیستانی).

ج. نسبت به صبح نشدن گمان داشته:

قضا واجب نیست (آیات عظام حضرت امام، اراکی و سیستانی).

بنا بر احتیاط واجب قضا کند (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

اگر افق ابری باشد، قضا واجب است و چنانچه افق صاف باشد، قضا واجب نیست (آیت الله زنجانی).

د. نسبت به صبح نشدن یقین داشته:

قضا واجب نیست (حضرت امام و آیات عظام فاضل، بهجت، خویی، گلپایگانی، سیستانی، وحید، مکارم، نوری و صافی).

اگر افق ابری باشد، قضا واجب است و چنانچه افق صاف باشد، قضا واجب نیست (آیت الله زنجانی).

اعتماد به ساعت یا رادیو

۱۵۷. آیا نظر به ساعت یا اعتماد بر رادیو حکم تحقیق را دارد که اگر فرد با اعتماد بر ساعت یا رادیو سحری می خورد و بعد می فهمد که آن موقع صبح بوده، روزه اش صحیح است و قضا ندارد؟^(۱)

اگر موجب اطمینان شود، معتبر و قابل اعتماد

۱- تبریزی، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۶۸۵؛ سیستانی، رساله جوان، ص ۲۰۴؛ استفتای خصوصیکتبی از مراجع عظام تقلید؛ استفتائات جدید رهبری، سؤال ۶۷.

است؛ و گرنه معتبر و حجت نیست (مقام معظم رهبری و آیت الله بهجت).

اگر یقین به بقای شب حاصل شود، روزه اش صحیح است (آیت الله صافی).

خیر (آیات عظام تبریزی، سیستانی و نوری).

بلی (آیات عظام فاضل و مکارم).

کسی بگوید صبح نشده و انسان به گفته او، روزه را باطل کند

۱۵۸. اگر کسی بگوید که صبح نشده و انسان به گفته او روزه را باطل می کند و بعد معلوم شود صبح بوده، حکم روزه اش چیست؟

باید قضای آن روز را به جا آورد و کفاره ندارد (مشهور). (۱)

کسی بگوید صبح شده، ولی از گفته او یقین حاصل نشود

۱۵۹. اگر کسی بگوید که صبح شده و انسان به گفته او یقین نکند و یا خیال کند که شوخی می کند، و مفطری را انجام دهد و بعد معلوم شود صبح بوده، حکم روزه اش چیست؟

باید قضای آن روز را به جا آورد و کفاره واجب نیست (مشهور). (۲)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۶۸؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۹۶.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۶۸؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۹۶.

کسی بگوید مغرب شده است

۱۶۰. اگر انسان به گفته شخصی که گفته او شرعاً برایش حجت است، افطار کند و بعد معلوم شود که مغرب نبوده، روزه اش چه حکمی دارد؟ (۱)

باید قضای آن روز را به جا آورد و کفاره واجب نیست (مشهور).

اگر به گفته کس دیگری که گفته او شرعاً برایش حجت است یا به اشتباه معتقد باشد که خبر او حجت است و افطار کند، باید روزه اش را قضا نماید و کفاره ندارد (آیت الله سیستانی).

افطار به واسطه تاریکی در هوای صاف

۱۶۱. اگر شخص در هوای صاف به واسطه تاریکی هوا افطار کند و بعد معلوم شود که مغرب نبوده، حکم روزه اش چیست؟ (۲)

الف. یقین داشته که مغرب شده:

باید قضای آن روز را به جا آورد و کفاره ندارد (مشهور).

اگر به واسطه تاریکی هوا، یقین یا اطمینان داشته که مغرب شده است، قضا و کفاره، هیچ کدام واجب نیست (آیت الله بهجت). (۳)

ب. شک در مغرب شدن داشته:

باید هم قضای آن روز را به جا آورد و هم کفاره بدهد (حضرت امام و آیات عظام خویی، فاضل، گلپایگانی، صافی و سیستانی).

۱- عروه الوثقی، فی موارد وجوب القضاء، مورد السابع؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۸۸؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۹۶.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۸۸؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۹۶؛ وسیله النجاه، سؤال ۱۱۳۷.

۳- ایشان بین هوای صاف و ابری تفصیل نداده است.

باید هم قضای آن روز را به جا آورد و هم بنا بر احتیاط واجب، کفاره بدهد (آیت الله بهجت).

افطار به واسطه تاریکی در هوای ابری

۱۶۲. اگر شخص در هوای ابری به واسطه تاریکی هوا، یقین یا گمان پیدا کند که مغرب شده و افطار کند و بعد معلوم شود که مغرب نبوده، حکم روزه اش چیست؟ (۱)

قضا لازم نیست (حضرت امام و آیات عظام خوئی، گلپایگانی، صافی، فاضل، نوری و وحید).

چنانچه در هوای ابری و مانند آن به واسطه تاریکی هوا، به اعتقاد داخل شدن شب افطار کند و بعد معلوم شود که مغرب نبوده، بنا بر احتیاط واجب روزه آن روز را باید قضا کند و کفاره ندارد؛ ولی اگر قطع به دخول شب نداشته و افطار کرده، بنا بر احتیاط واجب، کفاره هم باید بدهد (آیت الله سیستانی). (۲)

فرورفتن آب در هنگام مضمضه کردن

تفصیل این مسئله در سؤال ۷۵ تا ۸۰ آمده است.

افطار به سبب اکراه تفصیل

این مسئله در سؤال ۹۲ آمده است.

-
- ۱- عروه الوثقی، فی موارد وجوب القضاء، مورد الثامن؛ خوئی و تبریزی و وحید و سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، مسئله ۱۰۲۳، الخامس؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۸۸؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۹۶؛ وسیله النجاه، سؤال ۱۱۳۷.
  - ۲- بل الاحوط انلم یکن الاقوی وجوب الکفاره فیه ایضا اذا لم یکنقاعا بدخوله.

افطار به سبب تقیه

۱۶۳. اگر کسی از جهت تقیه افطار کند، حکم روزه اش چیست؟ (۱)

اگر مفطری را که به خاطر تقیه انجام می دهد، از نظر فقه آن ها مفطر نباشد یا به خاطر تقیه قبل از مغرب افطار کند یا مفتی های سنی در روز یوم الشک طبق موازین خودشان عید اعلام کنند و شخص به خاطر تقیه افطار کند و بعد هم مشخص نشود در واقع عید بوده یا نه، در این سه مورد، روزه شخص صحیح است و در غیر این سه مورد، فقط قضا لازم است (حضرت امام).

اگر از موارد تقیه باشد، افطار جایز است؛ ولی روزه آن روز، قضا دارد (مقام معظم رهبری).

قضا فقط لازم است (آیات عظام خویی، تبریزی، وحید، صافی و زنجانی).

اگر مورد تقیه، خوردن یا آشامیدن یا جماع باشد، قضا لازم است و در غیر آن ها بنا بر احتیاط واجب، قضا کند؛ ولی در هر صورت، کفاره ندارد (آیت الله سیستانی).

اگر مفطری را که به خاطر تقیه انجام می دهد، از نظر فقه آن ها منافی روزه نباشد، روزه اش صحیح است؛ و الا فقط قضا لازم است (آیت الله مکارم).

اگر مفطری را که به خاطر تقیه انجام می دهد، از نظر فقه آن ها مفطر نباشد، بنا بر احتیاط واجب، روزه را تمام کند و قضای آن را نیز بگیرد (آیت الله گلپایگانی).

۱- عروه الوثقی، فصل فی اعتبار العمد و الاختیار، مسئله ۲؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۸۸ و فصل فی کفاره الصوم؛ منهاج الصالحین، مسئله ۱۰۰۵؛ سایتو نرم افزار رهبری.

خروج منی بدون قصد

تفصیل این مسئله در سؤال ۹۴ و ۹۵ آمده است.

افطار به سبب حیض یا نفاس

تفصیل آن در سؤال ۳۵ و ۳۶ و بند پنجم سؤال ۱۵۲ آمده است.

روزه زن مستحاضه

تفصیل آن در سؤال ۱۲۶ آمده است.

افطار به علت بیماری

۱۶۴. اگر شخصی به سبب بیماری روزه نگیرد، وظیفه اش چیست؟

الف. پیش از تمام شدن ماه رمضان بمیرد، (۱) قضا واجب نیست و کفاره هم ندارد (تمام مراجع عظام تقلید).

ب. مرض او تا ماه رمضان سال بعد طول بکشد، (۲) قضا واجب نیست و باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد (تمام مراجع عظام تقلید).

ج. بعد از ماه رمضان مرض او برطرف شده؛ ولی عذر دیگری مثل سفر پیدا کند که نتواند تا ماه رمضان جدید، قضای روزه هایی را که نگرفته، به جا آورد: (۳)

باید روزه هایی را که نگرفته، قضا کند و بنا بر

۱- عروه الوثقی، فصل فی احکام القضاء، مسئله ۱۲؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۰۲؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۱۰.

۲- عروه الوثقی، فصل فی احکام القضاء، مسئله ۱۳؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۰۳؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۱۱.

۳- عروه الوثقی، فصل فی احکام القضاء، مسئله ۱۳؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۰۴؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۱۲.

احتیاط واجب، برای هر روز یک مد طعام نیز به فقیر بدهد (آیات عظام خوبی، تبریزی، اراکی، فاضل، سیستانی، زنجانی و وحید).

باید روزه هایی را که نگرفته، قضا کند و بنا بر احتیاط مستحب، برای هر روز یک مد طعام نیز به فقیر بدهد (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی و صافی).

باید بنا بر احتیاط واجب، روزه هایی را که نگرفته، قضا کند و نیز بنا بر احتیاط واجب، برای هر روز یک مد طعام هم به فقیر بدهد (آیت الله مکارم).

د. بعد از ماه رمضان مرض او برطرف شده و تا ماه رمضان جدید، عمداً قضای روزه را نگیرد، (۱) باید روزه هایی را که نگرفته، قضا کند و همچنین برای هر روز یک مد طعام نیز به فقیر بدهد (مشهور).

افطار به علت عذری غیر از بیماری مثل سفر

۱۶۵. اگر شخصی به سبب عذری غیر از بیماری و حیض و نفاس روزه نگیرد، وظیفه اش چیست؟

الف. پیش از تمام شدن ماه رمضان بمیرد: (۲)

قضا واجب نیست (۳) و کفاره هم ندارد (مشهور).

ب. عذر او تا ماه رمضان سال بعد طول بکشد یا عذر او برطرف شده؛ ولی عذر دیگری مثل مریضی پیدا کند که نتواند تا ماه رمضان جدید،

۱- عروه الوثقی، فصل فی احکام القضاء، مسئله ۱۴؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۰۵؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۱۳.

۲- عروه الوثقی، فصل فی احکام القضاء، مسئله ۱۲؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۰۲؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۱۰.

۳- این حکم در قضای روزه پدر یا مادر در خصوص فرزندان بزرگ تر در برخی از احکام، اختلافی است که در سؤال ۱۷۸، قسمت دوم، می آید.

قضای روزه هایی را که نگرفته، به جا آورد: (۱)

باید روزه هایی را که نگرفته، قضا کند و بنا بر احتیاط واجب، برای هر روز یک مد طعام نیز به فقیر بدهد (آیات عظام خوبی، تبریزی، اراکی، فاضل، سیستانی، زنجانی و وحید).

باید روزه هایی را که نگرفته، قضا کند و بنا بر احتیاط مستحب، برای هر روز یک مد طعام نیز به فقیر بدهد (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی و صافی).

باید بنا بر احتیاط واجب، روزه هایی را که نگرفته، قضا کند و نیز بنا بر احتیاط واجب، برای هر روز یک مد طعام هم به فقیر بدهد (آیت الله مکارم).

ج. بعد از ماه رمضان عذر او برطرف شده و تا ماه رمضان جدید، عمداً قضای روزه را نگیرد، (۲) باید روزه هایی را که نگرفته، قضا کند و همچنین برای هر روز، یک مد طعام نیز به فقیر بدهد (مشهور).

عدم وجوب فوری روزه قضا

۱۶۷. آیا گرفتن روزه قضا واجب فوری است؟ (۳)

واجب فوری نیست؛ ولی بنا بر احتیاط واجب، تا ماه رمضان جدید تأخیر نیندازد (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی و وحید).

واجب فوری نیست؛ اگرچه احتیاط مستحب

۱- عروه الوثقی، فصل فی احکام القضاء، مسئله ۱۳؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۰۳ و ۱۷۰۴؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۱۱ و ۱۷۱۲.

۲- عروه الوثقی، فصل فی احکام القضاء، مسئله ۱۴؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۰۵؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۱۳.

۳- عروه الوثقی، فصل فی احکام القضاء، مسئله ۱۸؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۱، مسئله ۱۰۴۷.

عدم تأخیر تا ماه رمضان جدید است (آیات عظام خوئی و سیستانی).

واجب فوری نیست؛ ولی باید تا ماه رمضان جدید تأخیر نیندازد (آیات عظام فاضل و مکارم).

افطار عمدی روزه قضا

۱۶۸. آیا روزه قضای ماه رمضان که مربوط به خودمان است را می توانیم (۱) عمداً باطل کنیم؟ (۲)

الف. وقت روزه قضا تنگ نیست:

می تواند تا قبل از اذان ظهر افطار کند؛ ولی بعد زوال نمی تواند (مشهور).

اگر از شب نیت داشته باشد، نمی تواند افطار کند، حتی قبل زوال؛ ولی اگر از شب نیت نکرده باشد، می تواند تا قبل از اذان ظهر افطار کند؛ ولی بعد زوال نمی تواند (آیت الله زنجانی).

ب. وقت روزه قضا تنگ است:

۱. قبل از زوال:

نمی تواند افطار کند (آیت الله زنجانی).

بنا بر احتیاط واجب، افطار نکند (آیت الله وحید).

بهتر است افطار نکند (آیات عظام خوئی و سیستانی).

۲. بعد از زوال:

نمی تواند افطار کند (تمام مراجع عظام تقلید).

۱- آنچه بیان شد، در صورتی است که انجام روزه آنروز بر فرد به واسطه نذر و مانند آن متعین نشده باشد؛ وگرنه افطار و بازکردن روزه مطلقاً جایز نیست.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۰۰؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۰۸؛ عروها لوثقی، فصل فی احکام القضاء، مسئله ۲۷.

افطار عمدی روزه قضای استیجاری

۱۶۹. آیا روزه قضای استیجاری را می توانیم عمداً (۱) باطل کنیم؟ (۲)

الف. قبل از زوال:

بلی، می توانیم (تمام مراجع عظام تقلید).

ب. بعد از زوال:

بنا بر احتیاط واجب باطل نکند (حضرت امام و آیت الله فاضل).

احتیاط مستحب باطل نکند (آیات عظام گلپایگانی، خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، صافی، زنجانی و مکارم).

افطار عمدی روزه واجب موسع

مسئله: روزه واجب موسع را در قبل از زوال طبق نظر مشهور فقها می شود افطار کرد؛ ولی نسبت به بعد از زوال، برخی از مراجع مثل حضرت امام و آیات عظام خویی، فاضل و سیستانی، قائل اند که باز هم می شود عمدتاً افطار کرد؛ ولی برخی مثل آیات عظام گلپایگانی و مکارم می فرمایند بنا بر احتیاط واجب، بعد از زوال افطار نکنند. (۳)

۱- البته این در صورتی است که انجام روزه آن روز بر فرد به واسطه شرط ضمن عقد اجاره و مانند آن متعین نشده باشد؛ و گرنه افطار و باز کردن روزه مطلقاً جایز نیست؛ مثل اینکه فرد برای انجام روزه قضای متوفی اجیر شود و در ضمن عقد اجاره با او شرط شود روزه قضای میت را در روز معینی به جا آورد.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۰۱؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۰۹؛ عروه الوثقی، فصل فی احکام القضاء، مسئله ۲۷.

۳- عروه الوثقی، فصل فی احکام القضاء، مسئله ۲۷.

ترتیب به جا آوردن روزه قضا

۱۷۰. اگر شخصی از چند ماه رمضان روزه قضا دارد، کیفیت قضای روزه ها چگونه باید باشد؟ (۱)

الف. وقت رمضان آخر تنگ نیست:

قضای هر کدام را که بگیرد، مانعی ندارد (تمام مراجع عظام تقلید).

ب. وقت رمضان آخر تنگ است:

باید اول قضای رمضان آخر را بگیرد (حضرت امام و آیات عظام بهجت و زنجانی).

بنا بر احتیاط واجب، اول قضای رمضان آخر را بگیرد (آیات عظام اراکی، فاضل، وحید و مکارم).

بنا بر احتیاط مستحب، اول قضای رمضان آخر را بگیرد (آیات عظام گلپایگانی، صافی، نوری، خویی، سیستانی و تبریزی).

نکته: برخی از مراجع مثل حضرت امام و آیات عظام وحید و زنجانی تصریح کرده اند که اگر شخص در جایی که باید قضای رمضان آخر را بگیرد، عمداً نیت غیر رمضان آخر را بکند، روزه اش صحیح است و فقط کفاره تأخیر بر او واجب می شود. (۲)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۹۸؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۰۶۰.

۲- تحریر الوسیله، کتاب الصوم فی احکام القضا، مسئله ۶؛ وحید، منهاج الصالحین، مسئله ۱۰۴۷؛ توضیح المسائل مراجع، ذیل مسئله ۱۶۹۸.

معین نکردن روزه قضا

۱۷۱. اگر قضای روزه چند رمضان بر شخص واجب باشد و در نیت معین نکند روزه ای را که می گیرد، قضای کدام رمضان است، حکمش چیست؟ (۱)

قضای ماه رمضان سال آخر حساب نمی شود که کفاره تأخیر از او ساقط شود (حضرت امام و آیات عظام خوئی، تبریزی، زنجانی، نوری، صافی، اراکی و فاضل).

رعایت موالات در روزه های قضا

۱۷۲. آیا رعایت موالات در روزه های قضا لازم است؟ (۲)

خیر، بلکه مستحب است. بنابراین اگر کسی یک هفته پشت سرهم روزه ماه مبارک رمضان از او با عذر یا بدون عذر فوت شده است، به هنگام قضای آن، واجب نیست هفت روز روزه را پی در پی و در هفت روز پشت سرهم انجام شود؛ بلکه می تواند آن ها را به طور متفرق قضا نماید (مشهور).

فراموشی تعداد روزه های قضا

۱۷۳. کسی که تعداد روزه های قضایش را نمی داند، وظیفه اش چیست؟ (۳)

جایز است به مقداری که یقین دارد از او فوت شده، قضا کند و اضافه بر آن، احتیاط مستحب است (حضرت امام و مقام معظم رهبری و آیات

۱- عروه الوثقی، فصل فی احکام القضاء، مسئله ۹؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۹۹؛ وحید، منهاج، مسئله ۱۰۴۷.

۲- عروه الوثقی، فصل فی احکام القضاء، مسئله ۷.

۳- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۹۷؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۰۵؛ اجوبه الاستفتائات، مسئله ۸۱۹.

عظام مکارم، خویی، گلپایگانی، سیستانی، تبریزی و صافی).

اگر برای عذری چند روز روزه نگیرد و بعد شک کند که چه وقت عذر او برطرف شده، بنا بر احتیاط واجب، مقدار بیشتری را که احتمال می دهد روزه نگرفته، قضا نماید؛ مثلاً کسی که پیش از ماه رمضان مسافرت کرده و نمی داند پنجم ماه از سفر برگشته یا ششم، بنا بر احتیاط واجب، شش روز روزه بگیرد؛ ولی کسی که نمی داند چه وقت عذر برایش پیدا شده، می تواند مقدار کمتر را قضا نماید. مثلاً اگر در آخر ماه رمضان مسافرت کرده و بعد از ماه رمضان برگشته و نمی داند که بیست و پنجم ماه رمضان مسافرت کرده یا بیست و ششم، می تواند مقدار کمتر یعنی پنج روز را قضا کند؛ اگرچه احتیاط مستحب این است که مقدار بیشتر را قضا نماید (آیت الله وحید).

اگر در تعداد روزه هایی که نگرفته و باید قضا کند، شک دارد، باید به مقداری که یقین دارد روزه نگرفته، قضا کند. مثلاً اگر شک کند که پنج روزه قضا بر عهده اوست یا هفت روز، باید پنج روز را قضا کند. بلی، اگر زمان حدوث عذر را می داند، ولی نمی داند چند روز طول کشیده است، مثلاً می داند روز بیستم ماه بیمار شده یا به سفر رفته و نمی داند تا بیست و پنجم ماه ادامه داشته یا تا بیست و هفتم، به احتیاط واجب، باید حداکثر را قضا کند (آیت الله فاضل).

بنا بر احتیاط واجب، باید مقدار بیشتری را که

احتمال می دهد روزه نگرفته، قضا نماید. مثلاً کسی که پیش از ماه رمضان مسافرت کرده و نمی داند عصر پنجم ماه رمضان از سفر برگشته یا عصر ششم، به احتیاط واجب باید شش روز روزه بگیرد؛ ولی کسی که نمی داند چه وقت عذر برایش پیدا شده، می تواند مقدار کمتر را قضا نماید. مثلاً اگر در آخرهای ماه رمضان مسافرت کند و بعد از ماه رمضان بر گردد و نداند که شب بیست و پنجم ماه رمضان مسافرت کرده یا شب بیست و ششم، می تواند مقدار کمتر را یعنی پنج روز (با فرض کامل بودن ماه) قضا کند؛ اگرچه احتیاط مستحب آن است که مقدار بیشتر، یعنی شش روز را قضا نماید (آیت الله زنجانی).

نیت ما فی الذمه در قضای روزه

۱۷۴. یک ماه روزه گرفته ام به این نیت که اگر روزه قضا بر عهده ام باشد، قضای آن محسوب شود و اگر روزه ای بر عهده ام نیست، به قصد قربت مطلق باشد. آیا این یک ماه روزه، روزه های قضای من محسوب می شود؟

در بند چهارم جواب سؤال ۴۲ آمده است.

عدم تمکن از گرفتن روزه قضا

۱۷۵. شخصی روزه قضا داشته است و آن ها را به جا نیاورده تا اینکه ناتوان شده است و دیگر نمی تواند آن ها را به جا آورد. وظیفه اش چیست؟ (۱)

باید صبر کند تا وقتی که تمکن از قضا پیدا کند و آن ها را به جا آورد و چنانچه نشانه های مرگ

۱- عروه الوثقی، کتاب الوصیه، فصل فی معنی الوصیه، مسئله ۳.

برای او ظاهر شود و متمکن از قضا هم نباشد، واجب است وصیت کند که بعد از فوتش آن ها را به جا آورند (مشهور).

روزه های فوت شده پدر

۱۷۶. با چه شرایطی روزه های فوت شده پدر بر پسر بزرگ او واجب می شود؟

۱. ترک آن ها از روی عذر باشد؛ اما اگر عمداً ترک کرده باشد: (۱)

بر پسر بزرگ تر قضا واجب است؛ حتی اگر بنا بر احتیاط واجب، از روی طغیان بر خداوند متعال ترک کرده باشد (حضرت امام).

بنا بر احتیاط واجب قضا لازم است و اگر بر اثر طغیان بر خداوند متعال ترک کرده باشد، قضای آن ها واجب نیست؛ ولی در این صورت هم احتیاط، در قضای آن ها ترک نشود (مقام معظم رهبری).

بر پسر بزرگ تر قضا واجب است (آیات عظام اراکی و زنجانی).

بر پسر بزرگ تر قضا واجب نیست (آیات عظام سیستانی، مکارم و نوری).

تا مقداری که حرجی نباشد، واجب است قضا کند (آیت الله تبریزی).

بنا بر احتیاط واجب، قضا لازم است (آیات عظام خویی، گلپایگانی، صافی، فاضل و وحید).

۲. پدر زمان حیاتش می تواسته آن ها را قضا

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۳۹۰؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۳۹۸؛ عروها الوثقی، کتاب الصوم فصل فی احکام القضاء، مسئله ۱۹؛ راهنمای فتاوا، مسئله ۱۳۴؛ اجوبه الاستفتائات، سؤال ۵۴۷ و ۵۴۸.

کند و به جا نیاورده باشد؛ اما اگر پدر متمکن از قضا نبوده، روزه را به خاطر مریضی نگرفته، (۱) بر پسر بزرگ تر چیزی واجب نیست (حضرت امام و مقام معظم رهبری و آیات عظام خویی، مکارم، سیستانی و فاضل).

۳. روزه های فوت شده پدر مربوط به قضای ماه رمضان باشد؛ اما اگر پدر روزه واجب دیگری غیر قضای ماه رمضان که مربوط به خودش است، مثل کفاره بر گردنش باشد: (۲)

قضای آن ها نیز بر پسر بزرگ تر واجب است (حضرت امام).

قضای آن ها نیز بر پسر بزرگ تر بنا بر احتیاط واجب لازم است (آیات عظام خویی، گلپایگانی، مکارم و فاضل).

قضای آن ها بر پسر بزرگ تر واجب نیست (آیت الله سیستانی).

۴. پسر بزرگ تر هنگام فوت پدر، بالغ و عاقل باشد؛ اما اگر نابالغ یا مجنون باشد: (۳)

هرگاه بالغ یا عاقل شود، قضا بر او واجب است؛ حتی اگر پسر بزرگ تر موقع مرگ پدر، حمل در شکم مادر باشد، باز هم وقتی بالغ شد، باید قضای روزه های پدر را به جا آورد؛ اما اگر قبل از اینکه بالغ یا عاقل شود، فوت کند، وجوب

۱- عروه الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، مسئله ۱۹؛ کتاب الصلاة، فصل فی قضاء الولی، قبل از مسئله ۱؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۳۹۰؛ راهنمای فتاوا، مسئله ۱۳۴.

۲- عروه الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، مسئله ۲۶؛ عروه الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی قضاء الولی، مسئله ۱.

۳- عروه الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی قضاء الولی، مسئله ۴ و کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، مسئله ۱۹.

قضای روزه های پدر ساقط می شود و بر پسر بزرگ تر بعد از او نیز منتقل نمی شود (حضرت امام و آیات عظام خویی، گلپایگانی، فاضل و مکارم).

قضا بر آن ها واجب نیست؛ اگر چه که بالغ یا عاقل شوند (آیت الله سیستانی).

۵. پسر بزرگ تر هنگام فوت پدر ممنوع از ارث نباشد؛ اما اگر ممنوع از ارث باشد: (۱)

باز هم قضا واجب است (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی و فاضل).

قضا واجب نیست (آیات عظام خویی، سیستانی و مکارم).

۶. پدر نسبت به روزه های فوت شده اش وصیتی مبنی بر گرفتن آن ها توسط اجیر نکرده باشد؛ اما اگر وصیت به گرفتن روزه ها توسط اجیر کرده باشد: (۲)

اگر اجیر روزه ها را صحیح به جا آورد، بر پسر بزرگ تر چیزی نیست؛ و گرنه واجب است پسر بزرگ تر دوباره آن ها را به جا آورد (مشهور).

اگر وصیت نافذ باشد، مطلقاً بر پسر بزرگ تر چیزی نیست (آیت الله سیستانی).

اجیر گرفتن برای قضای نماز و عبادت های دیگر از طرف اموات، خالی از اشکال نیست؛ مگر در حج و اگر کسی بخواهد در عبادت های دیگر اجیر بگیرد، وجهی را که می پردازد، به صورت هدیه باشد و عملی که اجیر انجام می دهد، به صورت

۱- عروه الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی قضاء الولی، مسئله ۶.

۲- عروه الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، مسئله ۲۴؛ مکارم، توضیح المسائل، مسئله ۱۲۱۳؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۳۹۴؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۴۰۲.

تبرعی؛ اما به جا آوردن نماز و روزه قضا و همچنین نماز و روزه مستحبی به قصد قربت و بدون گرفتن اجرت، اشکالی ندارد (آیت الله مکارم).

۷. پسر بزرگ تر علم به اشتغال ذمه پدر نسبت به روزه ها داشته باشد یا آنکه دو نفر عادل بگویند که پدر او این مقدار روزه قضا شده دارد؛ (۱) اما اگر:

الف. پدر هنگام مرگش بگوید این مقدار روزه قضا دارم: (۲)

بنا بر احتیاط واجب، باز هم بر پسر بزرگ تر واجب است (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی و فاضل).

بر پسر بزرگ تر واجب است (آیت الله مکارم).

بر پسر بزرگ تر چیزی واجب نمی شود؛ مگر مطمئن باشد که پدرش راست می گوید (آیات عظام خویی و سیستانی).

ب. پسر بزرگ تر شک دارد که پدرش روزه قضا داشته یا نه، (۳) چیزی بر او واجب نیست (مشهور).

ج. پسر بزرگ تر بداند که پدرش روزه قضا داشته؛ ولی شک دارد که به جا آورده یا نه، (۴) بنا بر احتیاط واجب، باید قضا نماید (مشهور).

۸. پسر بزرگ تر معلوم باشد که کیست؛ اما اگر معلوم نباشد که پسر بزرگ تر کدام فرد است، قضای روزه پدر بر هیچ کدام از پسرها واجب

۱- عروه الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضا، مسئله ۲۵.

۲- عروه الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضا، مسئله ۲۵.

۳- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۳۹۱؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۳۹۹؛ عروه الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضا، مسئله ۲۳.

۴- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۳۹۲؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۴۰۰.

نیست؛ ولی احتیاط مستحب آن است که نماز او را بین خودشان قسمت کنند یا برای انجام آن قرعه بزنند (مشهور) (۱).

منظور از پسر بزرگ تر

۱۷۷. در بحث نماز و روزه قضا شده پدر یا مادر، منظور از پسر بزرگ تر چه کسی است؟

منظور بزرگ ترین پسر از لحاظ تولد، نه انعقاد نطفه در هنگام فوت پدر می باشد؛ ولو اینکه خواهرهایی بزرگ تر از خودش داشته باشد یا اینکه برادرهایی بزرگ تر از خودش داشته؛ ولی قبل از فوت پدر همه برادرها فوت کرده اند و الان در حال حاضر بزرگ ترین پسر، او می باشد (تمام مراجع عظام تقلید). (۲)

به جا آوردن روزه های پدر توسط غیر پسر بزرگ تر

۱۷۸. اگر پسر بزرگ تر برای روزه های پدر اجیر بگیرد یا کسی تبرعاً اجیر بشود و روزه های پدر را به طور صحیح به جا آورد، آیا روزه های پدر از گردن پسر بزرگ تر ساقط می شود؟ (۳)

بله، ساقط می شود (مشهور).

اجیر گرفتن برای قضای نماز و عبادت های دیگر از طرف اموات، خالی از اشکال نیست؛ مگر در حج و اگر کسی بخواهد در عبادت های دیگر اجیر بگیرد، وجهی را که می پردازد، به صورت هدیه

۱- عروه الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی قضاء الولی، مسئله ۸.

۲- عروه الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی قضاء الولی، قبل از مسئله ۱ و مسئله ۱۷ و کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، مسئله ۱۹.

۳- عروه الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، مسئله ۲۱ و ۲۲.

باشد و عملی که اجیر انجام می دهد به صورت تبرعی. اما به جا آوردن نماز و روزه قضا و همچنین نماز و روزه مستحبی به قصد قربت و بدون گرفتن اجرت اشکالی ندارد (آیت الله مکارم).

پرداخت ۷۵۰ گرم طعام به جای گرفتن روزه های پدر

۱۷۹. آیا پسر بزرگ تر می تواند بابت هر روز روزه قضا شده پدر که بر او واجب شده، ۷۵۰ گرم طعام به فقیر بدهد و دیگر خودش یا اجیر آن روزه ها را نگیرند؟ (۱)

بله، جایز است؛ هر چند از مال میت این کار را بکند. البته نسبت به پرداخت از مال میت باید ورثه راضی باشند (آیت الله سیستانی).

روزه های فوت شده مادر

۱۸۰. آیا روزه های قضای مادر نیز با شرایطی که گذشت، بر پسر بزرگ ترش واجب است؟ (۲)

بلی، واجب است (مقام معظم رهبری و آیات عظام مکارم و نوری).

بلی، بنا بر احتیاط واجب، لازم است (آیات عظام گلپایگانی، صافی، فاضل و بهجت).

خیر، لازم نیست (حضرت امام و آیات عظام سیستانی، خویی، تبریزی و وحید).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۱۲؛ عروه الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، مسئله ۱۹.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۳۹۰ و ۱۷۱۲؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۲۰ و ۱۳۹۸؛ اجوبه الاستفتائات، سؤال ۵۴۲؛ خویی و تبریزی و وحید و سیستانی، منهاج الصالحین، مسئله ۱۰۵۸؛ عروه الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی قضاء الولی، قبل از مسئله ۱ و مسئله ۴ و ۶ و کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، مسئله ۲۴ و ۲۵ و ۲۶؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۲۴۰۷؛ راهنمایفتاوا، سؤال ۱۳۴.

ص: ١٦٩

فصل ششم احكام روزۀ مسافر

اشاره

۱۸۱. آیا روزه از مسافری که نمازش شکسته است، صحیح است؟ (۱)

خیر، روزه صحیح نیست؛ مگر در چهار مورد:

۱. بدل هدی تمتع؛ (۲)

۲. بدل بدنه؛ (۳)

۳. روزه نذر (با رعایت شرایط)؛

۴. طلب حاجت.

حکم روزه طلب حاجت در مدینه برای شخص مسافر

(۴) مسافر می تواند برای خواستن حاجت، سه روز در مدینه روزه مستحبی بگیرد؛ اما آن سه روز:

بنا بر احتیاط واجب آن سه روز، روزهای چهارشنبه و پنجشنبه و جمعه باشد (حضرت امام و آیات

۱- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، الشرطالخامس و مسئله ۳؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئله ۱۱۴۲ و ۱۱۴۳.

۲- کسی که از قربانی واجب در حج تمتع ناتوان است، واجب استبه جای آن، ده روز روزه بگیرد که سه روز اول آن را باید در همانانای سفر حج روزه بگیرد؛ هرچند مسافر باشد. هفت روز باقی ماندهرا نیز پس از برگشتن به وطن به جا آورد. تفصیل احکام این مسئله در کتاب مناسک حج ذکر شده است.

۳- کسی که در مناسک حج تمتع در وقوف عرفات قبل از غروب آفتاب از سرزمین عرفات خارج شود و دوباره به عرفات برگردد، باید یک شتر کفاره بدهد و اگر نتواند این کفاره را بدهد، باید هجده روز روزه بگیرد. نیز می تواند این هجده روز را در همان حال سفر در مکه یا در راه برگشتن یا بعد از بازگشت به وطن به جا آورد. تفصیل این احکام در کتاب مناسک حج ذکر شده است.

۴- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، موردالثالث؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۱۸؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۲۶؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئله ۱۱۴۲.

عظام خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم و فاضل).

افضل آن است که آن سه روز، روزهای چهارشنبه و پنجشنبه و جمعه باشد (آیات عظام گلپایگانی، اراکی و بهجت).

۱۸۲. آیا شخص مسافری که روزه قضا دارد، می تواند در مدینه روزه طلب حاجت که در مسئله قبل گفته شد، به جا آورد؟(۱)

می تواند به جا آورد (حضرت امام و آیات عظام خویی، اراکی، فاضل و مکارم).

نمی تواند به جا آورد (آیت الله وحید).

بنا بر احتیاط واجب، نمی تواند روزه طلب حاجت بگیرد (آیت الله سیستانی).

روزه در اماکن تخییر

حکمش در سؤال ۲۰ آمده است.

حکم روزه در موارد جمع بین قصر و تمام

۱۸۳. در مواردی که از باب احتیاط، شخص در نماز وظیفه اش جمع بین قصر و تمام است، نسبت به روزه چه وظیفه ای دارد؟(۲)

بنا بر احتیاط واجب، باید جمع کند بین روزه آن روز و قضای آن (آیات عظام خویی، بهجت و سیستانی).

واجب است روزه بگیرد و گرفتن قضا واجب نیست (آیت الله تبریزی).

۱- عروه الوثقی، فی شرائط صحه الصوم، مسئله ۳؛ استفتای کتبی خصوصیا از آیت الله وحید.

۲- بر کرانه فقه، ص ۲۰۲، سؤال ۵۲۶؛ صراط النجاه، ج ۱، ص ۱۴۲، سؤال ۳۶۸؛ استفتای خصوصیکتبی از آیت الله سیستانی؛ بهجت، استفتانات، ج ۲، سؤال ۲۹۷۵.

روزه نذری در سفر

۱۸۴. آیا گرفتن روزه نذری در سفر جایز است؟ (۱)

اگر فرد نذر کند روز معینی را روزه مستحبی بگیرد، نمی تواند آن را در سفر به جا آورد؛ مگر در نیت نذر تصریح کرده باشد که روزه را در سفر انجام دهد یا در نیت نذر تصریح کرده باشد که روزه را انجام دهد؛ چه مسافر باشد چه مسافر نباشد (مشهور).

اگر در نیت نذر، تصریح کرده باشد که روزه را در سفر انجام دهد یا در نیت نذر تصریح کرده باشد که روزه را انجام دهد، چه مسافر باشد چه مسافر نباشد، بنا بر احتیاط واجب، به نیت رجائاً باید بگیرد (آیت الله بهجت).

اگر فرد نذر کند روز معینی را روزه مستحبی بگیرد، نمی تواند آن را در سفر به جا آورد. حتی اگر در نیت نذر تصریح کرده باشد که روزه را در سفر انجام دهد یا در نیت نذر تصریح کرده باشد که روزه را انجام دهد چه مسافر باشد چه مسافر نباشد، این نذر هم اشکال دارد (آیت الله مکارم).

برخی از شروط دخیل در صحت نذر روزه مستحبی در سفر

۱. شخص هنگام نذر مسافر نباشد؛ اما اگر مسافر باشد و بخواهد نذر کند تا در سفر روزه بگیرد: (۲)

۱- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، الشرط الخامس؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۱۷؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۲۵؛ بهجت، توضیح المسائل، مسئله ۱۳۵۵؛ مکارم، پیک احکام، مسئله ۱۴۴۳؛ سیدعلی خامنه ای، استفتائات جدید، سؤال ۵۹.

۲- توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ذیل مسئله ۱۷۱۷؛ فلاح زاده، احکام اعتکاف، ص ۲۳؛ استفتای خصوصی جامعه الزهراء حوزه علمیه قماز مراجع عظام تقلید، استفتائات نذر؛ استفتای خصوصی توسط اداره پاسخ گویی به سؤالات دینی آستان قدس رضوی، استفتائات اعتکاف؛ سیدعلی خامنه ای، استفتائات جدید، سؤال ۵۹؛ استفتای کتبی خصوصاً آیات الله سیستانی؛ استفتای شفاهی از دفتر آیت الله تبریزیدر قم؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، سؤال ۵۱۶؛ اراکی، استفتائات، ص ۱۵۸، مبحث نذر و عهد، سؤال ۱۰؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۵۸۴؛ نوری، هزارویک مسئله فقهی، سؤال ۲۳۱.

جایز است (آیات عظام تبریزی، سیستانی و زنجانی).

جایز است؛ ولی بنا بر احتیاط واجب، روزه را به نیت رجائاً باید بگیرد (آیت الله بهجت).

محل اشکال است (آیت الله اراکی).

صحت چنین نذری مشکل است و احتیاط در ترک است (آیت الله صافی).

جایز نیست (آیات عظام فاضل، نوری و وحید).

بنا بر احتیاط واجب، چنین نذری صحیح نیست (مقام معظم رهبری).

۲. نذر روزه برای روزه همان روز باشد؛ ولی اگر بعد از فجر صادق، نذر کند که همان روز را روزه بگیرد: (۱)

چنین نذری صحیح نیست (مقام معظم رهبری).

صحت چنین نذری محل اشکال است (آیت الله سیستانی).

۳. شخص روزه قضا نداشته باشد؛ ولی اگر روزه قضا داشته باشد و نذر کند که در سفر روز معینی را روزه مستحبی بگیرد: (۲)

نذرش صحیح است و باید در سفر در همان روز روزه بگیرد (مقام معظم رهبری).

صحت نذرش محل اشکال است (آیت الله سیستانی).

۱- سیدعلی خامنه ای، استفتائات جدید، سؤال ۵۹.

۲- سیدعلی خامنه ای، استفتائات جدید، سؤال ۶۱؛ نک: العروه الوثقی، شرائط صحه الصوم، مسئله ۳.

مسافرت رفتن در روزه نذر معین

۱۸۵. اگر شخصی در نیت نذر معین تصریح نکرده باشد که روزه را در سفر انجام دهد یا در نیت نذر تصریح نکرده باشد که روزه را انجام دهد، چه مسافر باشد، چه مسافر نباشد، آیا می تواند در آن روز به سفر برود؟ (۱)

بلی، می تواند سفر برود و اگر سفر رفت، باید قضای آن را بعداً بگیرد (حضرت امام و آیات عظام خوئی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید و صافی).

خیر، نمی تواند سفر برود و اگر اختیاریاً سفر رفت، علاوه بر قضا، کفاره شکستن نذرش را هم باید بدهد (آیات عظام گلپایگانی، اراکی و زنجانی).

بنا بر احتیاط واجب، نمی تواند سفر برود و اگر اختیاریاً سفر رفت، علاوه بر قضا، بنا بر احتیاط واجب کفاره شکستن نذرش را هم باید بدهد (آیت الله مکارم).

مسافرت قبل از ظهر

۱۸۶. اگر روزه دار قبل از ظهر مسافرت برود و موقع اذان ظهر از حد ترخص گذشته باشد، روزه اش چه حکمی دارد؟ (۲)
باطل است (مشهور).

بنا بر احتیاط واجب، نمی تواند آن روز را روزه بگیرد (آیت الله سیستانی).

اگر از شب نیت سفر داشته باطل است و اگر در

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۲۶۵۳؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۲۷۱۷.

۲- عروه الوثقی، فصل فی شرائط وجوب الصوم، مسئله ۱؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۲۱؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۲۹.

بین روز قصد سفر کند، روزه اش صحیح است (آیات عظام تبریزی و زنجانی).

اگر از شب، نیت سفر داشته، باطل است و اگر در بین روز قصد سفر کند، بنا بر احتیاط واجب، جمع کند بین اتمام و قضا (آیت الله خویی).

مسافرت بعد از ظهر

۱۸۷. اگر روزه دار بعد از ظهر به مسافرت برود، روزه اش چگونه است؟ (۱)

روزه اش صحیح است (تمام مراجع عظام تقلید).

رسیدن مسافر به وطن و محل اقامت، بعد از ظهر

۱۸۸. اگر روزه دار بعد از ظهر به وطن یا جایی که قصد ده روز دارد، برسد، روزه اش چه حکمی دارد؟ (۲)

باطل است (مشهور).

احتیاط واجب باطل است (آیت الله سیستانی).

رسیدن مسافر به وطن قبل از ظهر

۱۸۹. اگر مسافر قبل از ظهر به وطن یا جایی که قصد دارد ده روز بماند، برسد، روزه اش چگونه است؟ (۳)

اگر مبطلی انجام نداده، روزه اش صحیح است (مشهور).

اگر مبطلی انجام نداده، بنا بر احتیاط واجب،

۱- عروه الوثقی، فصل فی شرائط وجوب الصوم، مسئله ۱؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۲۱؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۲۹.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۲۳؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۳۱.

۳- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۲۲؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۳۰.

باید آن روز را روزه بگیرد (آیت الله سیستانی).

شک در رسیدن به وطن قبل از ظهر

مسئله: اگر مسافر قبل از ظهر به وطن برگردد، ولی شک کند که به اذان ظهر رسیده یا نه، برخی از مراجع مثل مقام معظم رهبری می فرمایند: «روزه اش صحیح است»؛ ولی برخی دیگر از مراجع مثل آیت الله بهجت می فرمایند: «شخص باید قبل از ظهر به شهر خودش وارد شود؛ یعنی به حدی برسد که دیگر عرفاً مسافر بر او صدق نکنند و با شک در این مطلب، بنا بر نرسیدن بگذارد و در صورت رسیدن به حد ترخص و نرسیدن به شهر، احتیاط مورد دارد.» (۱)

معیار مکانی جواز افطار روزه و عدم جواز آن برای فرد مسافر

۱۹۰. ملاک مکانی در شروع در سفر قبل از اذان ظهر یا بعد از آن و همچنین در بازگشت به وطن، نفس شهر می باشد یا حد ترخص شهر می باشد؟ (۲)

ملاک در شروع سفر قبل از اذان ظهر یا بعد از اذان ظهر، خروج از خود شهر است، نه حد ترخص آن؛ هر چند سزاوار است مراعات مقتضای احتیاط ترک نشود (آیات عظام خویی، تبریزی، وحید و سیستانی).

ملاک در شروع سفر قبل از اذان ظهر یا بعد از اذان ظهر، معلوم نیست که خود شهر باشد یا

۱- سیدعلی خامنه ای، استفتائات جدید، سؤال ۶۵؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۲۸۶۳.

۲- سیستانی و خویی و تبریزی و وحید خراسانی، منهاج الصالحین، مسئله ۱۰۳۹؛ عروه الوثقی، فصل فی شرائط وجوب الصوم، مسئله ۱؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۳۰۴۰.

حدّ ترخص آن؛ لذا اگر روزه دار قبل از ظهر از وطن یا محل اقامت خارج شود، ولی موقع اذان ظهر هنوز از حد ترخص نگذشته باشد یا مسافر در موقع برگشت به وطنش، قبل از ظهر به حد ترخص برسد، ولی بعد از ظهر وارد وطن یا جایی که محل اقامتش است، بشود، بنا بر احتیاط واجب باید جمع کند بین اتمام و قضا (آیات عظام گلپایگانی، مکارم و بهجت).

رسیدن مسافر به حد ترخص

۱۹۱. اگر روزه دار قبل از ظهر از وطن یا محل اقامت خارج شود، ولی موقع اذان ظهر هنوز از حد ترخص نگذشته باشد، روزه اش چه حکمی دارد؟ (۱)

احتیاط واجب جمع کند بین اتمام و قضا (آیات عظام گلپایگانی، اراکی و مکارم).

احتیاط مستحب جمع کند بین اتمام و قضا (آیات عظام خوئی و سیستانی).

۱۹۲. اگر مسافر در موقع برگشت به وطنش قبل از ظهر به حد ترخص برسد، ولی بعد از ظهر وارد وطن یا جایی که محل اقامتش است، بشود، حکم روزه اش چیست؟ (۲)

احتیاط مستحب جمع کند بین اتمام و قضا (آیات عظام خوئی و سیستانی).

احتیاط واجب جمع کند بین اتمام و قضا (آیات عظام گلپایگانی، مکارم و بهجت).

۱- عروه الوثقی، فصلی شرائط وجوب الصوم، مسئله ۱.

۲- عروه الوثقی، فصلی شرائط وجوب الصوم، مسئله ۱.

جهل به بطلان روزه مسافر

۱۹۳. اگر کسی نداند که روزه مسافر باطل است و در سفر روزه بگیرد، حکم روزه اش چیست؟

اگر تا آخر روز جاهل بوده و نمی دانسته که روزه مسافر باطل است، روزه اش صحیح می باشد (تمام مراجع عظام تقلید). (۱)

اگر بین روز متوجه شد، روزه اش باطل است (تمام مراجع عظام تقلید). (۲)

فراموشی بطلان روزه مسافر

۱۹۴. مسافری که فراموش کرده روزه مسافر باطل است یا فراموش کرده که مسافر است و روزه گرفته، حکم روزه اش

چیست؟ (۳)

روزه اش باطل است (مشهور).

احتیاط واجب روزه اش باطل است (مکارم).

۱- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، الأمر الخامس؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۱۹؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئله ۱۷۲۷.

۲- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، الأمر الخامس؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۱۹؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئله ۱۷۲۷.

۳- عروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم، الأمر الخامس؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۲۰؛ وحید، توضیح المسائل ، مسئله ۱۷۲۸.

ص: ۱۸۱

فصل هفتم کفاره روزه و روزه کفاره

اشاره

شروط وجوب كفاره

۱۹۵. كفارة روزه با چه شرايطى واجب مى شود؟ (۱)

مفطرات عمدى و اختيارى انجام شوند، نه ازروى اجبار و اكراه (تمام مراجع عظام تقليد).

شخص عالم باشد كه اين كار مفطر است؛ ولى در جاهل به مفطربودن مسئله اختلافى است كه در سؤال ۱۹۶ و ۱۹۷ تفصيل آن مى آيد.

وجوب كفاره بر جاهل به مفطريت

۱۹۶. اگر شخص به واسطه ندانستن مسئله، كارى كه روزه را باطل مى كند، عمداً انجام دهد، آيا كفاره دارد؟ (۲) و (۳)

-
- ۱- عروه الوثقى، فصل فى كفاره الصوم، بالاى مسئله ۱؛ عروه الوثقى، فصل فى كفاره الصوم، مسئله ۱.
  - ۲- درباره اينكه آيا روزه اش باطل مى شود يانه، نك: فصل چهارم، مفطرات روزه، ابتدای بحث.
  - ۳- عروه الوثقى، فصل فى كفاره الصوم، بالاى مسئله ۱؛ توضيح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۵۹؛ وحيد، توضيح المسائل، مسئله ۱۶۶۷؛ بهجت، وسيله النجاه، مسئله ۱۱۱۷؛ مكارم، بيك احكام، مسئله ۱۳۹۹؛ استفتای كتبی خصوصى از مقام معظم رهبرى؛ راهنمايفتاوا، ص ۷۵، مسئله ۱۳۲.

مطلقاً کفاره ندارد؛ چه جاهل قاصر باشد، چه جاهل مقصر (مقام معظم رهبری و آیات عظام خویی، تبریزی، وحید، مکارم و زنجانی).

فقط جاهل مقصر بنا بر احتیاط واجب، باید کفاره بدهد (حضرت امام و آیات عظام فاضل و نوری).

فقط جاهل مقصر ملتفتِ مردد، یعنی موقع انجام کار متوجه بوده که این کار شاید روزه را باطل کند و در یاد گرفتن مسئله هم کوتاهی کرده و نرفته سؤال کند، کفاره دارد (آیات عظام گلپایگانی و بهجت).

جاهل مقصر ملتفتِ مردد کفاره دارد و همچنین بنا بر احتیاط واجب، جاهل مقصر غیرملتفت نیز کفاره بدهد (آیت الله صافی).

فقط جاهل مقصر ملتفتِ مردد (۱) بنا بر احتیاط واجب کفاره دارد (آیت الله سیستانی). (۲)

۱- فردی که در حکم شرعی عملی شک دارد و قادر به فراگیری حکم شرعی نیست، وظیفه اش احتیاط است و چنانچه با امکان احتیاط، عمداً عمل مطابق با احتیاط را ترک کند، مقصر محسوب می شود؛ بنابراین داخل در عنوان جاهل قاصر به حساب نمی آید. برای مثال، فردی که نمی داند آیا آشامیدن مقدار کمی آب در اثنای روز ماه مبارک رمضان، روزه را باطل می کند یا نه و در این امر مردد است، در فرضی که به هیچ وجه امکان یاد گرفتن حکم شرعی را ندارد، وظیفه اش احتیاط است؛ یعنی باید در حال اختیار، آشامیدن آب مذکور را ترک کند و چنانچه با وجود تردید، آب بیاشامد، حکم جاهل مقصر را دارد و علاوه بر بطلان روزه، بنا بر احتیاط واجب، باید کفاره هم بدهد.

۲- چنانچه جاهل مقصر غیرمردد باشد، بنا بر احتیاط واجب، در قضای رمضان نیز باید کفاره بدهد (استفتای خصوصیکتبی از نجف).

وجوب كفاره بر جاهل به مفطريت همراه علم به حرمت آن چيز

۱۹۷. اگر شخص بدانند كارش في نفسه حرام است، مثل استمنا كردن، ولي نمي داند كه اين كار روزه را باطل مي كند و در حال روزه مرتكب اين كار شود، آيا كفاره واجب مي شود؟ (۱)

مطلقاً كفاره ثابت است؛ چه شخص جاهل قاصر باشد و چه جاهل مقصر باشد (آيات عظام خويي، وحيد و تبريزي).

بنا بر احتياط واجب، كفاره ثابت است؛ چه شخص جاهل قاصر باشد و چه جاهل مقصر باشد (حضرت امام و آيت الله فاضل).

كفاره افطار به حرام، حكم كفاره افطار به حلال را دارد كه بحثش گذشت (آيات عظام سيستاني و مكارم).

روزه هاي كفاره دار

۱۹۸. آيا باطل كردن همه اقسام روزه ها موجب ثبوت كفاره مي شود؟ (۲)

خير، فقط با باطل كردن روزه ماه رمضان و قضاي آن (در بعد از زوال) كفاره واجب مي شود؛ ولي با باطل كردن مابقي روزه ها، كفاره واجب نمي شود؛ حتي روزه استيجاري اگر چه بعد از زوال باطل شود (مشهور). (۳)

۱- توضيح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۵۸؛ وحيد، توضيح المسائل، مسئله ۱۶۶۶، عروه الوثقي، فصل في كفاره الصوم، بالاي مسئله ۱؛ مكارم، پيك احكام، مسئله ۱۴۰۰.

۲- عروه الوثقي، فصل في كفاره الصوم، مسئله ۱.

۳- برخي از مراجع مثل حضرت امام و آيات عظام اراكيو فاضل مي فرمايند: «اگر فرد قضاي روزه ميتيرا گرفته باشد، باطل كردن عمدی در بعد از ظهر اشكال دارد؛ هر چند كفاره ندارد.» برخي ديگر از مراجع مثل آيات عظام خويي، گلپايگاني، تبريزي، سيستاني و وحيد مي فرمايند: «احتياط مستحب است در بعد از ظهر باطل نكند» (استفتای كتبی خصوصي).

کفارهٔ روزهٔ نذر و عهد و قسم معین و روزهٔ اعتکاف

۱۹۹. آیا باطل کردن روزهٔ نذر و عهد و قسم معین و روزهٔ اعتکاف موجب ثبوت کفاره می شود؟ (۱)

بلی، کفاره ثابت می شود؛ ولی این کفاره مربوط به شکستن نذر یا قسم یا عهد یا به هم زدن اعتکاف (۲) می باشد و این کفاره ارتباطی به روزه ندارد (مشهور). (۳)

مفطرات کفاره دار

۲۰۰. ارتکاب عمدی کدام یک از مفطرات، موجب ثبوت کفاره می شود؟ (۴) (با جمع شدن شرایط کفاره) (۵)

کل مفطرات (۶) به جز قی کردن که باقی کردن فقط روزه باطل می شود و کفاره واجب نمی شود

۱- عروه الوثقی، فصل فی کفاره الصوم، مسئله ۱.

۲- اعتکاف با ارتکاب جماع، ولو در شب باطل می شود و باید شخص کفارهٔ اعتکاف را بدهد.

۳- اگر روزهٔ نذر و عهد و قسم و اعتکاف از نوع روزهٔ ماه رمضان یا قضای ماه رمضان باشد و فرد یکی از مفطرات کفاره آور رادر اثنای روز (در روزهٔ قضا در بعد از زوال) انجام دهد، کفارهٔ ماه رمضان یا قضای ماه رمضان نیز جداگانه بر وی واجب میشود.

۴- آنچه طبق نظر مرجع، بنا بر احتیاط واجب مفطر است، چنانچه مکلف با رعایت اعلم فالاعلم از مرجع دیگری تقلید کند که ایشان آن را مفطر نداند، در این فرض پرداخت کفاره واجب نخواهد بود؛ دربارهٔ خوابجنب، نک: سؤالات ۱۱۵ تا ۱۱۸.

۵- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۵۸؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۶۶؛ مکارم، توضیح المسائل، چاپ جدید، مسئله ۱۳۹۹؛ عروه الوثقی، فصل فی کفاره الصوم، بالای مسئله ۱؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، مسئله ۷۰۰ و ۷۰۲ و ۷۴۵.

۶- حضرت امام و آیت الله نوری دربارهٔ اماله و سرزیر آب بردن و آیت الله بهجت دربارهٔ اماله کردن و آیت الله فاضل دربارهٔ سرزیر آب بردن و اماله کردن و دروغ بستن، قائل اند: «بنا بر احتیاط واجب، کفاره ثابت است.»

(حضرت امام و آیات عظام بهجت، فاضل و نوری).

کل مفطرات (آیات عظام گلپایگانی، خویی، تبریزی، اراکی، وحید، مکارم و صافی). (۱)

تفصیل در نوع روزه (آیت الله سیستانی):

۱. روزه ماه رمضان: فقط با خوردن، آشامیدن، جماع، استمناء و بقای عمدی بر جنابت تا اذان صبح، کفاره ثابت می شود و با مفطرات دیگر، حتی بقای عمدی بر حیض و نفاس، فقط روزه باطل می شود و کفاره واجب نمی شود.

۲. روزه قضای ماه رمضان: فقط با خوردن، آشامیدن، جماع و استمناء کفاره ثابت می شود و با مفطرات دیگر فقط روزه باطل می شود و کفاره واجب نمی شود.

۳. روزه نذر و عهد و قسم معین: با ارتکاب کل مفطرات (۲) کفاره ثابت می شود.

خلاصه نظرات مراجع عظام تقلید درباره وجوب کفاره برای برخی از مفطرات

۱. قی کردن عمدی:

کفاره دارد (مقام معظم رهبری (۳) و آیات عظام خویی، تبریزی، وحید، صافی، گلپایگانی و مکارم).

۱- آیات عظام گلپایگانی و صافی درباره سر زیر آب بردن و آیت الله اراکی درباره سر زیر آبی بردن و دروغ بستن و قی کردن و رساندن غبار غلیظ به حلق قائل اند: «بنابراحتیاط واجب، کفاره ثابت است.»

۲- مفطرات در روزه نذر و عهد و قسم، به نوع روزه بستگی دارد. مثلاً روزه ای که در پی نذر یا عهد یا قسم بوده است، چنانچه روزه ماه رمضان یا قضای آن باشد، بقای عمدی بر جنابت یا حیض و نفاس از مفطرات محسوب می شود؛ و گرنه مفطر نیست.

۳- راهنمای فتاوا، مسئله ۱۲۳.

کفاره ندارد (حضرت امام و آیات عظام فاضل، بهجت، سیستانی^(۱) و نوری).

بنا بر احتیاط واجب، کفاره دارد (آیت الله اراکی).

۲. فروردن عمدی سر در آب:

کفاره ندارد (آیات عظام سیستانی و زنجانی).

کفاره دارد (آیات عظام خویی، وحید، تبریزی، مکارم و بهجت).

بنا بر احتیاط واجب، کفاره دارد (حضرت امام و آیات عظام فاضل، اراکی، گلپایگانی و صافی).

۳. رساندن عمدی غبار غلیظ به حلق:

کفاره ندارد (آیت الله سیستانی).

کفاره دارد (حضرت امام و آیات عظام فاضل، خویی، وحید، بهجت، تبریزی، گلپایگانی و مکارم).

بنا بر احتیاط واجب، کفاره دارد (آیت الله اراکی).

۴. رساندن عمدی دود دخانیات به حلق:

کفاره ندارد (آیت الله سیستانی).

۵. تنقیه:

کفاره ندارد (آیت الله سیستانی).

کفاره دارد (آیات عظام تبریزی، گلپایگانی، اراکی، خویی، وحید، صافی و مکارم).

بنا بر احتیاط واجب کفاره دارد (حضرت امام و آیات عظام فاضل و بهجت).

۶. دروغ بر خداوند متعال:

کفاره ندارد (آیت الله سیستانی).

کفاره دارد (حضرت امام و آیات عظام بهجت،

۱- در روزه نذر و عهد و قسم معین، روزه داری که روزه اش به سبب قی کردن عمدی باطل شده است، باید به علت شکستن نذر و عهد و قسمش کفاره بدهد (آیت الله سیستانی).

تبریزی، گلپایگانی، خویی، وحید، صافی و مکارم).

بنا بر احتیاط واجب، کفاره دارد (آیات عظام فاضل و اراکی).

۷. خوردن، آشامیدن، جماع، استمناء، باقی ماندن عمدی بر جنابت، کفاره دارد (مشهور).

معیار زمانی در وجوب کفاره

۲۰۱. ارتکاب مفطرات کفاره آور در چه زمانی موجب ثبوت کفاره می شود؟ (۱)

الف. در روزه ماه رمضان و روزه نذر و عهد و قسم معین و روزه اعتکاف، (۲) از اذان صبح تا مغرب اگر مفطری انجام دهد، کفاره واجب می شود (مشهور).

ب. در قضا ماه رمضان:

از بعد از زوال تا مغرب، اگر مفطری انجام دهد، کفاره واجب می شود (مشهور).

کسی که قضا روزه ماه رمضان را گرفته، اگر از شب نیت روزه کرده و پیش از ظهر عمداً کاری که روزه را باطل می کند، انجام دهد و یا این کار را بعد از ظهر انجام دهد، چه از شب نیت روزه کرده باشد یا نه، باید کفاره دهد (آیت الله زنجانی).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۸۷ و ۱۶۵۸؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۶۶ و ۱۶۹۵؛ عروه الوثقی، فصل فی کفاره الصوم، بالای مسئله ۱.

۲- همان طور که گذشت، کفاره روزه نذر و عهد و قسم و اعتکاف، مربوط به شکستن آن هاست و به کفاره روزه ارتباطی ندارد. کفاره نذر و عهد و قسم با ارتکاب به هر مفطری واجب می شود و کفاره اعتکاف، فقط با جماع از غروب روز دوم به بعد واجب می شود؛ هر چند جماع در شب باشد. اگر روزه نذر و عهد و قسم و اعتکاف از نوع روزه ماه رمضان یا قضا یا رمضان باشد و فرد یکی از مفطرات کفاره آور را در اثنای روز (در روزه قضا در بعد از زوال) انجام دهد، کفاره ماه رمضان یا قضا یا رمضان نیز جداگانه بر وی واجب می شود.

چگونگی ادای کفاره ها

۲۰۲. کفاره باطل کردن روزه ماه رمضان و قضای آن و باطل کردن روزه نذر و عهد و قسم معین و باطل کردن روزه اعتکاف چیست؟ (۱)

الف. کفاره ماه رمضان: (۲) مخیر است بین اینکه یک برده آزاد کند یا شصت روز روزه بگیرد یا شصت فقیر سیر کند یا به هر کدام یک مد طعام بدهد و چنانچه این ها برایش ممکن نباشد:

۱. هر چند مد که می تواند، به فقرا اطعام بدهد و اگر نتواند طعام بدهد، باید استغفار کند؛ اگرچه مثلاً یک مرتبه بگوید: «استغفر الله» و احتیاط واجب در فرض اخیر آن است که هر وقت بتواند، کفاره را بدهد (حضرت امام).

۲. باید به هر تعداد فقیر که قادر است، غذا بدهد و احتیاط آن است که استغفار نیز بکند و اگر به هیچ وجه قادر بر دادن غذا به فقیر نیست، فقط کافی است که استغفار کند؛ یعنی با دل و زبان بگوید: «استغفر الله» (=از خداوند بخشایش می طلبم.) و اگر بعدها تمکن پیدا کرد که روزه بگیرد یا به فقرا غذا دهد، انجام کفاره لازم نیست؛ گرچه احتیاط مستحب آن است که انجام داده شود (مقام معظم رهبری).

۳. مخیر است که هجده روز روزه بگیرد یا هر

- ۱- عروه الوثقی، فصلی کفاره الصوم، مسئله ۱؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۷۲ و ۱۶۸۷ و ۱۷۰۹ و ۲۶۵۴ و ۲۶۷۰ و حید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۸۰ و ۱۶۹۵ و ۱۷۱۷ و ۲۷۳۴؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، مسئله ۷۸۰.
- ۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۶۰؛ اجوبه الاستفتائات، سؤال ۸۱۱ و ۸۱۲ و ۸۱۴؛ راهنمای فتاوا، ص ۳۲، مسئله ۱۲۴؛ خوبی و تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، مسئله ۱۵۸۶؛ استفتای خصوصی کتبی از آیت الله سیستانی.

چند مد که می تواند، به فقرا طعام بدهد (آیات عظام اراکی و فاضل).

۴. هر مقدار می تواند، صدقه به فقرا بدهد و اگر از دادن صدقه هم عاجز است، هجده روز پی در پی روزه بگیرد و اگر روزه هم نتوانست، استغفار کند (آیت الله گلپایگانی).

۵. واجب است به قدر امکان صدقه بدهد و مراد از صدقه دادن، همان اطعام به کمتر از شصت فقیر است و باید رعایت شود که به هر فقیر کمتر از یک مدّ داده نشود و اگر آن هم ممکن نیست، استغفار نماید و در هر دو صورت، احتیاط واجب آن است که هروقت بعد از آن توانایی پیدا کرد، کفاره بدهد یا آن را کامل نماید (آیات عظام سیستانی و زنجانی).

۶. بنا بر احتیاط واجب، به قدر امکان تصدق و استغفار نماید و احتیاط واجب آن است که هروقت بتواند، کفاره را بدهد (آیات عظام خویی، تبریزی و وحید).

۷. هر مقدار که می تواند، صدقه به فقرا بدهد و استغفار کند و اگر از دادن صدقه هم عاجز باشد، اکتفا به استغفار نماید و احتیاط واجب آن است که هروقت بتواند، کفاره را بدهد (آیت الله صافی).

۸. هر چند مد که می تواند، به فقرا اطعام بدهد و اگر نتواند طعام بدهد، باید استغفار کند؛ اگرچه مثلاً یک مرتبه بگوید: «استغفر الله» و احتیاط واجب آن است که هروقت بتواند، کفاره را بدهد (آیت الله نوری).

ب. كفارة قضاى ماه رمضان: (۱) اطعام ده مسكين، هر كدام يك مد طعام (۲) و در صورت عدم توانايى:

۱. بايد سه روز به احتياط واجب پى در پى روزه بگيرد (حضرت امام و آيت الله نورى).

۲. بايد سه روز پى در پى روزه بگيرد (آيت الله مكارم).

۳. بايد سه روز روزه بگيرد (آيات عظام خويى، گلپايگانى، تبريزى، بهجت، فاضل، سيستانى، وحيد و صافى).

ج. كفارة (۳) روزه قسم معين: (۴)

آزاد كردن يك برده يا سير كردن ده فقير يا پوشاندن ده فقير و در صورت عدم توانايى بر اين امور، سه روز پى در پى روزه بگيرد (آيات عظام خويى، گلپايگانى، صافى، تبريزى، فاضل، سيستانى، وحيد و زنجانى).

آزاد كردن يك برده يا سير كردن ده فقير يا پوشاندن ده فقير و در صورت عدم توانايى بر اين امور، سه روز روزه بگيرد (حضرت امام و آيت الله مكارم).

د. كفارة (۵) روزه عهد معين: (۶)

۱- توضيح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۸۷؛ وحيد، توضيح المسائل ، مسئله ۱۶۹۵.

۲- تقريباً ۷۵۰ گرم (مشهور) يا تقريباً ۹۰۰ گرم (آيت الله زنجانى).

۳- اين كفاره، مربوط به باطل كردن قسم است و به روزه قسم ارتباطى ندارد. بنا بر اين اگر روزه قسم از نوع ماه رمضان يا قضاى آن باشد، كفارة جدا گانه اى نيز ثابت مى شود.

۴- توضيح المسائل مراجع، مسئله ۲۶۷۰؛ وحيد، توضيح المسائل ، مسئله ۲۷۳۴؛ راهنمايفتاوا، مسئله ۱۳۶.

۵- اين كفاره به باطل كردن عهد مربوط است و به روزه عهد ارتباطى ندارد. بنا بر اين اگر روزه عهد از نوع ماه رمضان يا قضاى آن باشد، كفارة جدا گانه اى نيز ثابت مى شود.

۶- توضيح المسائل مراجع، مسئله ۲۶۶۹؛ وحيد، توضيح المسائل ، مسئله ۲۷۳۳.

مخیر است بین اینکه یک برده آزاد کند یا شصت روز روزه بگیرد یا شصت فقیر سیر کند (مشهور). (۱)

ه . کفاره (۲) روزه نذر معین: (۳)

همان کفاره ماه رمضان است (حضرت امام و آیات عظام فاضل، زنجانی و مکارم).

همان کفاره قسم است (آیات عظام رهبری، خویی، بهجت، تبریزی، سیستانی و وحید).

و. کفاره (۴) روزه اعتکاف: (۵)

مخیر است بین اینکه یک برده آزاد کند یا شصت روز روزه بگیرد یا شصت فقیر سیر کند (مشهور). (۶)

ی. کفاره فدیة و کفاره تأخیر: (۷)

دادن یک مد طعام به فقیر (مشهور).

اشباع در کفاره فدیة و کفاره تأخیر

۲۰۳. آیا در کفاره تأخیر و فدیة، اشباع، کفایت از دادن یک مد طعام می کند؟ (۸)

خیر، حتماً باید یک مد طعام به فقیر بدهد (آیات عظام سیستانی و صافی).

۱- در صورت عجز، مسئله اختلافی است. نک: کتاب کفارات.

۲- همان طور که گذشت، کفاره به شکستن نذر مربوط است و به روزه ارتباطیندارد؛ بنابراین اگر روزه نذر معین، روزه ماه رمضان یا قضای آن باشد، کفاره جداگانه ای ثابت می شود.

۳- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۷۲ و ۲۶۵۴؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۸۰؛ راهنمایفتاوا، مسئله ۱۳۶.

۴- این کفاره به باطل کردن اعتکاف مربوط است و به روزه اعتکاف ارتباطی ندارد. بنابراین اگر روزه اعتکاف از نوع ماه رمضان یا قضای آن یا نذر معین باشد، کفاره جداگانه این نیز ثابت می شود.

۵- عروه الوثقی، کتاب الاعتکاف، فصل فی احکام الاعتکاف، مسئله ۹.

۶- در صورت عجز، مسئله اختلافی است. نک: کتاب کفارات.

۷- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۰۹ و ۱۷۲۵؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۱۷ و ۱۷۳۳.

۸- استفتای کتبی خصوصی از مراجع.

بلی، فرقی نمی کند. در همه کفارات، اشباع نیز کافی است (آیت الله مکارم).

در کفاره تأخیر، اشباع کفایت می کند؛ ولی در فدیة، اشباع کافی نیست (آیت الله تبریزی).

در هر جا مد واجب باشد، اشباع که کمتر از مقدار مد (۷۵۰ گرم) باشد، کفایت نمی کند (آیت الله فاضل).

پرداخت چند کفاره تأخیر به یک فقیر

۲۰۴. کسی که باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد، آیا می تواند کفاره چند روز را به یک فقیر بدهد؟ (۱)

بله، می تواند کفاره چند روز را به یک فقیر بدهد (مشهور).

پرداخت کفاره به کمتر از شصت فقیر

۲۰۵. کسی که باید برای کفاره یک روز شصت فقیر را طعام بدهد، در صورت دسترسی داشتن به شصت فقیر، آیا می تواند به

یک فقیر بیشتر از یک مد طعام بدهد؟

خیر، نمی تواند چند مد طعام را به یک فقیر بدهد (مشهور). (۲)

۲۰۶. کسی که باید برای کفاره یک روز، شصت فقیر را طعام بدهد، در صورت دسترسی نداشتن به شصت فقیر، آیا می تواند

به یک فقیر بیشتر از یک

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۰۸؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۱۶.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۸۶؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۹۴.

مد طعام بدهد؟ (۱)

اگر در شهر شصت فقیر پیدا نشود، واجب است که به غیر آن شهر انتقال داده شود و اگر متعذر باشد، باید در انتظار باشد و اگر بعضی از عدد را پیدا کند، باید بر کسی که موجود است، تکرار نماید تا آن مقدار وفا شود و در تکرار، بر همه موجودها اکتفا نماید. پس اگر به ده نفر تمکن پیدا کند، شش دفعه بر آن ها تکرار می شود و جایز نیست که به پنج نفر آن ها دوازده دفعه تکرار کند و احتیاط آن است که در وقت تعذر عدد، بر سیر کردن، نه تحویل دادن، اکتفا نماید و اینکه در روزهای متعدد باشد (حضرت امام).

نمی تواند چند مد را به یک نفر بدهد؛ مگر اینکه دسترسی به شصت فقیر پیدا نکند (آیت الله مکارم).

اگر تعداد فقرایی که جهت دادن کفاره لازم دارد، در شهر نباشد، واجب است آن را به شهر دیگری منتقل کند و اگر نشد، صبر کرده و منتظر بماند تا زمینه دادن کفاره فراهم گردد و اگر کمتر از عددی که می خواهد، فقیر وجود دارد، در کفایت اینکه به طور مکرر به فقرای موجود طعام دهد تا عدد تکمیل شود، اشکال است و بنا بر قول به کفایت، باید در تکرار بر مقدار تعذر اکتفا نماید. پس اگر ده نفر فقیر در شهر او هست، شش نوبت به آنان طعام می دهد و جایز نیست به پنج نفر، دوازده نوبت طعام دهد (آیت الله سیستانی).

۱- تحریر الوسيله، ترجمه، ج ۳، ص ۲۲۹؛ مکارم، توضیح المسائل، مسئله ۱۴۲۱؛ استفتایکتبی خصوصی از آیت الله سیستانی.

کیفیت ۶۰ روز روزه کفارہ

۲۰۷. کسی که می خواهد دو ماه کفارۀ روزه خواری عمدی ماه رمضان را بگیرد، آیا باید پی در پی بگیرد؟ (۱)

باید ۳۱ روز آن را پی در پی بگیرد و اگر بقیه پی در پی نباشد، اشکال ندارد (مشهور).

در تتابع دو ماه روزه کفارہ، چه کفارۀ مرتبه یا کفارۀ مخیره یا کفارۀ جمع، همین مقدار کافی است که یک ماه به اضافه یک روز از ماه دوم را پشت سرهم بدون فاصله به جا آورد که اگر چنین کند، می تواند بقیۀ ماه دوم را در صورتی که عذر عرفی داشته باشد، جدا از هم روزه بگیرد؛ اما بدون داشتن عارضی که عذر عرفی محسوب شود، احتیاط واجب است که باقی ماندۀ ماه دوم را نیز پشت سرهم انجام دهد (آیت الله سیستانی).

۲۰۸. کیفیت ۶۰ روز روزه کفارہ در ماه های هلالی غیر ۳۰ روز چگونه است؟ (۲)

کسی که دو ماه روزه بر او واجب است، اگر از اول ماه شروع کند، دو ماه هلالی کفایت می کند؛ اگرچه آن ماه ها ناقص باشند و اگر در اثنای ماه شروع، مثلاً در دهم شوال شروع به روزه کند، با روزه نهم ذی الحجه تمام می شود و در این صورت فرقی نمی کند بین اینکه ماه ها ناقص باشند یا کامل یا مختلف و احتیاط مستحب آن است که ۶۰ روز روزه بگیرد و اگر بین روزها به چیزی

۱- عروه الوثقی، فصل فی صوم الکفارہ، مسئلۀ ۱؛ توضیح المسائل مراجع، مسئلۀ ۱۶۶۱ و ۱۶۶۲؛ سیستانی، المسائل المنتخبه، مسئلۀ ۱۳۲۷؛ وحید، توضیح المسائل، مسئلۀ ۱۶۶۹ و ۱۶۷۰.

۲- تحریر الوسيله، کتاب الکفارات، فصل فی احکام الکفارات، مسئلۀ ۱۰؛ سیستانی، المسائل المنتخبه، مسئلۀ ۱۳۱۷.

که شرعاً به پی درپی بودن، ضرری نمی رساند، تفریق حاصل شود، همان متعین می شود و ۶۰ روز واجب می شود (حضرت امام).

کسی که دو ماه روزه بر او واجب است، اگر از اول ماه شروع کند، دو ماه هلالی کفایت می کند؛ اگرچه ناقص باشند و اگر در اثنای آن شروع نماید، احتیاط واجب آن است که ۶۰ روز روزه بگیرد و اگر بین روزها به چیزی که شرعاً به پی درپی بودن، ضرری نمی رساند، تفریق حاصل شود، همان ۶۰ روز واجب می شود (آیت الله سیستانی).

لزوم رعایت استمرار در روزه های پی درپی

۲۰۹. کسی که باید پی درپی روزه بگیرد، اگر در بین آن بدون عذر یک روز روزه نگیرد یا وقتی شروع کند که در بین آن به روزی برسد که روزه آن واجب یا حرام است، چه حکمی دارد؟^(۱)

باید روزه ها را از سر بگیرد (تمام مراجع عظام تقلید).

۲۱۰. کسی که باید پی درپی روزه بگیرد، اگر در بین آن عذری غیراختیاری مثل حیض یا نفاس^(۲) یا مرض یا سفری که در رفتن آن مجبور است، برای او پیش آید که نتواند یک یا چند روز روزه

۱- عروه الوثقی، فصل فی صوم الکفار، مسئله ۵؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۶۳؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۷۱.
 ۲- عارض شدن حیض یا نفاس، به طور طبیعی ضرری به تتابع روزه ها نمی زند و لازم نیست با خوردن دارو یا مانند آن، از روند طبیعی خروج خون جلوگیری نماید؛ اما اگر زن عمداً با خوردن دارو یا مانند آن خود را حیض نماید، تتابع به هم می خورد و باید روزه ها را از سر بگیرد (استفتایکتبی از آیت الله سیستانی).

بگیرد، چه حکمی دارد؟(۱)

بعد از برطرف شدن عذر بدون فاصله ادامه روزه ها را بگیرد (تمام مراجع عظام تقلید).

کفارة جمع

۲۱۱. اگر شخص روزه دار به چیز حرامی روزه خود را باطل کند، مثل زنا یا نزدیکی در حال حیض یا شراب، آیا کفارة جمع باید بدهد؟(۲)

کفارة جمع واجب است (آیات عظام گلپایگانی، اراکی و صافی).

احتیاط مستحب آن است که کفارة جمع بدهد (مقام معظم رهبری و آیت الله سیستانی).

بنا بر احتیاط واجب، کفارة جمع واجب می شود (آیات عظام خویی، بهجت، تبریزی، وحید، فاضل، مکارم و نوری).

اگر آن چیز حرام، جماع یا خوردن و آشامیدن باشد، بنا بر احتیاط واجب، کفارة جمع باید بدهد و در غیر این دو مورد، احتیاط مستحب است که کفارة جمع بدهد (آیت الله زنجانی).

کفارة دروغ

۲۱۲. اگر روزه دار عمداً دروغی را به خداوند متعال یا پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) نسبت دهد، آیا کفارة جمع باید بدهد؟(۳)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۶۴؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۷۲؛ بهجت، وسیله النجاه، مسئله ۱۱۸۲.

۲- عروه الوثقی، فصل فی صوم الکفاره، مسئله ۳؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۶۵؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۷۳؛ راهنمای فتاوا، مسئله ۱۲۸.

۳- عروه الوثقی، فصل فی کفاره الصوم، مسئله ۴؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۶۶؛ راهنمای فتاوا، ص ۳۳ مسئله ۱۲۷؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۷۴.

واجب است کفاره جمع بدهد (آیت الله اراکی).

بنا بر احتیاط واجب، کفاره جمع بدهد (حضرت امام و آیات عظام خوئی، تبریزی، وحید و صافی).

یک کفاره مخیره کافی است (مقام معظم رهبری و آیات عظام زنجانی، فاضل، گلپایگانی و مکارم).

فقط روزه اش باطل می شود و دادن کفاره اصلاً واجب نیست؛ اگرچه احتیاط مستحب است، کفاره جمع بدهد (آیت الله سیستانی).

انجام کار حرام پس از بطلان روزه به حلال

۲۱۳. اگر روزه دار کاری که حلال است و روزه را باطل می کند، انجام دهد مثلاً آب بیاشامد و بعد کار حرامی که روزه را باطل می کند، انجام دهد، آیا کفاره جمع باید بدهد؟ (۱)

نسبت به تکرار کفاره بحثش می آید؛ ولی نسبت به اینکه برای کار حرام، کفاره جمع لازم می باشد:

کفاره جمع لازم نیست (حضرت امام و آیات عظام اراکی، سیستانی و مکارم).

اگر کار حرام جماع باشد، بنا بر احتیاط واجب، برای آن باید کفاره جمع بدهد (آیت الله خوئی).

اگر کار حرام جماع باشد، برای آن باید کفاره جمع بدهد (آیات عظام گلپایگانی و فاضل).

تکرار کفاره با تکرار مفطر

۲۱۴. اگر روزه دار در ماه رمضان چند مرتبه مفطری را انجام دهد، آیا به ازای هر بار ارتکاب، یک کفاره

۱- عروه الوثقی، فصل فی کفاره الصوم، مسئله ۹.

جداگانه ثابت می شود؟(۱)

الف. تکرار جماع:

یک کفاره کافی است (حضرت امام و آیات عظام سیستانی و مکارم).

بنا بر احتیاط واجب باید برای هر دفعه یک کفاره بدهد (مقام معظم رهبری و آیات عظام گلپایگانی، صافی، فاضل، تبریزی، بهجت، وحید و نوری).

باید برای هر دفعه یک کفاره بدهد (آیات عظام خویی، اراکی و زنجانی).

ب. تکرار استمنا:

یک کفاره کافی است (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، فاضل، سیستانی، مکارم، صافی و نوری).

باید برای هر دفعه یک کفاره بدهد (آیات عظام خویی و زنجانی).

بنا بر احتیاط واجب برای هر دفعه یک کفاره بدهد (مقام معظم رهبری و آیات عظام تبریزی و وحید).

ج. تکرار غیراستمنا و جماع: یک کفاره کافی است (مقام معظم رهبری و مشهور).

مسافرت بعد از افطار عمدی

۲۱۵. آیا مسافرت بعد از افطار عمدی موجب سقوط کفاره می شود؟(۲)

-
- ۱- عروه الوثقی، فصل فی کفاره الصوم، مسئله ۲؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۶۷ و ۱۶۶۸؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۷۵؛ اجوبه الاستفتائات، سؤال ۷۹۴؛ خویی و تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، مسئله ۱۰۰۸؛ وسیله النجاه، مسئله ۱۱۱۹.
  - ۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۷۴؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۸۲؛ عروه الوثقی، فصل فی کفاره الصوم، مسئله ۱۱؛ راهنمای فتاوا، مسئله ۱۳۰.

الف. بعد از اذان ظهر مسافرت کند، کفاره از او ساقط نمی شود (مشهور).

ب. قبل از اذان ظهر مسافرت کند:

کفاره از او ساقط نمی شود؛ هرچند که مسافرت برای فرار از کفاره نباشد (مقام معظم رهبری و آیات عظام خویی، تبریزی، اراکی، سیستانی، وحید و مکارم).

چنانچه مسافرت برای فرار از کفاره باشد یا بعد از ظهر باشد، کفاره از او ساقط نمی شود؛ ولی اگر مسافرت در قبل از ظهر باشد و برای فرار از کفاره نیز نباشد، بنا بر احتیاط واجب، باید کفاره بدهد (حضرت امام و آیات عظام فاضل، صافی و گلپایگانی).

پیش آمدن عذر قهری بعد از افطار عمدی

۲۱۶. کسی که عمداً روزه خود را باطل کرده، اگر بعد از آن، عذری قهری مانند حیض یا مریضی برای او پیدا شود، آیا کفاره از او ساقط می شود؟^(۱)

کفاره بر او واجب نیست (حضرت امام و آیات عظام تبریزی، فاضل، سیستانی، مکارم، زنجانی و نوری).

احتیاط واجب این است که کفاره بدهد (آیات عظام خویی، اراکی، صافی و وحید).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۷۵؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۸۳.

تأخیر روزه کفارہ

۲۱۷. آیا به جا آوردن کفارہ، واجب فوری است؟ (۱)

انسان نباید در به جا آوردن کفارہ کوتاهی کند؛ ولی لازم نیست فوراً آن را انجام دهد و اگر روزه کفارہ را تا رمضان سال آینده به جا نیاورد، چیزی بر آن اضافه نمی شود (مشهور).

تصرف در کفارہ توسط فقیر

۲۱۸. آیا فقیر لازم است حتماً کفارہ را به مصرف خوراکش برساند؟ (۲)

وقتی طعام را به مسکین تحویل دادند، او مالک آن طعام می شود و ذمه کفارہ دهنده با این تملیک بری می شود و براءت ذمه کفارہ دهنده متوقف بر خوردن طعام توسط فقیر نیست و فقیر هر کاری که بخواهد، با طعامی که به عنوان کفارہ دریافت کرده، می تواند بکند؛ لذا جایز است آن را به فرد کفارہ دهنده یا غیر او بفروشد (حضرت امام و آیت الله سیستانی).

دادن کفارۀ غیر هاشمی به هاشمی

۲۱۹. آیا شخصی که سید نیست، می تواند کفارہ اش را به فقیر سید بدهد؟ (۳)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۶۸۴ و ۱۶۸۵؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۹۲ و ۱۶۹۳.

۲- تحریر الوسيله، ترجمه، ج ۳، بحث کفارات، مسئله ۱۴؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۲۵۱، مسئله ۷۶۹.

۳- تحریر الوسيله، ج ۳، بحث کفارات، مسئله ۱۸؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۲۵۲، مسئله ۷۷۴؛ خویی و تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۳، مسئله ۱۲۲۳؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، ص ۳۷۱، سؤال ۲۹۰۱؛ گلپایگانی، وسیله النجاه، کتاب الکفارات، فصل فیا حکام الکفارات، مسئله ۱۸؛ صافی، هدایه العباد، ج ۲، ص ۲۶۵.

بله، جایز است (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، وحید، سیستانی و بهجت).

بنا بر احتیاط واجب نمی تواند (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

جنس کفاره

۲۲۰. آیا در کفاره به جای آرد یا نان یا گندم، می توان مواد خوراکی دیگر به فقیر داد؟ (۱)

الف. صاحب کفاره می خواهد فقیر را سیر کند (اشباع کند): در سیر کردن هر طعام و خوراکی که تغذی با آن برای غالب مردم متعارف باشد، کافی است؛ چه پخته و چه نپخته از انواع مختلف غذا یا اقسام مختلف نان از هر جنس که پخت آن متعارف است، از جنس گندم یا جو یا مانند آن؛ هر چند بدون خورشت باشد و افضل آن است که طعامی که به فقیر خورنده می شود، با خورشت باشد و آن عبارت است از هر چیزی که به طور متعارف با نان می خورند؛ چه جامد باشد، چه مایع؛ هر چند سرکه یا نمک یا پیاز یا پنیر و سبزی باشد. البته هر چه خوب تر باشد، بهتر است (حضرت امام و آیت الله سیستانی).

ب. صاحب کفاره می خواهد کفاره را به فقیر تملیک کند:

در تحویل دادن و تسلیم، اعطای هر آنچه آن را طعام می نامند، کافی است؛ چه خام و چه پخته؛ ولی در مورد کفاره قسم و آنچه به حکم قسم است، احتیاط آن است که به پست تر از آنچه که

۱- روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۳، کتاب الکفارات، احکام کفارات، مسئله ۱۱ و ۱۳؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، مسئله ۷۶۸.

به اهل خود طعام می دهد، اطعام و بلکه تحویل آن ندهد؛ اگر چه کافی بودن آنچه که ذکر شد هم در آن خالی از قوت نیست (حضرت امام).

در تحویل دادن و تسلیم، اعطای هر آنچه آن را طعام می نامند، کافی است؛ چه خام و چه پخته؛ ولی در مورد کفاره قسم و آنچه به حکم قسم است، احتیاط واجب اکتفای بر گندم و آرد گندم است و دادن طعام دیگر حتی نان بنا بر احتیاط واجب، کافی نیست. همچنین لازم است در یک مدّ که به یک فقیر داده می شود، تنها از یک جنس باشد؛ مثل گندم، جو، نان، آرد، برنج، خرما، میز و مانند آن و نمی شود مثلاً نصف مدّ را برنج و نصف دیگر همان مدّ را گندم داد ولی مدهای متعدد می تواند از چند جنس مختلف باشد؛ هر چند مربوط به یک کفاره باشد؛ مثلاً فرد می تواند یک مدّ گندم و یک مدّ برنج و... بدهد و نیز لازم نیست اعطای مدّ به فقیر در یک دفعه انجام شود و به تدریج هم اشکال ندارد؛ لذا فرد می تواند مثلاً نصف مدّ نان را در یک دفعه و نصف دیگر را در دفعه بعد به یک فقیر بدهد (آیت الله سیستانی).

دادن پول در کفاره به جای غذا یا به جای لباس

۲۲۱. آیا در کفاره به جای دادن غذا یا پوشاندن فقیر، می توان پول آن را به فقیر داد؟ (۱)

خیر، مگر اینکه فقیر را وکیل کنیم تا غذا یا لباس را به جای ما بخرد و از طرف ما آن ها را

۱- تحریر الوسيله، ج ۲، ص ۱۳۲، مسئله ۲۰؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، مسئله ۷۷۶.

به عنوان کفاره تملیک خودش کند و تا احراز نکنیم که او این کار را انجام داده است، کفاره از گردن ما ساقط نمی شود (حضرت امام و آیت الله سیستانی).

پرداخت کفاره از طرف شخص دیگر

۲۲۲. در کفارات روزه و غیرروزه (کفارات مالی) حکم تبرع و مجانی ادا کردن کفاره از ناحیه فرد دیگر بدون اذن او یا با اذن او چه حکمی دارد؟ (۱)

الف. بدون اذن: تبرعی ادا کردن کفاره از طرف میت اشکالی ندارد؛ ولی از طرف افراد زنده، بدون اذن اشکال دارد (مشهور).
ب. با اذن از او:

با اذن او صحیح است (مقام معظم رهبری و آیات عظام تبریزی، سیستانی، فاضل، بهجت و مکارم).

اشکال دارد (آیت الله صافی). (۲)

فائوانی در پرداخت کفارات متعدد ماه رمضان

۲۲۳. کسی که مثلاً به مدت ده سال عمداً روزه ماه رمضان را نگرفته و صدها کفاره عمده ماه مبارک بر او واجب شده و از پرداخت تمام کفارات عاجز است، ولی می تواند کفاره مثلاً ده روز را به طور کامل بپردازد، نه بیشتر، حالا سؤال این است که به جای تمام کفاره های ده سال، مقداری صدقه دهد یا کفاره ده روز را بدهد و برای بقیه، مقداری

۱- عروه الوثقی، فی کفاره الصوم، مسئله ۲۰؛ استفتای کتبی خصوصی از مراجع عظام تقلید؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۲، سؤال ۱۱۹۶؛ سیستانی، المسائل المنتخبه، مسئله ۱۳۴۳.

۲- ولی اگر مال را به شخص تملیک کند و سپس به وکالت از او پرداخت کند، کافی است.

صدقه دهد یا آنکه مبلغ را بر کل ایام تقسیم نماید، با مراعات آنکه به هر فقیر کمتر از یک مد داده نشود؟(۱)

هرجا فقیری پیدا کرد، او را به عنوان یک فقیر سیر کند تا همین طور بشود شصت فقیر برای هر روز از روزهایی که خورده است و همچنین می تواند به هر فقیر یک مد طعام که تقریباً ۷۵۰ گرم گندم یا جو یا نان و مانند آن است به فقیر بدهد و اگر پول آن را بدهد، باید او را وکیل کند که از طرف صاحب پول، طعام بخرد و برای خود بردارد (حضرت امام).

چنانچه می تواند در آینده تدریجاً کفارات را بپردازد، مثلاً در طی چند سال آن ها را ادا نماید، لازم است این کار را انجام دهد و در این صورت، عجز صادق نبوده و نوبت به صدقه دادن به قدر امکان نمی رسد و در فرض عجز کلی که در آینده هم به تدریج نمی تواند کفارات را بپردازد، نوبت به صدقه دادن به قدر امکان می رسد و لازم است مقدار مالی را که تمکن از آن دارد و می خواهد آن را به عنوان صدقه بدهد، بر روزهایی که افطار عمدی کرده توزیع نماید؛ با رعایت اینکه به هر فقیر کمتر از یک مد داده نشود و چنانچه مال به نحو توزیع برای تمام ایام وافی نباشد، برای مقداری که وافی نیست، استغفار کند (آیت الله سیستانی).

باید به هر تعداد فقیر که قادر است، غذا بدهد

۱- استفتائات امام، ج ۲، ص ۴۸۶، سؤال ۵؛ سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، سؤال ۸۱۱ و ۸۱۲ و ۸۱۴؛ راهنمای فتاوا، ص ۳۲، مسئله ۱۲۴؛ استفتای خصوصی کتبی از آیت الله سیستانی.

و احتیاط آن است که استغفار نیز بکند و اگر به هیچ وجه قادر بر دادن غذا به فقیر نیست، فقط کافی است که استغفار کند؛ یعنی با دل و زبان بگوید: «استغفر الله» (=از خداوند بخشایش می طلبم). و اگر بعدها تمکن پیدا کرد که روزه بگیرد یا به فقرا غذا دهد، انجام کفاره لازم نیست؛ گرچه احتیاط مستحب آن است که انجام داده شود (مقام معظم رهبری).

پرداخت کفاره واجب النفقه

۲۲۴. پرداخت کفاره مربوط به فرزند یا زوجه که بیشتر زندگی و معاششان را پدر خانواده تأمین می کند، بر عهده کیست؟ (۱)

به طور کلی کفاره به عهده منفق نیست و بر خود آن ها واجب است (مقام معظم رهبری و آیات عظام بهجت، سیستانی، خویی، تبریزی، وحید، فاضل و صافی).

پرداخت کفاره به واجب النفقه

۲۲۵. آیا کفاره را می توان به واجب النفقه داد؟ (۲)

جایز نیست (حضرت امام و آیات عظام بهجت و سیستانی).

۱- بهجت، استفتائات، ج ۲، ص ۳۷۳؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۳۳۷، مسئله ۱۰۵۴ و ج ۳، مسئله ۴۲۸؛ خویی و تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ص ۳۲۵، مسئله ۱۴۱۴؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۲، سؤال ۱۱۹۶؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، سؤال ۴۸۲؛ اجوبه الاستفتائات، سؤال ۸۰۴.

۲- روح الله خمینی، استفتائات، ج ۲، ص ۴۸۷؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، ص ۳۷۲؛ سیستانی، مسائل منتخبه، ص ۴۵۷، مسئله ۱۳۳۷؛ مکارم، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۹۵؛ گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۲۷۳، سؤال ۵۰.

احتیاط واجب، كفاره را مطلقاً به واجب النفقه ندهد (آیت الله مکارم).

اگر فقیر باشند، برای غیر نفقه واجب، مانعی ندارد (آیت الله گلپایگانی).

ص: ۲۰۹

فصل هشتم روزه های حرام

اشاره

۲۲۶. روزه های حرام را نام ببرید. (۱)

۱. روزه عید فطر و قربان؛

۲. روزی را که انسان نمی داند آخر شعبان است یا اول رمضان، اگر به نیت اول رمضان روزه بگیرد؛

۳. روزه مستحبی زن، بدون اذن شوهر. تفصیل آن از سؤال ۲۲۷ تا سؤال ۲۳۰ می آید؛

۴. روزه مستحبی اولاد اگر اسباب اذیت پدر و مادر شود. تفصیل آن در سؤال ۲۳۱ می آید؛

۵. اگر انسان یقین یا اطمینان داشته باشد که روزه برایش ضرر قابل توجهی دارد یا آن را احتمال بدهد و از آن احتمال، ترسی برای او پیدا شود، چنانچه احتمال او در نظر عقلا بجا باشد، اگر آن ضرر موجب هلاکت یا نقص شود. تفصیل آن در سؤال ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ گذشت؛

۶. غیر از روزه هایی که گفته شد، روزه های حرام دیگری هم هست که در کتاب های مفصل گفته شده است.

روزه مستحبی زن، بدون اذن شوهر

۲۲۷. آیا زن بدون اجازه شوهر می تواند روزه مستحبی بگیرد؟ (۲)

الف. روزه گرفتن منافات با حق شوهر دارد:

جایز نیست (مشهور).

بنا بر احتیاط واجب، جایز نیست (آیت الله بهجت).

ب. روزه گرفتن منافات با حق شوهر ندارد:

۱- عروه الوثقی، فصل فیاقسام الصوم، مسئله ۲، بخش المحضورات.

۲- عروه الوثقی، فصل فیاقسام الصوم، مسئله ۲، بخش السابع، من المحضورات؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۱۷۴۰.

بنا بر احتیاط واجب جایز نیست (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، فاضل، زنجانی، نوری، مکارم و بهجت).

جایز است؛ ولی احتیاط مستحب آن است که در این صورت هم بدون اجازه او روزه مستحبی نگیرد (آیات عظام گلپایگانی، صافی و سیستانی).

روزه مستحبی زن با نهی شوهر

۲۲۸. اگر شوهر، زنش را از گرفتن روزه مستحبی نهی کند، درحالی که روزه گرفتن منافات با حق شوهر ندارد، آیا زن می تواند روزه مستحبی بگیرد؟ (۱)

بنا بر احتیاط واجب، باید خودداری کند (حضرت امام و آیات عظام خویی، گلپایگانی، فاضل، سیستانی و مکارم).

روزه واجب غیر معین زن بدون اذن شوهر

۲۲۹. آیا زن می تواند روزه ای که واجب است، ولی روز معینی ندارد، مانند نذر غیر معین را بدون اذن شوهر بگیرد؟ (۲)

اگر با حق استمتاع شوهر منافات داشته باشد، بنا بر احتیاط واجب، روزه باطل است و از نذر کفایت نمی کند (آیت الله سیستانی).

۱- عروه الوثقی، فصل فی اقسام الصوم، مسئله ۲، بخش السابع، منالمحضورات؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۱۷۴۰.

۲- توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۱۷۴۰.

روزه واجب غیر معین زن همراه نهی شوهر

۲۳۰. آیا زن می تواند روزه واجب غیر معین مثل نذر غیر معین را در حالی که شوهرش او را نهی کرده است، بگیرد؟ (۱)

بنا بر احتیاط واجب، روزه باطل است و از نذر کفایت نمی کند؛ اگرچه که با حق او هم منافات نداشته باشد (آیت الله سیستانی).

اگر شوهر به خاطر منافات با حقش، زن را از روزه ای که به نحوی بر خود واجب نموده، منع کند، در صورتی که وقت روزه وسعت دارد، زن نباید روزه بگیرد؛ ولی اگر وقت روزه تنگ شود، اذن شوهر شرط نیست (آیت الله بهجت).

روزه مستحبی اولاد، با اذیت شدن پدر یا مادر

۲۳۱. آیا روزه مستحبی اولاد که سبب اذیت پدر یا مادر شود، جایز است؟ (۲)

جایز نیست (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، زنجانی و مکارم).

بنا بر احتیاط واجب، جایز نیست (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

اگر اسباب اذیت ناشی از شفقت پدر و مادر باشد، حرام است (آیات عظام فاضل و سیستانی).

روزه مستحبی اولاد با جلوگیری پدر یا مادر

۲۳۲. اگر پدر یا مادر فرزند را از گرفتن روزه مستحبی جلوگیری کنند، در حالی که روزه گرفتن فرزند سبب

۱- توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۱۷۴۰.

۲- عروه الوثقی، فصل فی اقسام الصوم، مسئله ۲، بخش التاسع، من المحضورات؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۱۷۴۱.

اذیت شدن آن‌ها نشود، آیا فرزند می‌تواند روزه مستحبی بگیرد؟ (۱)

احتیاط واجب آن است که روزه نگیرد (حضرت امام).

نباید روزه بگیرد (آیات عظام اراکی و نوری).

می‌تواند روزه مستحبی بگیرد (آیات عظام خویی، تبریزی، گلپایگانی، فاضل، صافی، سیستانی و زنجانی).

روزه مستحبی اولاد، بدون اجازه پدر یا مادر

۲۳۳. اگر پدر و مادر، اولاد را از روزه مستحبی نهی نکرده باشند و همچنین روزه مستحبی اولاد موجب ناراحتی آن‌ها نشود،

آیا اجازه گرفتن از آن‌ها لازم می‌باشد؟ (۲)

خیر، واجب نیست (آیات عظام بهجت، خویی، تبریزی، گلپایگانی، فاضل، صافی، سیستانی، زنجانی و مکارم).

۱- توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۱۷۴۱.

۲- توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۱۷۴۲ و ۱۷۴۱.

ص: ۲۱۵

فصل نهم روزه های مکروه

۲۳۴. روزه های مکروه را نام ببرید. (۱)

۱. روزه روز عاشورا؛

۲. روزی که انسان شك دارد روز عرفه است یا عيد قربان؛

۳. روزه روز عرفه برای کسی که می ترسد از دعاهاى روز عرفه باز بماند؛

۴. روزه مستحبی فرزند بدون اذن پدر؛

۵. روزه مستحبی مهمان بدون اذن میزبان.

۱- عروه الوثقی، فصل فیاقسام الصوم، مسئله ۲، بخش اما المكروه منه؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۱۷۴۷.

ص: ۲۱۹

فصل دهم روزه های مستحب

اشاره

۲۳۵. در چه روزهایی روزه گرفتن مستحب است؟ (۱)

روزه تمام روزهای سال، غیر از روزه های حرام و مکروه که گفته شد، مستحب است و برای بعضی از روزها بیشتر سفارش شده است (۲) که از آن جمله است:

۱. پنجشنبه اول و پنجشنبه آخر هر ماه و چهارشنبه اولی که بعد از روز دهم ماه است و اگر کسی این ها را به جا نیاورد، مستحب است قضا نماید و چنانچه اصلاً نتواند روزه بگیرد، مستحب است برای هر روز یک مُد طعام یا دوازده نخود نقره به فقیر بدهد؛

۲. سیزدهم و چهاردهم و پانزدهم هر ماه؛

۳. تمام ماه رجب و شعبان و بعضی از این دو ماه، اگر چه یک روز باشد؛

۴. روز عید نوروز؛

۵. روز بیست و پنجم و بیست و نهم ذی قعدة؛

۶. روز اول تا روز نهم ذی حجه (روز عرفه)؛ ولی اگر به واسطه ضعف روزه، نتواند دعاهاى روز عرفه را بخواند، روزه آن روز مکروه است؛

۷. عید سعید غدیر (هجدهم ذی حجه)؛

۸. روز اول و سوم محرم؛

۹. میلاد مسعود پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) (هفدهم ربیع الاول)؛

۱۰. روز مبعث حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) (بیست و هفتم رجب).

۱- توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۱۷۴۸.

۲- برخی از آنچه ذکر می شود، استحبابش برای برخی از فقهای عظام بخصوصه ثابت نیست.

افطار روزه مستحبی

۲۳۶. آیا باطل کردن روزه مستحبی حرام است؟ (۱)

اگر کسی روزه مستحبی بگیرد، واجب نیست آن را به آخر رساند؛ بلکه اگر برادر مؤمنش او را به غذا دعوت کند، مستحب است دعوت او را قبول کند و در بین روز افطار نماید.

۱- توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۱۷۴۸.

ص: ۲۲۳

فصل یازدهم چگونگی تشکیل هلال

اشاره

ماه در چرخشش به دور زمین هنگامی که مقابل خورشید قرار می گیرد، به اصطلاح می گویند مقارنه. در این حالت هیچ نوری از ماه به زمین منعکس نمی شود. وقتی ماه از حالت مقارنه خارج می شود، به اصطلاح تولد ماه نجومی است. البته تا مدتی امکان تشکیل هلال نیست؛ چون شدت نور خورشید امکان انعکاس نور ماه به زمین را نمی دهد؛ بنابراین، حدود هجده ساعت قبل از مقارنه و هجده ساعت بعد از مقارنه، امکان انعکاس نور ماه به زمین نیست. به این حالت ماه، تحت الشعاع بودن یا درمحاق بودن می گویند که حداقل حدود ۳۶ ساعت است. (۱) به تعبیر ساده عرفی، این همان زمانی است که ماه با خورشید در روز در آسمان است و در هیچ ساعتی از آخر شب و اول شب در آسمان دیده نمی شود.

بعد از اینکه سن ماه از هجده ساعت بیشتر شود و شروط دیگر مانند زاویه آن نسبت به خورشید و ارتفاع آن از سطح افق در هنگام غروب خورشید و غبار آلودنبودن آسمان به هنگام غروب و دیگر امور مناسب باشد، امکان رؤیت هلال، یعنی انعکاس نور خورشید از ماه به زمین، پس از غروب قرص خورشید فراهم می شود که به آن هلال ماه گویند.

نکته: اگر سن ماه از حدود چهارده ساعت بیشتر باشد، رؤیت آن با چشم مسلح ممکن است و اگر بیشتر از حدود بیست ساعت باشد، امکان

رؤیت آن با چشم عادی نیز فراهم می شود. البته همان طور که گذشت، اگر امور دیگر نیز فراهم باشد. اما در کمتر از چهارده ساعت، امکان رؤیت هلال حتی با چشم مسلح تقریباً ناممکن است.

راه های ثابت شدن اول ماه

۲۳۷. اول ماه به چند طریق ثابت می شود؟ (۱)

اول ماه طبق نظر مشهور فقها به پنج طریق ثابت می شود: ۱. دیدن ماه؛ ۲. یقین یا اطمینان عقلایی؛ ۳. شهادت دو مرد عادل؛ ۴. گذشتن سی روز از اول ماه؛ ۵. حکم حاکم. تفصیل هر کدام در ادامه می آید.

اولین طریق: دیدن ماه

آنکه خود انسان ماه را ببیند و دیدن باید با چشم معمولی، یعنی چشم غیرمسلح باشد. بنابراین دیدن با تلسکوپ (۲) کافی نیست (حضرت امام و آیات عظام تبریزی، سیستانی، صافی و مکارم). (۳)

آنکه خود انسان ماه را ببیند؛ خواه با چشم عادی ببیند یا با چشم غیرعادی. بنابراین دیدن با

۱- عروه الوثقی، فصل فی طرق ثبوت الهلال؛ خویو تبریزی و وحید و سیستانی، منهاج الصالحین، ذیل مسئله ۱۰۴۲، فصل فی ثبوت الهلال؛ گلپایگانی، هدایه العباد، مسئله ۱۳۶۷؛ صافی، هدایه العباد، مسئله ۱۳۶۸.

۲- اگر از تلسکوپ برای یافتن موقعیت هلال استفاده شود، به گونه ای که بعد از پیدا کردن موقعیت آن، با چشم عادی نیز ماه مشاهده شود، به نظر مشهور مراجع کافی است.

۳- تحریر الوسیله، مسائل مستحدثه، مسائل الصلاه و الصوم، مسئله ۱۸؛ استفتایکتبی خصوصی از مراجع؛ تبریزی، صراط النجاه، ج ۱۰، سؤال ۴۵۱.

تلسکوپ نیز کافی است (۱) (مقام معظم رهبری و آیت الله فاضل). (۲)

آنکه خود انسان ماه را ببیند و دیدن باید با چشم معمولی، یعنی چشم غیر مسلح باشد. بنابراین دیدن با تلسکوپ کافی نیست؛ مگر مفید یقین باشد (آیت الله بهجت). (۳)

دومین طریق: یقین یا اطمینان عقلایی

آنکه عده ای که از گفته آنان یقین یا اطمینان پیدا می شود، بگویند ماه را با چشم غیر مسلح (۴) دیده ایم یا هر چیزی که به واسطه آن یقین یا اطمینان پیدا شود (۵) (مشهور). (۶)

سومین طریق: شهادت دو مرد عادل آنکه دو مرد عادل بگویند که در شب، ماه را با چشم غیر مسلح (۷) دیده ایم. ولی اگر صفت ماه را برخلاف یکدیگر بگویند، اول ماه ثابت نمی شود و همچنین است اگر انسان یقین یا اطمینان به اشتباه آن ها داشته باشد یا شهادت آنان مبتلا به معارض یا در حکم معارض باشد؛ مثلاً گروهی

۱- رؤیت با چشم و با عینک و با تلسکوپ محکوم به حکمواحدند؛ اما درباره انعکاس به رایانه که در آن صدق عنوان رؤیت معلوم نیست، محل اشکال است (مقام معظم رهبری).

۲- استفتای کتبی خصوصی از مراجع.

۳- استفتای کتبی خصوصی از مراجع.

۴- یا با چشم مسلح (طبق نظر برخی از مراجع مثل مقام معظم رهبری و آیات عظام فاضل).

۵- درباره اطمینان، معتبر است که از منشأهای عقلایی حاصل بشود.

۶- عروه الوثقی، فصل فی طرق ثبوت الهلال؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۳۰.

۷- یا با چشم مسلح (طبق نظر برخی از مراجع مثل مقام معظم رهبری و آیت الله فاضل).

به دنبال رؤیت ماه باشند (استهلال نمایند) و دو نفر عادل از میان آنان ادعای رؤیت کنند و دیگران رؤیت نکنند. حال آنکه دو نفر عادل دیگر در میان آن ها باشد که در دانستن جای هلال و در تیزیابی، مانند آن دو عادل اول باشند و آسمان صاف باشد و مانع احتمالی از دیدن آن دو نباشد و آن ها بگویند ماه دیده نشد. در این چنین مواردی، اول ماه به شهادت دو عادل ثابت نمی شود (مشهور).^(۱)

تذکر: باید شهادت به رؤیت باشد؛ بنابراین با شهادتی که از روی حس نبوده، بلکه از روی حدس باشد، اول ماه ثابت نمی شود (مشهور).

تذکر: اول ماه به شهادت زنان یا به شهادت یک مرد همراه قسم هم ثابت نمی شود (مشهور).

چهارمین طریق: گذشتن سی روز از اول ماه آنکه سی روز از اول ماه شعبان بگذرد که به واسطه آن، اول ماه رمضان ثابت می شود و سی روز از اول ماه رمضان بگذرد که به واسطه آن، اول ماه شوال ثابت می شود (مشهور).^(۲)

پنجمین طریق: حکم حاکم اول ماه به حکم حاکم شرع ثابت می شود؛ مگر آنکه فرد بدانند در حکم حاکم شرع خطا و اشتباهی شده است (حضرت امام و مقام معظم

۱- عروه الوثقی، فصل فی طرق ثبوت الهلال؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۳۰.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۳۰؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۳۸.

رهبری و آیات عظام تبریزی، فاضل، گلپایگانی، اراکی، مکارم، نوری و صافی). (۱)

اول ماه به حکم حاکم شرع ثابت نمی شود؛ مگر اینکه از حکم حاکم شرع یا ثابت شدن ماه نزد او، اطمینان یا یقین به دیده شدن ماه با چشم غیر مسلح (چشم معمولی) در همان شهر یا شهرهایی که با آن شهر اتحاد افق دارند، حاصل شود (آیات عظام خوبی و سیستانی). (۲)

ثبوت ماه با حکم حاکم شرع محل اشکال است؛ مگر اینکه از حکم حاکم شرع یا ثابت شدن ماه نزد او، اطمینان یا یقین به دیده شدن ماه با چشم غیر مسلح (چشم معمولی) در همان شهر یا شهرهایی که با آن شهر اتحاد افق دارند، حاصل شود (آیات عظام وحید و زنجانی). (۳)

اتحاد و اختلاف افق ها

۲۳۸. اگر در شهری اول ماه ثابت شود، آیا در شهرهای دیگر نیز اول ماه ثابت می شود؟ (۴)

اگر در شهری اول ماه ثابت شود، در شهرهای دیگر که در افق با آن شهر متحد می باشند (اتحاد افق داشته باشند)، اول ماه نیز ثابت می شود (حضرت امام و مقام معظم رهبری و آیات عظام سیستانی، مکارم، بهجت و اراکی).

اگر در شهری اول ماه ثابت شود، در شهرهای

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۳۱.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۳۱.

۳- وحید، منهاج الصالحین، ج ۱، ذیل مسئله ۱۰۴۲، فصل فی ثبوت الهلال؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۳۱.

۴- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۳۵؛ وحید، توضیح المسائل، چاپ جدید، مسئله ۱۷۴۳؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، ص ۱۳۳.

دیگر، چه دور باشند چه نزدیک، چه متحدالافق باشند یا نباشند، اول ماه ثابت می شود؛ در صورتی که در بخشی از شب مشترک باشند (آیات عظام خویی، تبریزی، فاضل و نوری).

اگر در شهری اول ماه ثابت شود، در شهرهای دیگر، چه دور باشند چه نزدیک، چه در افق متحد باشند یا نه، در صورتی که در بیشتر از شب مشترک باشند، ثابت می شود و در غیر این صورت، ثبوت اول ماه در آنجا محل اشکال است (آیت الله وحید).

به نظر حقیر بعید نیست رؤیت هلال در هر نقطه ای، برای نقاط دیگر که در ساعت رؤیت هلال در آن شب یا روز باشد، کافی باشد؛ یعنی روز بعد از آن روز یا شب برای آن ها روز اول ماه است. ولی به نظر آقایانی که توافق افق را در کفایت رؤیت هلال برای بلد دیگر معتبر می دانند، باید این جهت مراعات شود و مقلد هر مرجعی طبق فتوای مرجع خود عمل بنماید (آیت الله صافی).

منظور از اتحاد افق

۲۳۹. فقهایی که در بحث رؤیت هلال اتحاد افق را لازم می دانند، مقصود آن ها از اتحاد افق چیست؟ (۱)

منظور آن است که اگر در شهر اول، ماه دیده شود، در شهر دوم اگر مانعی مانند ابر یا گرد و غبار نباشد، دیده می شود (مشهور).

آیت الله سیستانی در ادامه توضیح مطلب بالا می فرماید: این در موردی اطمینان آور است که

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۳۵؛ اجوبه الاستفتائات، سؤال ۸۳۹ و ۸۴۰.

شهر دوم چنانچه در غرب شهر اول واقع شده است، در خط عرض (۱) نزدیک به شهر اول باشد و تفاوت بین آن دو در خط عرض، بیشتر از یک یا دو درجه نباشد و اگر در شرق آن است، علاوه بر نزدیکی در خط عرضی، تفاوت زیادی در خط طول نداشته باشند. (۲)

شهرهایی که از جهت احتمال رؤیت و عدم احتمال رؤیت هلال یکسان باشند، متحدالافق محسوب می شوند و اگر اختلاف بین دو افق شهر به مقداری باشد که با فرض رؤیت هلال در یکی، هلال در دیگری قابل رؤیت نباشد، رؤیت آن در شهرهای غربی برای مردم شهرهای شرقی در صورتی که احتمال رؤیت در آن به طور قطع و یقین منتفی باشد، کفایت نمی کند (مقام معظم رهبری).

۱- مراد از خط عرض، مدارهایی فرضی است که به موازات خط استوا قرار دارد و مراد از خط طول، نیم دایره های فرضی است که از یک قطب شروع و به قطب دیگر ختم می شود و آن را نصف النهار نیز می نامند.

۲- برای مثال، اگر هلال شب اول ماه شوال در شهر مشهد مشاهده شود، برای شهرهایی که در غرب مشهد قرار دارد و عرض جغرافیایی آن ها با عرض جغرافیایی مشهد یکسان یا نزدیک باشد، مانند نیشابور، سبزوار، شاهرود، دامغان، تهران، قزوین، سقز و سردشت، اول ماه شوال (عید فطر) ثابت می شود؛ اما اگر هلال شب اول ماه شوال مثلاً در شهر سردشت مشاهده شود، در صورتی برای شهرهایی که در شرق شهر سردشت قرار دارد، اول ماه ثابت می شود که مشاهده هلال در سردشت، با مشاهده هلال در آن شهرها ملازم داشته باشد؛ به این معنا که برای فرد یقیناً اطمینان حاصل شود که اگر در شهرهایی که در شرق سردشت قرار دارد، مانعی مانند ابر یا گرد و غبار یا دود نباشد، حتماً ماه در آن شهرها نیز با چشم معمولی مشاهده می شود.

اموری که اول ماه به واسطه آن ها ثابت نمی شود

۲۴۰. چه طریق هایی در اثبات اول ماه معتبر نیستند؟ (۱)

طبق نظر مشهور فقها، اول ماه به وسیله تقویم و محاسبات نجومی یا شکل ظاهری هلال یا دیر غروب کردن آن یا رؤیت ماه قبل از زوال یا طوق داربودن ماه ثابت نمی شود که تفصیل هر کدام می آید.

۱. تقویم و محاسبات نجومی

۲۴۱. آیا اول ماه با پیشگویی منجمین ثابت می شود؟ (۲)

اول ماه با پیشگویی منجمین ثابت نمی شود؛ مگر اینکه شخص از گفته آنان یقین یا اطمینان به دیده شدن ماه پیدا کند (تمام مراجع عظام تقلید). (۳)

۲. شکل ظاهری هلال یا دیر غروب کردن آن

۲۴۲. آیا به وسیله شکل ظاهری هلال، مثل بلندبودن آن یا دیر غروب کردن آن می توان اول ماه را ثابت کرد؟ (۴)

خیر (تمام مراجع عظام تقلید).

۱- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۳۲ و ۱۷۳۳.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۳۲؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۴۰.

۳- به کیفیتی که گذشت.

۴- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۳۳؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۴۱.

۳. رؤیت ماه قبل از زوال

۲۴۳. اگر ماه قبل از ظهر دیده شود، آیا آن روز اول ماه محسوب می شود؟

خیر (حضرت امام و آیات عظام فاضل، گلپایگانی، اراکی، مکارم و سیستانی). (۱)

بلی (آیات عظام خویی، تبریزی، وحید و زنجانی). (۲)

۴. رؤیت ماه بعد از زوال

۲۴۴. در برخی از کشورها مثل سوئد، امکان رؤیت هلال ماه شوال پس از غروب خورشید تا دو سه روز بعد از رؤیت ماه نو در ایران منتفی می باشد؛ چون در این مناطق، ماه قبل از خورشید غروب می کند. حال اگر در این مناطق امکان رؤیت هلال قبل از غروب خورشید وجود داشته باشد، آیا همین مقدار برای اثبات هلال ماه شوال کفایت می کند یا نه؟ (۳)

رؤیت هلال پیش از غروب برای اثبات حلول ماه قمری جدید از شبی که پس از رؤیت است، کافی است (مقام معظم رهبری).

رؤیت هلال بعد از زوال (اذان ظهر) با چشم معمولی حجت است بر اینکه شبی که در پیش است، شب اول ماه است؛ اما رؤیت آن با تلسکوپ کافی نیست. بنابراین اگر رؤیت هلال بعد از زوال فقط با تلسکوپ (چشم مسلح) امکان پذیر است، شبی که در پیش است، شب اول ماه محسوب

۱- عروه الوثقی، فصل فی طرق ثبوت الهلال، موردالسادس.

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۳۳؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۴۱.

۳- سایت مقام معظم رهبری، بخش استفتائات، فصل رؤیت هلال؛ استفتای خصوصی کتبی از آیت الله سیستانی.

نمی شود. شایان ذکر است معمولاً رؤیت هلال در روز قبل از غروب آفتاب در مثل کشورهای شمال اروپا که عادتاً ارتفاع ماه در اوایل خروجش از محاق به مقدار مناسب نیست و قبل از غروب آفتاب ارتفاع مناسب پیدا می کند، اتفاق می افتد (آیت الله سیستانی).

۵. طوق داربودن ماه

۲۴۵. آیا طوق دار(۱) بودن ماه علامت این است که آن شب، شب دوم ماه است؟(۲)

خیر (حضرت امام و مقام معظم رهبری و آیات عظام فاضل، گلپایگانی، اراکی، مکارم، سیستانی و بهجت).

بلی (آیات عظام خویی و تبریزی).

بلی، ولی اگر یقین داشته باشیم که در شب و روز قبل چنانچه هوا صاف هم می بود، امکان رؤیت ماه نبوده، طوق داشتن ماه در شب بعد، کفایت نمی کند (آیت الله زنجانی).

ثبوت ماه به طوق داربودن آن محل اشکال است (آیت الله وحید).

۱- طوق یعنی علاوه بر نیم دایره هلال که نورانی است، نیمه دیگر آن که کاملاً تاریک است، همراه با هاله ای از نور کم دیده شود (برای مطالعه بیشتر، نک: بهجت، توضیح المسائل؛ صراط النجاه، ج ۲، سؤال ۴۳۹).

۲- توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۷۳۳؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۴۱؛ منهاج الصالحین، قبل از مسئله ۱۰۴۳؛ تحریر الوسیله امام، فصل فی طرق ثبوت الهلال، قبلاز مسئله ۱؛ بهجت، وسیله النجاه، فصل فی طرق ثبوت الهلال، قبل از مسئله ۱؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۶۱۰؛ گلپایگانی، هدایه العباد، ج ۱، مسئله ۱۳۶۹؛ جامع الاحکام، ج ۱، سؤال ۴۵۷؛ عروه الوثقی، فصل فی طرق ثبوت الهلال، قبل از مسئله ۱، مورد السادس.

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقاتی و ترجمانی

اصفهان

گام‌های

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹